

Slechtzienden en Blinden in Nederland

**Interim-deelrapport II:
Gevolgen van de visuele beperking op de leefsituatie,
gebruik van gespecialiseerde dienstverlening
en aansluiting bij belangenorganisaties**

Drs. W.A.B.M. Melief
Dr. K.A Gorter

oktober 1997

INHOUD

1INLEIDING	5
2UITVOERING VAN DE TWEEDE FASE.....	7
2.1Doel en methode.....	7
2.2Ondervraagde personen	7
2.3Opbouw van dit verslag	10
2.4Iets over de tabellen in dit rapport	11
3GEGEVENS OVER HET GEZICHTSVERMOGEN.....	13
3.1Inleiding	13
3.2Vragen in het screenings- en hoofdonderzoek	13
3.3Overeenkomst tussen de antwoorden in de beide metingen.....	14
3.4Trapsgewijze constructie van de index voor beperkingen in zien.....	15
3.5Mate van beperking in zien bij de personen uit de steekproef en personen van de adreslijsten.....	17
3.6Oorzaak van de beperking, leeftijd waarop ontstaan, en prognose.....	17
4DEMOGRAFISCHE KENMERKEN.....	21
4.1Inleiding	21
4.2Geslacht	21
4.3Leeftijd.....	22
4.4Opleidingsniveau.....	23
4.5Maatschappelijke positie.....	25
4.7Aanwezigheid van lichamelijke beperkingen.....	26
5 GEVOLGEN VAN HET BEPERKTE GEZICHTSVERMOGEN VOOR ASPECTEN VAN HET DAGELIJKS LEVEN	29
5.1Inleiding	29
5.2Ondervonden belemmeringen	29
5.3Aanwezige informele en formele hulp	38
5.4Gebruik van hulpmiddelen	42
5.5.Gebruik van en behoefte aan diensten.....	44
5.6Extra financiële uitgaven en vergoeding daarvan	47
6BEELDVORMING OVER SPECIALE VOORZIENINGEN VOOR SLECHTZIENDEN EN BLINDEN	53
6.1Inleiding	53
6.2Bekendheid met voorzieningen	53
6.3Bekendheid met het bestaan van bibliotheken, regionale instellingen en belangenverenigingen nader bekeken	55
6.4Bekendheid met diensten en functies van bibliotheken, regionale instellingen en belangenorganisaties.....	59
6.5Opvattingen over bibliotheken, regionale Instellingen en belangenorganisaties.....	66
6.6Opvattingen over speciale instellingen tegenover reguliere instellingen	71
7VERHOUDING TOT DE SPECIALE BIBLIOTHEKEN	75
7.1Inleiding	75
7.2Gebruik.....	75
7.3Beoordeling van het aanbod en de dienstverlening	76
7.4Redenen om geen gebruik te maken	77

7.5Mogelijk toekomstig gebruik bij niet- en ex-gebruikers	79
8VERHOUDING TOT DE REGIONALE INSTELLINGEN	83
8.1Inleiding	83
8.2Gebruik.....	83
8.3Beoordeling van de dienstverlening	85
8.4Redenen om geen gebruik te maken	86
8.5Mogelijk toekomstig gebruik door niet-cliënten	88
9VERHOUDING TOT DE BELANGENORGANISATIES.....	91
9.1Inleiding	91
9.2Lidmaatschap	91
9.3Beoordeling van hetgeen de vereniging biedt	93
9.4Redenen om zich niet aan te sluiten of het lidmaatschap te beëindigen.....	94
9.5Belangstelling voor soorten activiteiten bij niet-leden.....	94
10DEELNAME VERSUS NIET DEELNAME AAN ORGANISATIES	99
10.1Inleiding	99
10.2Deelname versus niet deelname	99
10.3Deelname en demografische kenmerken	101
10.4Deelname, visuele beperkingen en andere beperkingen	107
10.5De samenhangen tussen kenmerken en deelname nader bekeken	112
10.6Deelname en opinies	113
11SLOTBESCHOUWING EN CONCLUSIES.....	119
11.1Inleiding	119
11.2Graad van gezichtsbeperking en ervaren belemmeringen	119
11.3De behoeften aan diensten en hulpverlening	119
11.4Bekendheid met en kennis over voorzieningen	121
11.5 Gebruik.....	122

1 INLEIDING

De Vereniging het Nederlandse Blinden- en Slechtzienendenwezen (VNBW) overkoepelt zowel de dienstverlenende instellingen voor slechtzienenden en blinden als de belangenverenigingen. Op basis van de beschikbare cijfers schatte de VNBW destijds dat de aangesloten organisaties slechts 15% tot 30% van hun doelgroep bereiken. Om over die omvang van het bereik preciezer gegevens te verkrijgen en de oorzaken van het geringe bereik te achterhalen heeft de VNBW een onderzoek laten instellen.

Het onderzoek valt uiteen in drie fasen, waarvan de tweede met dit rapport wordt afgesloten.

Eerste fase; prevalentie

De eerste fase van het onderzoek diende allereerst nader inzicht te verschaffen in de omvang en samenstelling van de categorie slechtzienenden en blinden, ofwel in de prevalentie van blindheid en slechtzienendheid. Deze fase hebben we in december 1995 afgesloten met deelrapport I "Aantallen en kenmerken". We vermelden hier enkele kerncijfers.

De prevalentie bij de bevolking van 16 jaar en ouder ligt op 1% à 2%, afhankelijk van de grens die men kiest. Indien alleen de blinden en zeer ernstig slechtzienenden in aanmerking worden genomen, dan komt de schatting uit op ongeveer 1%. Wanneer men de grens ruimer trekt door ook de wat minder ernstig slechtzienenden mee te tellen, dan komt de schatting op ongeveer 2%.

Deze prevalentieschattingen zijn gebaseerd op uitkomsten van enquêtes. In die enquêtes werden vragen gesteld over aanwezige beperkingen, dat wil zeggen onvermogen tot het verrichten van bepaalde visuele taken, zoals het lezen van de krant. Het aantal mensen dat geen licht en donker kan onderscheiden wordt geschat op 0,1% van de bevolking, het aantal dat van dichtbij geen meubilair kan zien eveneens op 0,1%, en het aantal dat van dichtbij een vriend niet kan herkennen op 0,2% tot 0,5%. De overigen hebben een lichtere graad van beperking in gezichtsvermogen.

Met betrekking tot volwassenen vertonen de verscheidene prevalentie-onderzoeken een redelijk consistent beeld. Ten aanzien van kinderen is het beeld veel diffuser. Het aantal kinderen dat geen licht en donker kan onderscheiden ligt waarschijnlijk rond de 0,02%, en het aantal dat niet in staat is iemand aan de andere kant van de kamer te herkennen rond de 0,1%.

Beperking van het gezichtsvermogen komt bij oudere mensen veel meer voor dan bij jongeren. Tot ongeveer 45 jaar ligt het prevalentiecijfer onder de 1%. Daarna doet zich een sterk stijgende lijn voor, die bij de 85-plussers uitkomt op 24%.

Er bestaat eveneens een verband met geslacht, maar dat is veel minder sterk. Onder de vrouwen komt blindheid en slechtzienendheid wat meer voor dan onder mannen.

In vergelijking met de overige bevolking hebben blinden en slechtzienenden gemiddeld een lager opleidingsniveau en een lager inkomen. Dit wordt echter voor in belangrijke mate verklaard door het feit dat ze voor het merendeel tot de oudere leeftijdscategorieën behoren. Wat betreft hun maatschappelijke positie is gebleken dat veel blinden en slechtzienenden buiten het arbeidsproces staan.

Tweede en derde fase; de omvang en de verklaring van gebruik van dienstverlening en lidmaatschap van belangenverenigingen

De cijfers over aantallen en kenmerken geven nog geen antwoord op de centrale vraag van het onderzoek: Waarom wenden sommige blinden en slechtzienden zich tot de gespecialiseerde dienstverlening of sluiten zich aan bij een belangenvereniging en gaan anderen daar niet toe over? Is de visuele beperking van de laatsten wellicht minder ernstig? Hebben zij geen behoefte aan de geboden diensten? Zijn zij niet van het bestaan ervan op de hoogte? Of hebben zij een negatief beeld van de organisaties? De tweede en derde fase van het onderzoek zijn gericht op het vinden van antwoorden op dit soort vragen en andere verklaringen voor gebruik en niet-gebruik van de gespecialiseerde dienstverlening, en voor lidmaatschap en niet-lidmaatschap van belangenverenigingen.

In de tweede fase zijn gestructureerde telefonische vraaggesprekken met ruim 500 slechtzienden en blinden gehouden, waarin de ondervragen vooral kwantitatief en in de breedte worden beantwoord. Het voorliggende deelrapport bevat de uitkomsten daarvan. De derde en laatste fase van het onderzoek zal bestaan uit diepte-interviews met een veel kleinere selectie uit de respondenten van fase 2, waarin veel toegespitster en diepgaander zal worden gezocht naar verklaringen voor het (niet) gebruik van voorzieningen in de omstandigheden en motieven van slechtzienden en blinden. Die worden eind 1997 gehouden. Begin 1998 zal over de bevindingen daarbij verslag worden gedaan.

2 UITVOERING VAN DE TWEEDE FASE

2.1 Doel en methode

In deze fase van het onderzoek zijn vraaggesprekken gehouden met ruim 500 slechtziende en blinde personen. De gesprekken werden via de telefoon gevoerd en verliepen aan de hand van een gestructureerde vragenlijst.

De bedoeling ervan was drieledig:

- Bepalen wat het bereik is van de speciale dienstverlenende instellingen en de belangenorganisaties: *Welk deel van de doelgroep maakt gebruik van de betreffende diensten van de instellingen of lid is van de belangenverenigingen?*
- Een beeld vormen van de gebruikers en de leden tegenover de niet-gebruikers en niet-leden: *Waarin verschillen zij ten aanzien van kenmerken als visuele beperking, demografische kenmerken en leefsituatie?*
- Nagaan welke opvattingen en behoeften er ten aanzien van de dienstverlening en belangenbehartiging onder de slechtzienden en blinden leven: *Waarin verschillen de gebruikers en leden van de niet-gebruikers en niet-leden wat betreft hun visie op de dienstverlening en belangenbehartiging, hun ervaringen ermee en hun behoeften aan diensten?*

2.2 Ondervraagde personen

In overeenstemming met het onderzoeksvorstel benutten we twee wegen om de te onderzoeken personen op te sporen en te benaderen. We geven van beide wegen een overzicht van de stappen die zijn ondernomen met de daarbij passende aantallen verkregen respondenten. Zie tabel 2.1.

Eerste instroom uit algemeen bevolkingssteekproefonderzoek

Het grootste aantal geïnterviewden (313 respondenten) is afkomstig uit een algemene bevolkingssteekproef. Met een aantal screeningsvragen over visuele beperkingen, die in een enquête waren opgenomen, werden zij geïdentificeerd als slechtziend of blind. Uit de beschikbare cijfers over de prevalentie van slechtziendheid en blindheid was vooraf al bekend dat een omvangrijke steekproef bevestigd zou moeten worden om het beoogde aantal relevante personen in het onderzoek te kunnen betrekken. Zij dienden allereerst te voldoen aan de gestelde criteria omtrent de visusbeperking, waarmee de doelgroep op slechts enkele procenten van de bevolking komt. Verder was deelname aan het interview uiteraard afhankelijk van de bereidheid daartoe bij de betreffende personen.

TABEL 2.1 AANTALLEN GEÏNTERVIEWDE RESPONDENTEN NAAR BRON

Bron	oorspronkelij ke deelsteek- proef	over na aanschrij- ven	gerealiseerd subtotaal	gerealiseerd
Bevolkingssteekproef	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	313
Organisaties				
<i>Subtotaal blindenbibliotheken</i>	*	101	49	
Regionale instellingen				
- Bartiméus Deventer	56	38	28	
- Theofaan Breda	48	29	26	
- Visio Haren	61	44	22	
<i>Subtotaal regionale instellingen</i>	165	111	76	
Belangenorganisaties				
- NVBS	151	115	69	
- NCB	18	14	9	
<i>Subtotaal belangenorganisaties</i>	169	129	78	
Totaal organisaties				203
TOTAAL AANTAL RESPONDENTEN				516

*Dit deel van de procedure werd door de bibliotheken zelf verzorgd zonder bemoeienis met het onderzoeksinstituut

Dit deel van het onderzoek is uitgevoerd in de volgende stappen.

1. De screeningsvragen over beperkingen in gezichtsvermogen waren opgenomen in een continue bevolkingsenquête van het NIPO. Voor deze zogeheten CAPIBUS trekt het NIPO elke week een representatieve steekproef uit huishoudens in Nederland (ca. 2000). In elk van die huishoudens worden één of meer leden mondeling bevroegd over uiteenlopende onderwerpen. Onze screeningsvragen maakten gedurende 20 weken deel uit van de enquête, en wel in de periode april t/m augustus 1996. Het totaal aantal bevroegde huishoudens uit die periode is 46.617¹.

1 Naast de Capibus werd ook de telefonische omnibus-enquête ingeschakeld. Ruim een kwart van de huishoudens is daaruit afkomstig. Binnen de genquêteerde huishoudens bevonden zich gemiddeld twee personen van 16 jaar of ouder. In totaal werden dus ruim 93.000 personen in de screening betrokken.

2. In het geval één of meer leden van het huishouden blijkens de screeningsvragenlijst² een beperking van het gezichtsvermogen hadden, kregen die de vraag voorgelegd of ze bereid waren aan het vervolgonderzoek deel te nemen.
3. Van degenen die hun toestemming gaven werd de naam en het telefoonnummer genoteerd. Zij werden op een later tijdstip door een interviewer van het NIPO opgebeld. De vragenlijst werd dan direct afgenomen of er werd een afspraak voor afname op een meer gelegen tijdstip gemaakt.

Volgens deze procedure werden uiteindelijk 313 interviews gerealiseerd. De resultaten daarvan hebben we gepresenteerd in een tussentijdse rapportage aan de begeleidingscommissie (november 1996). In het voorliggende deelrapport komen de uitkomsten weer terug, nu samen met die uit de tweede instroom.

II Adreslijsten van speciale organisaties voor de tweede instroom

Uit de cijfers over het gebruik van speciale voorzieningen voor visueel gehandicapten en over het aantal leden van belangenorganisaties was vooraf al op te maken dat er slechts weinig gebruikers en leden in de steekproef zouden voorkomen. De verkregen uitkomsten bevestigden die verwachting. Om de vraagstelling van het onderzoek goed te kunnen behandelen was het echter onontbeerlijk ook te beschikken over gegevens van voldoende gebruikers en leden. In het onderzoeksplan werd daarom voorgesteld de groep aan te vullen met steekproeven uit adreslijsten van een aantal organisaties van en voor visueel gehandicapten. In overleg met de begeleidingscommissie is gekozen voor drie categorieën, namelijk gebruikers van de speciale bibliotheken, cliënten van Regionale Instellingen en leden van belangenorganisaties.

Deze tweede instroom verliep volgens de onderstaande procedure.

1. Via leden van de begeleidingscommissie verkregen we de medewerking van de betrokken organisaties.
2. Op verzoek van de Federatie van Bibliotheken voor Blinden en Slechtzienden (FBBS) heeft Bureau Intomart een steekproef getrokken uit het ontdubbelde bestand van gebruikers van de verschillende bibliotheken en ons de namen en telefoonnummers verstrekt. Daarna konden deze personen door het NIPO worden benaderd voor het vraaggesprek.
3. De gekozen Regionale Instellingen (van Bartiméus, Theofaan en Visio elk één) verstrekten ons een geanonimiseerde lijst van hun cliënten
4. De belangenorganisaties (de Nederlandse Vereniging van Blinden en Slechtzienden -NVBS- en de Nederlandse Christelijke Blinden- en Slechtziendenbond -NCB) leverden ons hun ledenlijsten, eveneens in geanonimiseerde vorm.
5. Uit elk van die vijf onder 3 en 4 genoemde lijsten hebben we een steekproef van de benodigde omvang getrokken en de betreffende cliënten- dan wel ledennummers aan de organisaties doorgegeven. De omvang van ieder van die deelsteekproeven verschijnt in tabel 2.1 in de kolom 'oorspronkelijke deelsteekproef'.
6. De organisaties schreven vervolgens de personen binnen de steekproeven aan. Naast de door ons opgestelde introductiebrief bevatte die verzending een antwoordbrief, waarin de geadresseerde kon aangegeven niet bereid te zijn tot een vraaggesprek.
7. De namen en telefoonnummers van de personen die de antwoordbrief niet hadden teruggestuurd, werden tenslotte aan ons doorgegeven, waarna het NIPO hen benaderde voor het vraaggesprek. Deze aantallen zijn vermeld in de kolom 'over na

² De in de screening en vragenlijst opgenomen items over mate van gezichtsbeperking zijn vermeld in hoofdstuk 3.

aanschrijven' van tabel 2.1.

8Het was niet mogelijk alle personen, die benaderd werden, te interviewen. Sommigen weigerden alsnog, hoewel ze niet op de brief van de organisaties hadden gereageerd. Anderen bleken, ook na herhaald bellen, niet telefonisch bereikbaar. Tenslotte had NIPO de instructie bij een bepaald aantal respondenten (afzonderlijk gespecificeerd voor iedere organisatie), te stoppen met interviewen. Die aantallen werden echter niet bereikt, zodat uiteindelijk iedereen die bereikt kon worden en mee wilde werken, ook geïnterviewd is.

De aantallen respondenten die feitelijk geïnterviewd werden, verschijnen in de kolom 'gerealiseerd subtotaal' in tabel 2.1.

Via de tweede instroom zijn in totaal 203 vraaggesprekken gerealiseerd. De totale onderzoeksgroep kwam daarmee dus op 516.

Verschillen in de omvang van de aantallen van de verschillende betrokken soorten organisaties waren allereerst het gevolg van het feit, dat we de aantallen te benaderen adressen lieten afhangen van het aantal dat we in de eerdere bevolkingssteekproef voor die bepaalde organisatie hadden verkregen. Hoe meer er in die bevolkingssteekproef waren verkregen zoveel minder lieten we via de organisaties benaderen.

Verder speelde ook het toeval een rol. Door de al genoemde uitval, kwamen de eindtotalen toch niet helemaal precies uit.

Tenslotte was het grote verschil tussen het aantal respondenten van de NVBS en die van de NCB opzettelijk, omdat we rekening wilden houden met het feitelijke verschil in grootte tussen die twee verenigingen.

In de analyse en rapportage hebben we alleen soorten organisaties onderscheiden en verder niet gespecificeerd voor afzonderlijke organisaties. We waren immers niet geïnteresseerd in specifieke uitkomsten voor individuele organisaties, maar in inzichten ten aanzien van soorten organisaties. Specificatie op instellingsniveau blijft daarmee tot deze verantwoording van de onderzoeksgroep beperkt.

2.3 Opbouw van dit verslag

De eerdere tussentijdse rapportage van november vorig jaar betrof uitsluitend de 313 personen die via de bevolkingssteekproef zijn bereikt. Het voorliggende verslag gaat over de totale groep van 516 respondenten in deze tweede fase van het onderzoek, dus zowel de 313 personen afkomstig uit de bevolkingssteekproef als de 203 afkomstig van de adreslijsten van de organisaties. Nu de gebruikers van speciale instellingen en leden van belangenverenigingen ook in voldoende mate in de onderzochte groep zijn vertegenwoordigd kan over hen ook een beeld worden verschaft.

De analyse van de resultaten hebben we afgesloten met vergelijkingen tussen gebruikers en niet-gebruikers van bibliotheken, tussen cliënten en niet cliënten van Regionale Instellingen en tussen leden en niet-leden van belangenverenigingen. De uitkomsten ervan vindt u in hoofdstuk 10.

Allereerst hebben we echter bekeken hoe de groep die via de organisaties is benaderd, is samengesteld en dat afgezet tegen de groep uit het steekproefonderzoek. Ze zijn vergeleken ten aanzien van beperking in gezichtsvermogen en ten aanzien van demografische kenmerken. De uitkomsten staan in de hoofdstukken 3 en 4.

In hoofdstuk 5 komen verscheidene gevolgen van de visusbeperking aan de orde. Bevindingen over ondervonden belemmeringen in het dagelijks leven, aanwezige hulp, gebruik van hulpmiddelen, behoefte aan diensten en extra financiële uitgaven worden daar besproken.

Vanaf hoofdstuk 6 gaat de aandacht uit naar de organisaties die zich speciaal op blinden en slechtzienden richten. In overleg met de begeleidingscommissie is een belangrijk gedeelte van de vragenlijst ingeruimd voor de verhouding die de respondenten hebben tot drie soorten organisaties waaruit die respondenten afkomstig zijn, namelijk de speciale bibliotheken, de regionale instellingen en de belangenverenigingen. @

Hoofdstuk 6 gaat over de bekendheid met en beeldvorming over de speciale voorzieningen. Nadere gegevens met betrekking tot de genoemde drie organisaties worden vervolgens besproken in de hoofdstukken 7, 8 en 9. Zoals gezegd, worden in hoofdstuk 10 verschillen tussen gebruikers/leden en niet-gebruikers/niet-leden belicht.

2.4lets over de tabellen in dit rapport

Titels van de tabellen

Het rapport bevat voornamelijk kruistabellen, tabellen waarin de bevindingen op één onderwerp uitgesplitst worden tegen een van belang geachte factor; bijvoorbeeld het mate van gebruik van een bepaalde voorziening voor slechtzienden en blinden uitgesplitst naar niveaus van beperking van het gezichtsvermogen. Om de titels van de kruistabellen tabellen beknopt te houden worden slechts de in de tabel verwerkte gegevens opgesomd, gescheiden door een '*'. Met de eerstgenoemde term wordt steeds het onderwerp van de tabel aangeduid; de termen achter het sterretje benoemen de opsplitsing van de onderzochte groep tegen één, of een enkele maal twee andere factoren.

Overwegend percentages in de tabellen

Om de overzichtelijkheid van soms nogal grote en ingewikkelde kruistabellen te vergoten, hebben we, zeker bij de grote tabellen, de absolute aantallen zoveel mogelijk weggelaten en alleen percentages weergegeven. Uitzondering vormen de randtotalen, die we altijd in absolute aantallen en percentages geven.

Kolom- en rijpercentages in tabellen ten aanzien van vragen met één antwoordmogelijkheid

Bij kolompercentages (waarbij de percentages van boven naar beneden optellen) vindt men onderaan de kolommen 100%. Bij rijtotalen (waarbij percentages die naar rechts toe optellen) vindt men 100% in de meest rechtse kolom.

Met behulp van de percentages en randtotalen kan men vanuit de randtotalen uitrekenen op welke absolute aantallen bepaalde percentages in de kolommen of rijen betrekking hadden.

Kolom- en rijpercentages in tabellen ten aanzien van vragen met meer dan één antwoordmogelijkheid

Bij tabellen die betrekking hebben op vragen, waarop meer dan een antwoord mogelijk was, tellen de totaalpercentages op tot een ander getal dan 100. Omdat iedere respondent meer antwoorden kan geven, kan het totaal aantal antwoorden hoger zijn dan het aantal respondenten waar de tabel betrekking op heeft. Die andere totaalpercentages zijn bijna altijd meer dan 100.

Wanneer er sprake is van kolompercentages vindt men die hogere percentages onder

aan de kolommen en bij rijpercentages in de meest rechtse kolom.
Ook hier kan men met behulp van de percentages vanuit de randtotalen uitrekenen op welke absolute aantallen bepaalde percentages in de kolommen of rijen betrekking hadden.

3GEGEVENS OVER HET GEZICHTSVERMOGEN

3.1 Inleiding

De mate waarin iemand beperkingen in het gezichtsvermogen ondervindt is een centrale factor in dit onderzoek. Deze wordt gebruikt voor de selectie van respondenten, voor de indeling en analyse van de gegevens en tenslotte voor de verklaring van de bevindingen. Vandaar dat uitleg over hoe de index voor ernst van gezichtsbeperking tot stand is gekomen en welke gegevens daarbij een rol hebben, hier op zijn plaats lijkt.

3.2 Vragen in het screenings- en hoofdonderzoek

Om aan voldoende aantallen respondenten te komen, liepen gedurende een twintigtal weken een aantal screeningsvragen mee in een omnibus-enquête van het NIPO (de zogeheten Capibus). Behalve het verzoek om medewerking aan het telefonische vragenlijstonderzoek, hadden die vragen allen betrekking op beperkingen in zien. In het vraaggesprek dat daarop volgde, werden soortgelijke vragen, maar dan in groter aantal en dus gedetailleerder, opnieuw gesteld. De screening was uitsluitend bedoeld om respondenten uit de totale bevolking te selecteren die voldoende beperkingen in zien ondervinden. De voor de verdere analyse bedoelde gegevens werden via het vragenlijstonderzoek verkregen.

De vragen over gezichtsvermogen zijn onder te brengen in de volgende dimensies.

De reeks vragen over beperkingen in zien begon met de vraag of de respondent in staat is om licht en donker te onderscheiden. Indien een respondent dat niet kon, werden haar/hem de overige vragen niet gesteld.

Lichtwaarneming

- Kan respondent licht en donker onderscheiden? - Screening
- Vragenlijst

Op afstand zien

- Kan respondent een vriend herkennen die (screening) vlakbij staat dan wel (vragenlijst) op armlengte staat? - Screening
- Vragenlijst
- Kan respondent een vriend herkennen aan de overkant van de kamer? - Vragenlijst
- Kan respondent een vriend herkennen aan de overkant van de straat? - Screening
- Vragenlijst

Lezen

- Kan respondent de koppen van de krant lezen? - Vragenlijst
- Kan respondent (screening) de krant lezen?
dan wel
(vragenlijst) de gewone letters van de krant lezen? - Screening
- Vragenlijst

TV-kijken

- Kan respondent TV-programma's volgen op normale kijkafstand? - Vragenlijst
- Kan respondent de ondertiteling van buitenlandse programma's op de TV lezen? - Vragenlijst
- Kan respondent teletekst op de TV lezen? - Vragenlijst

Beperkingen gezichtsveld

- Heeft respondent ernstige beperkingen aan de rand van zijn gezichtsveld? - Vragenlijst
- Heeft respondent ernstige beperkingen in het midden van zijn gezichtsveld? - Vragenlijst
- Loopt respondent in een onbekend huis tegen deuren en meubilair? - Screening
- Vragenlijst

De vragen die onder *afstand zien* en *lezen* zijn opgenomen vormen schalen. Dat bleek uit het antwoordpatroon: slechts weinig respondenten scoorden op de lichtere niveaus met "kan niet" en op de zwaardere met "kan wel". Datzelfde geldt ook voor TV zien, wanneer we het teletekst-item weglaten. Dat laatste scoorde praktisch gelijk met "ondertiteling" voor die mensen die teletekst hadden.

De laatstgenoemde dimensie *beperkingen van het gezichtsveld* vormt geen schaal, maar bevat categorieën die kwalitatief van elkaar verschillen. De items over de rand en het midden van het gezichtsveld sluiten elkaar uit, en het "bots-item" bleek nogal met de beide andere te overlappen. Die overlap strookt met de verwachtingen, aangezien het item op advies van de geraadpleegde deskundigen was opgenomen als een ruwe indicator is voor gezichtsveldbeperkingen die anders wellicht onopgemerkt zouden blijven. Maar het is natuurlijk allerminst uitgesloten dat ook bij ernstige beperkingen in gezichtsscherpte het opbotsen tegen meubilair kan voorkomen.

3.3 Overeenkomst tussen de antwoorden in de beide metingen

We hebben dus twee metingen van beperking in gezichtsvermogen, grotendeels met dezelfde items. Zoals verwacht mocht worden, kwamen de beide "scores" in de meeste gevallen overeen. Bij een aantal respondenten werden echter afwijkingen gevonden. De belangrijkste was dat in het hoofdonderzoek 55 personen op geen enkele vraag aangaven dat zij iets niet konden, terwijl ze in de screening op minstens één (bij een enkele zelfs meer) van de screeningsvragen geantwoord met "kan dat niet". Dat wil

overigens niet zeggen dat deze personen geen gezichtsbeperkingen ondervinden, maar wel dat hun beperkingen niet dusdanig ernstig zijn dat zij in alle omstandigheden iets specifieks niet kunnen.

Op de vraag waar dit verschil in beantwoording vandaan komt, zijn diverse min of meer speculatieve antwoorden mogelijk. Allereerst verschilden de interviewsituaties in meerdere opzichten. De screening werd in de meeste gevallen face-to-face afgenomen en de vragenlijst werd telefonisch afgenomen. Verder was het bij de screening niet uitgesloten dat er huisgenoten bij aanwezig waren. Bovendien zaten de vragen in een omnibus-enquête en dus tussen vragen over allerlei andere onderwerpen. Tenslotte werden de antwoorden bij de screening soms namens iemand door een huisgenoot gegeven (zogenaamde proxi-antwoorden). Het effect van dit laatste konden we nagaan, maar bleek slechts een zeer gedeeltelijke verklaring op te leveren. Wellicht is ook een verklaring dat visuele beperkingen, vooral op een betrekkelijk licht niveau, niet een duidelijk stabiel gegeven zijn, maar iets dat afhankelijk van de omstandigheden (zoals de aanwezige lichtintensiteit) kan wisselen. De antwoorden op de vragen dienaangaande kunnen daarmee eveneens variëren. Hoe dan ook, we moesten een oplossing vinden voor deze respondenten, want we hadden ook geen grond om ze helemaal weg te laten. Ze verschijnen daarom verderop als een aparte categorie.

3.4 Trapsgewijze constructie van de index voor beperkingen in zien

Alleen de antwoorden bij het vragenlijstonderzoek hebben we verder gebruikt bij de samenstelling van een maat voor beperking van gezichtsvermogen. We zijn bij de constructie van deze index begonnen met voor iedere dimensie (resp. afstand zien, lezen, TV kijken en beperkt gezichtsveld) één variabele te construeren. De enige items die daarbuiten bleven waren: "botsen tegen deuren enz." (dat item werd uiteindelijk als een restvariabele gebruikt) en "teletekst", omdat niet iedereen teletekst had en het item verder identiek scoorde met ondertiteling.

Vervolgens namen we de twee variabelen, die de duidelijkste en meest ondubbelzinnige antwoorden hadden opgeleverd, te weten het *afstand zien* en het *lezen*, en brachten die samen in een kruistabel. Aan de cellen van de kruistabel werden daarna de ernstniveaus van de index toegekend. Dat leverde een nieuwe combinatievariabele op. Omdat 114 respondenten uit de steekproef op die manier niet ingedeeld konden worden omdat ze op geen van de genoemde niveaus scoorden, is daarna het *TV-zien* gebruikt om alsnog mensen in te delen in de verschillende niveaus van de index. Dat leverde tevens de mogelijkheid om enkele van de twijfelgevallen, die onlogisch scoorden op afstand zien en lezen, in te delen. Als één na laatste voegden we de variabele *gezichtsveldbeperking* toe, waardoor mensen met alleen die beperking als een aparte (betrekkelijk lichte) categorie in de index verschijnen. Het "*bots*"-item werd als laatste gebruikt om de nog overblijvenden in te delen.

Uiteindelijk bleken 10 personen niet ingedeeld te kunnen worden, omdat ze te onlogisch hadden geantwoord en niet als ernstig scoorden op afstand zien en lezen. Samen met de reeds genoemde 55, die tijdens de screening wel een beperking hebben gemeld maar tijdens het vragenlijstonderzoek niet, zijn deze 10 ondergebracht in de categorie "licht, niet specifiek".

Deze aldus uitgevoerde bewerkingen resulteerden in zes ernstcategorieën. Hun betekenissen zijn als volgt:

•*Ziet niets*

Respondent kan licht en donker niet onderscheiden.

•*Zeer ernstig*

Respondent is niet in staat tot:

- een vriend op armlengte herkennen en krantenkoppen lezen, of:
- een vriend aan de overkant van de kamer herkennen en krantenkoppen lezen, of:
- een vriend herkennen op armlengte en gewone letters in de krant lezen, of:
- TV programma's volgen in combinatie met hetzij een vriend herkennen op armlengte hetzij krantenkoppen lezen, hetzij allebei.

•*Ernstig*

Respondent is niet in staat tot:

- iemand herkennen op armlengte maar wel tot het lezen van krantenletters, of:
- iemand herkennen aan de overkant van de kamer en het lezen van krantenletters, of:
- iemand herkennen aan de overkant van de kamer maar wel tot het lezen van krantenletters, of:
- iemand herkennen aan de overkant van de straat en krantenkoppen kunnen lezen, of:
- iemand herkennen aan de overkant van de straat en krantenletters lezen, of:
- het volgen van TV-programma's al dan niet in combinatie met een andere lichtere belemmering op afstand zien, of:
- het lezen van ondertiteling in combinatie met hetzij iemand niet aan de overkant van de kamer kunnen herkennen hetzij geen krantenletters kunnen lezen hetzij allebei.

•*Matig*

Respondent is niet in staat tot:

- iemand herkennen aan de overkant van de straat, of:
- krantenletters lezen, of:
- ondertiteling op TV lezen.

Allemaal eventueel in combinatie met een lichtere belemmering op afstand zien.

•*Beperking gezichtsveld of loopt tegen meubilair*

In deze categorie kwam iemand alleen terecht wanneer zij/hij geen andere specifieke beperkingen had aangegeven op afstand zien, lezen en TV kijken.

•*Licht, niet specifiek*

In deze categorie vallen:

- diegenen die zo onlogisch scoorden op lichtere beperkingen, dat ze niet in een van de condities van de andere categorieën vielen (10 respondenten), of:
- diegenen die in het vragenlijstonderzoek geen enkele beperking noemden, maar dat wel deden in de screening (55 personen). Van deze respondenten nemen we eveneens aan dat hun beperkingen van lichte aard zijn³.

³Voor deze aanname vonden we ondersteuning in de bevinding dat bij de verdere analyse ook de respondenten met een lichte ongespecificeerde beperkingen, antwoorden gaven die alleen van iemand met gezichtsbeperkingen te verwachten zijn, zoals belemmeringen bij een aantal dagelijkse bezigheden of het gebruik van bepaalde hulpmiddelen en voorzieningen.

3.5 Mate van beperking in zien bij de personen uit de steekproef en personen van de adreslijsten

Tabel 3.1 bevat de verdelingen naar ernst van beperking van het gezichtsvermogen. In de linker kolom van de tabel staan de gegevens over de personen uit de bevolkingssteekproef en in de rechter kolom die over de respondenten die via de organisaties werden bereikt.

Tabel 3.1 ERNST GEZICHTSBEPERKING * DEELSTEEKPROEF

Ernst gezichtsbeperking	Deelsteekproef		Totaal	
	Bevolkingssteekproef in % (N=313)	Respondenten organisaties in % (N=203)	abs	%
Ziet niets	3,8	18,7	50	9,7
Zeer ernstig	8,9	26,6	82	15,9
Ernstig	20,8	38,4	143	27,7
Matig	40,6	12,8	153	29,7
Blikveldbeperking	6,4	1,5	23	4,5
Licht niet specifiek	19,5	2,0	65	12,6
Totaal	100	100	516	100

De tabel laat duidelijke verschillen tussen de beide groepen zien. Onder de respondenten van de organisaties bevinden zich veel meer personen met een zeer beperkt gezichtsvermogen. De categorieën "ziet niets" en "zeer ernstig" komen hier op 19% en 27%, terwijl die in de bevolkingssteekproef slechts 4% en 9% bereiken. Deze uitkomst ligt in de lijn der verwachtingen. Immers, naarmate men een ernstiger beperking van het gezichtsvermogen heeft, zal men vermoedelijk eerder geneigd zijn zich te wenden tot de gespecialiseerde voorzieningen en zich aan te sluiten bij belangenorganisaties van blinden en slechtzienden.

3.6 Oorzaak van de beperking, leeftijd waarop ontstaan, en prognose

De vraag hoe de beperking in zien is ontstaan kende de volgende antwoorden: "reeds aanwezig sinds de geboorte", "door een ziekte of aandoening", "door een ongeval", "door ouderdom", "door een andere oorzaak" en "oorzaak onbekend". Tabel 3.2 geeft de verdelingen van deze antwoorden over de twee onderzochte groepen, beide uitgesplitst naar ernstcategorieën.

Ook hier zien we enige verschillen, zij het niet zo groot. Bij de respondenten van de organisaties hebben meer personen hun gezichtsbeperking al sinds de geboorte (30% tegenover 20% in de bevolkingssteekproef), dan wel gekregen na een ziekte (43% tegenover 35% in de bevolkingssteekproef). Daarentegen komt ouderdom als oorzaak bij hen minder voor (5% tegenover 20% in de bevolkingssteekproef).

Tabel 3.2 ONTSTAAN VAN DE GEZICHTSBEPERKING * ERNST GEZICHTSBEPERKING * DEELSTEEKPROEF

DEELSTEEK- PROEF	ERNST GEZICHTS- BEPERKING	ONTSTAAN VAN DE GEZICHTSBEPERKING in %						TOTAAL	
		Ge- boorte	Ziekte	Onge- val	Ou- der- dom	And- ers	Onbe- kend	Abs	%
Bevolkings- steekproef (N=313)	Ziet niets	25,0	50,0	8,3		16,7		12	100
	Zeer ernstig	32,1	21,4	3,6	17,9	10,7	14,3	28	100
	Ernstig	16,9	52,3	1,5	13,8	13,8	1,5	65	100
	Matig	22,0	35,4	2,4	20,5	9,4	10,2	127	100
	Blikveld	15,0	40,0	10,0	10,0	10,0	15,0	20	100
	Licht niet specifiek	16,4	16,4	3,3	34,4	11,5	18,0	61	100
Totaal bevolkingssteekproef (Abs. tussen haakjes)		20,4 (64)	34,8 (109)	3,2 (10)	20,1 (63)	11,2 (35)	10,2 (32)	313	100
Respondenten organisaties (N=203)	Ziet niets	39,5	42,1	5,3		10,3	2,6	38	100
	Zeer ernstig	27,8	44,4		3,7	5,6	18,5	54	100
	Ernstig	25,6	41,0	3,8	10,3	11,5	7,7	78	100
	Matig	34,6	46,2	3,8		7,7	7,7	26	100
	Blikveld		33,3	33,3			33,3	3	100
	Licht niet specifiek	25,0	50,0	25,0				4	100
Totaal respondenten organisaties (Abs. tussen haakjes)		29,6 (60)	42,9 (87)	3,9 (8)	4,9 (10)	8,9 (18)	9,9 (20)	203	100

In tabel 3.3 geven we weer wat de respondenten antwoorden op de vraag op welke leeftijd hun gezichtsbeperking is ontstaan.

**Tabel 3.3 LEEFTIJD VAN ONTSTAAN VAN DE GEZICHTSBEPERKING * ERNST GEZICHTSBEPERKING* DEEL-
STEEKPROEF**

DEELSTEEK PROEF	ERNST GEZICHTS- BEPERKING	LEEFTIJD VAN ONTSTAAN VAN DE GE- ZICHTSBEPERKING in %				TOTAAL	
		0-30 jr	31-60 jr	> 60 jr	weet- zegt niet	Abs	%
Bevolkings- steekproef (N=313)	Ziet niets	50,0	25,0		25,0	12	100
	Zeer ernstig	21,4	21,4	25,0	32,1	28	100
	Ernstig	21,5	33,8	27,7	16,9	65	100
	Matig	26,0	33,9	17,3	22,0	127	100
	Blikveld	50,0	20,0	15,0	15,0	20	100
	Licht niet specifiek	39,3	27,9	16,4	16,4	61	100
Totaal bevolkingssteekproef (Abs. tussen haakjes)		30,0 (94)	30,4 (95)	19,2 (60)	20,4 (64)	313	100
Respondenten or- ganisaties (N=203)	Ziet niets	47,4	10,5	2,6	39,5	38	100
	Zeer ernstig	22,2	25,9	24,1	27,8	54	100
	Ernstig	25,6	26,9	21,8	25,6	78	100
	Matig	23,1	26,9	15,4	34,6	26	100
	Blikveld		100,0			3	100
	Licht niet specifiek	50,0	25,0		25,0	4	100
Totaal respondenten organisaties (Abs. tussen haakjes)		28,6 (58)	24,6 (50)	17,2 (35)	29,6 (60)	203	100

Vele respondenten blijken niet te weten op welke leeftijd hun gezichtsbeperking is ontstaan (bevolkingssteekproef 20% en respondenten van de organisaties 30%). Voorzover ze dat wel weten blijkt er slechts weinig verschil tussen de beide groepen aanwezig is. Rond 30% vermeldt dat de beperking is ontstaan in de leeftijd van 0-30 jaar, 25% à 30% noemt een leeftijd tussen de 31 en 60 jaar, en bij 17% à 19% is de beperking na het 60ste levensjaar ontstaan.

Ook ten aanzien van de prognose zijn er geen grote verschillen tussen de beide groepen, zoals tabel 3.4 laat zien.

Slechts weinigen (resp. 6% en 1%) verwachten dat hun gezichtsvermogen op den duur

zal verslechteren. Rond de 40% verwacht een verbetering en een ongeveer gelijk percentage verwacht dat er geen verandering op zal treden.

Tabel 3.4 VERWACHTING TEN AANZIEN VAN GEZICHTSVERMOGEN *ERNST GEZICHTSBEPERKING* DEELSTEEKPROEF

DEELSTEEK PROEF	ERNST GEZICHTS- BEPERKING	LEEFTIJD VAN ONTSTAAN VAN DE GE- ZICHTSBEPERKING in %				TOTAAL	
		Verbe- tering	Ver- slech- tering	Gelijk	onbe- kend / o- nzeker	Abs	%
Bevolkings- steekproef (N=313)	Ziet niets	16,7	8,3	66,7	8,3	12	100
	Zeer ernstig	60,7	3,6	21,4	14,3	28	100
	Ernstig	52,3	6,2	30,8	10,8	65	100
	Matig	41,7	7,9	32,3	18,1	127	100
	Blikveld	20,0	20,0	55,0	25,0	20	100
	Licht niet specifiek	41,0	3,3	44,3	11,5	61	100
Totaal bevolkingssteekproef (Abs. tussen haakjes)		43,1 (135)	5,8 (18)	36,1 (113)	15,0 (47)	313	100
Respondenten or- ganisaties (N=203)	Ziet niets	13,2	2,6	84,2		38	100
	Zeer ernstig	55,6		29,6	14,8	54	100
	Ernstig	50,0	1,3	33,3	15,4	78	100
	Matig	46,2		42,3	11,5	26	100
	Blikveld	66,7		33,3		3	100
	Licht niet specifiek	50,0		50,0		4	100
Totaal respondenten organisaties (Abs. tussen haakjes)		44,3 (90)	1,0 (2)	43,3 (88)	11,3 (23)	203	100

4 DEMOGRAFISCHE KENMERKEN

4.1 Inleiding

Dit hoofdstuk beschrijft hoe de onderzochte groep is samengesteld ten aanzien van een aantal demografische kenmerken. Daarbij zal telkens worden ingegaan op verschillen tussen de beide deelsteekproeven. Vervolgens zal worden vermeld in hoeverre de groep afwijkt van de bevolking als geheel.

4.2 Geslacht

Als eerste demografisch kenmerk nemen we het geslacht van de respondenten. In tabel 4.1 zien we in de bevolkingssteekproef bijna twee maal zoveel vrouwen als mannen telde, terwijl de beide geslachten elkaar ongeveer in evenwicht houden bij de respondenten van de organisaties.

Tabel 4.1 GESLACHT *ERNST GEZICHTSBEPERKING* DEELSTEEKPROEF

DEELSTEEKPROEF	ERNST GEZICHTS- BEPERKING	GESLACHT		TOTAAL	
		man	vrouw	Abs	%
Bevolkings- steekproef (N=313)	Ziet niets	58,3	41,7	12	100
	Zeer ernstig	39,3	60,7	28	100
	Ernstig	30,8	69,2	65	100
	Matig	31,5	68,5	127	100
	Blikveld	40,0	60,0	20	100
	Licht niet specifiek	54,1	45,9	61	100
Totaal bevolkingssteekproef (Abs. tussen haakjes)		38,0 (119)	62,0 (194)	313	100
Respondenten organisa- ties (N=203)	Ziet niets	63,6	36,4	33	100
	Zeer ernstig	50,0	50,0	46	100
	Ernstig	44,1	55,9	68	100
	Matig	66,7	33,3	21	100
	Blikveld	33,3	66,7	3	100
	Licht niet specifiek	33,3	66,7	3	100

Totaal respondentent organisaties (Abs. tussen haakjes)	51,7 (90)	48,3 (84)	174	100
--	--------------	--------------	-----	-----

*Door een probleem bij de interviews ontbreekt bij 29 respondenten van de organisaties dit gegeven.

Voor de bevolkingssteekproef was deze bevinding te verwachten. Het is bekend dat men onder blinden en slechtzienden relatief veel ouderen vindt als gevolg van het feit, dat bij veel mensen de gezichtsbeperking op oudere leeftijd optreedt (zie ook de volgende paragraaf). Omdat bij de bevolkingssteekproef gepoogd is zo aselekt mogelijk respondenten te vinden, was het te verwachten dat we dan relatief veel ouderen zouden aantreffen. Juist onder de ouderen zijn de vrouwen ver in de meerderheid.

Het feit dat door een probleem bij de interviewing bij 29 respondenten van de organisaties informatie over hun geslacht ontbreekt, zou van enige invloed kunnen zijn op de verdeling tussen mannen en vrouwen bij de respondenten van deze groep, maar verklaart zeker niet dat er zelfs iets minder vrouwen dan mannen gevonden zijn. Anders dan binnen de populatie blinden en slechtzienden, is binnen de groep gebruikers/leden de verdeling mannen - vrouwen min of meer gelijk.

Er is wel een verband met het niveau van de gezichtbeperking, maar dat vertoont een vrij onregelmatig verloop. In de bevolkingssteekproef zien we op het ernstigste en lichtste niveau meer mannen en op de tussenliggende niveaus meer vrouwen, een kromlijning verband derhalve.

Bij de respondenten van de organisaties hebben we te maken met een soort zigzagverband. Bij 'ziet niets' zien we meer mannen, bij 'zeer ernstig' houden beide geslachten elkaar in evenwicht, bij 'ernstig' gaat het verband de andere kant op en vinden we meer vrouwen; bij 'matig' is het precies omgekeerd, meer mannen dus. Tenslotte zijn er bij de twee lichtste niveaus weer meer vrouwen.

4.3 Leeftijd

Voor de vergelijkingen ten aanzien van leeftijd hebben we een verdeling gemaakt in drie - klassen: 16-45 jaar, 46-65 jaar en ouder dan 65 jaar.

De personen uit de bevolkingssteekproef en respondenten van de organisaties blijken in dit opzicht nauwelijks uiteen te lopen. In zowel de eerste, de tweede als de derde leeftijdscategorie vallen ongeveer een derde van de personen.

De uitsplitsing naar ernst vertoont een kromlijning verband. Binnen de middelste categorieën (zeer ernstig en ernstig) bevinden zich de meeste 65-plussers. Zowel de categorieën met minder ernstige beperkingen als de categorie die niets kan zien zijn gemiddeld jonger. De laatste bestaat waarschijnlijk voor een belangrijk deel uit personen die van jongsaf al blind zijn.

In vergelijking tot de leeftijdsopbouw van de bevolking bevinden zich in onze onderzoeksgroepen veel oudere mensen. Deze cijfers weerspiegelen een algemene bevinding in prevalentie-onderzoek, namelijk dat beperking van het gezichtsvermogen (net als andere lichamelijke beperkingen) naar verhouding veel voorkomen bij oudere leeftijdscategorieën. Overigens is onze onderzoeksgroep gemiddeld iets jonger dan de groep met ernstige visuele beperkingen in het prevalentie-onderzoek van het CBS en NIMAWO. Binnen dezelfde leeftijdscategorieën bevonden zich daar respectievelijk 32%,

28% en 40%.

Tabel 4.2 LEEFTIJD *ERNST GEZICHTSBEPERKING * DEELSTEEKPROEF

DEELSTEEK PROEF	ERNST GEZICHTS- BEPERKING	LEEFTIJD			TOTAAL	
		16-45 jr	46-65 jr	ouder dan 65	Abs	%
Bevolkings- steekproef (N=313)	Ziet niets	25,0	50,0	25,0	12	100
	Zeer ernstig	28,6	28,6	42,9	28	100
	Ernstig	12,3	38,5	49,2	65	100
	Matig	33,9	39,4	26,8	127	100
	Blikveld	40,0	35,0	25,0	20	100
	Licht niet specifiek	36,1	32,8	31,1	61	100
Totaal bevolkingssteekproef (Abs. tussen haakjes)		29,4 (92)	37,1 (116)	33,5 (105)	313	100
Respondenten organi- saties (N=203)	Ziet niets	23,7	50,0	26,3	38	100
	Zeer ernstig	22,2	29,6	48,1	54	100
	Ernstig	32,1	38,5	29,5	78	100
	Matig	57,7	26,9	15,4	26	100
	Blikveld	33,3	33,3	33,3	3	100
	Licht niet specifiek	100,0			4	100
Totaal respondenten organisaties (Abs. tussen haakjes)		32,5 (66)	73,0 (36,0)	31,5 (64)	203	100

4.4 Opleidingsniveau

Het opleidingsniveau is vastgesteld door te vragen naar de hoogst behaalde opleiding. De verdelingen staan in tabel 4.3.

Het blijkt dat ook ten aanzien van opleidingsniveau de twee deelsteekproeven slechts weinig afwijken. Het totale aantal personen met alleen lager onderwijs ligt in beide groepen rond de 20%, het aantal met LBO rond de 15%, het aantal met MAVO of MULO rond de 20%, het aantal met MBO eveneens rond de 20%, het aantal met HAVO of VWO rond de 8%, het aantal met HBO rond de 11%, en het aantal met WO rond de 6%.

Tabel 4.3ERNST GEZICHTSBEPERKING *HOOGSTE OPLEIDING * DEELSTEEKPROEF

DEELSTEEK PROEF	ERNST GEZICHTS- BEPERKING	HOOGSTE OPLEIDING								TOTAAL	
		LO	LBO	MAVO ULO	MBO	HAVO/VWO	HBO	WO	weet niet	Abs	%
Bevolkings- steekproef (N=313)	Ziet niets		25,0	25,0	8,3	8,3	16,7		16,7	12	100
	Zeer ernstig	25,0	14,3	17,9	25,0	3,6	10,7	3,6		28	100
	Ernstig	30,8	20,0	21,5	15,4	4,6	1,5	3,1	3,1	65	100
	Matig	22,8	15,7	18,9	16,5	7,1	11,0	6,3	1,6	127	100
	Blikveld	30,0	30,0	10,0	15,0		10,0		5,0	20	100
	Licht niet specifiek	13,1	14,8	16,4	16,4	14,8	16,4	8,2		61	100
Totaal bevolkingssteekproef (Abs. tussen haakjes)		22,4 (70)	17,6 (55)	18,5 (58)	16,6 (52)	7,3 (23)	10,2 (32)	5,1 (16)	2,2 (7)	313	100
Respondenten organisaties (N=203)	Ziet niets	21,1	7,9	23,7	23,7	7,9	5,3	10,5		38	100
	Zeer ernstig	27,8	14,8	22,2	7,4	11,1	9,3	7,4		54	100
	Ernstig	17,9	16,7	14,1	25,6	9,0	11,5	5,1		78	100
	Matig	3,8	19,2	15,4	23,1	3,8	23,1	7,7	3,8	26	100
	Blikveld			33,3	33,3		33,3			3	100
	Licht niet specifiek				75,0		25,0			4	100
Totaal respondenten organisaties (Abs. tussen haakjes)		18,7 (60)	14,3 (87)	18,2 (37)	21,2 (43)	8,4 (17)	11,8 (24)	6,9 (4)	0,5 (1)	203	100

Blinden en slechtzienden hebben, zoals onder andere in fase 1 bleek, gemiddeld een lager opleidingsniveau dan de rest van de bevolking. Ook bij onze onderzoeksgroep is dit verschijnsel te vinden, maar niet in die sterke mate. Ter vergelijking hebben we de cijfers over de opleidingssituatie van de Nederlandse bevolking tussen 15 en 65 van 1995 genomen en die vergeleken met de cijfers voor dezelfde leeftijdscategorie in de onderzoeksgroep⁴. Het percentage voor alleen lagere school lag zowel bij de onderzochte respondenten als bij de bevolking in het algemeen op 14. Dat voor MAVO en LBO samen op 35 tegen 27 bij de bevolking in het algemeen. Op dit relatief lage

⁴Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek, *Statistisch Jaarboek 1997*, Voorburg/Heerlen, 1997. Het CBS geeft in dit jaarboek voor de bevolking tussen 16 en 65 jaar.

opleidingsniveaus zien we dus relatief veel blinden en slechtzienenden. Het omslagpunt komt bij de MBO-ers, van wie er in ons onderzoek relatief weinig voorkwamen, 23% tegen 32% in de bevolking het algemeen. De percentages HBO'ers en academici zijn daarentegen nagenoeg hetzelfde (respectievelijk 13/14 voor HBO'ers en 6 voor academici). Samengevat, in de middencategorieën MAVO/LBO en MBO zien we een tendens tot lagere opleiding bij de onderzoeksgroep. In de extremen, alleen basis/lager onderwijs en HBO of hoger is er geen verschil.

Deze bevinding illustreert, hetgeen ook in fase één werd gevonden, dat het lage opleidingspeil van slechtzienenden en blinden ten dele een leeftijdseffect weerspiegelt. Doordat er onder slechtzienenden en blinden relatief veel 65-plussers voorkomen, die gemiddeld lager opgeleid zijn dan de bevolking jonger dan 65 jaar, lijkt het alsof de slechtzienenden en blinden een erg grote opleidingsachterstand hebben. Die achterstand is er wel enigszins zoals de vergelijking tussen de onderzoeksgroep en de Nederlandse bevolking laat zien, maar die vergelijking maakt ook duidelijk, dat door te controleren voor leeftijd de achterstand veel kleiner blijkt te zijn.

De uitsplitsing naar mate van beperking vertoont geen uitgesproken patroon. Weliswaar komen in de middelste ernstcategorieën wat meer mensen met een laag opleidingsniveau voor, maar ook hier is weer sprake van een leeftijdseffect (veel ouderen binnen deze categorieën). Over het geheel genomen lijkt de ernst van de visusbeperking nauwelijks samen te hangen met opleidingsniveau.

4.5 Maatschappelijke positie

De verdelingen naar maatschappelijke positie zijn opgenomen in tabel 4.4. Om de tabel nog enigszins overzichtelijk te houden, en omdat de gedetailleerde uitsplitsing in niveaus van ernst van gezichtsbeperking niet tot grotere inzichten leidde, is het aantal ernstniveaus hier gereduceerd tot drie.

Tabel 4.4 SOCIALE POSITIE * ERNST GEZICHTSBEPERKING * DEELSTEEKPROEF

DEELSTEEKPROEF	SOCIALE POSITIE	ERNST GEZICHTSBEPERKING			TOTAAL	
		Ziet niets	Ernstig beperkt	Matig tot licht beperkt	Abs	%
Bevolkingssteekproef (N=313)	Werkt	16,7	11,8	31,3	78	24,9
	Leerling/student	8,3		2,9	7	2,2
	Huisman/-vrouw	16,7	32,3	25,0	84	26,8
	Gepensioneerd	8,3	30,1	23,6	78	24,9
	Werkeloos		1,1	3,8	9	2,9
	Arbeidsongeschikt	33,3	23,7	13,0	53	16,9
	Weet/zegt niet	16,7	1,1	0,5	4	1,3
Totaal bevolkingssteekproef (Abs. tussen haakjes)		100,0 (12)	100,0 (93)	100,0 (208)	313	100

Respondenten organisaties (N-203)	Werkt	18,4	18,9	33,3	43	21,2
	Leerling/student	2,6	2,3	12,1	8	3,9
	Huisman\-\vrouw	18,4	24,2	15,2	44	21,7
	Gepensioneerd	28,9	23,5	9,1	45	22,2
	Werkeloos	7,9	3,0	3,0	8	3,9
	Arbeidsongeschikt	23,7	27,3	27,3	54	26,6
	Weet\zegt niet		0,8		1	0,5
Totaal respondenten organisaties (Abs. tussen haakjes)		100 (38)	100 (132)	100 (33)	203	100

In beide deelsteekproeven ligt het totale aantal werkenden iets boven de 20%, is het aantal leerlingen/studenten slechts enkele procenten, ligt het aantal huisvrouwen/-mannen rond de 25%, het aantal gepensioneerden eveneens rond de 25%, en het aantal werklozen slechts op enkele procenten. Tot zover komen de beide groepen dus redelijk overeen. Alleen ten aanzien van arbeidsongeschiktheid bestaat er enig verschil van betekenis: onder respondenten van de organisaties is 27% arbeidsongeschikt en binnen de respondenten uit de bevolkingssteekproef 17%.

Over het geheel genomen weerspiegelen deze gegevens de relatief geringe arbeidsdeelname bij slechtzienden en blinden, met een participatie van ruim 20% voor beide deelsteekproeven. We praten hier over een zeer aanzienlijk verschil met de bevolking in het algemeen waarin voor de bewoners in de in aanmerking komende leeftijdsklasse van 15 tot 65 de participatie gemiddeld op 57,8% ligt⁵.

Er bestaat in dit opzicht veel verschil tussen de ernstig beperkten en de licht beperkten. Van de laatsten zijn er in beide deelsteekproeven relatief bijna twee maal zoveel opgenomen in het arbeidsproces dan van de eersten (31% à 33% versus 16%), à 18%), maar dat is in vergelijking met de bevolking in het algemeen nog steeds een laag cijfer. Van de respondenten die via organisaties werden bereikt is het percentage arbeidsongeschikten hoger dan bij de respondenten uit de bevolkingssteekproef (27% versus 17%).

4.7 Aanwezigheid van lichamelijke beperkingen

De respondenten kregen de volgende vraag voorgelegd: "Sommige mensen hebben naast hun mindere gezichtsvermogen nog een andere lichamelijke beperking of aandoening. Heeft U nog een andere beperking, langdurige ziekte of aandoening?" Bij een bevestigend antwoord werd geïnformeerd naar de aard ervan. Tabel 4.7 geeft de verdeling naar het aantal genoemde beperkingen, langdurige ziekten en aandoeningen binnen de drie ernstklassen.

⁵Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek, *Statistisch Jaarboek 1997*, Voorburg/Heerlen, 1997.

**Tabel 4.7AANTAL BELEMMERINGEN *ANDERE LICHAAMELIJKE BEPERKINGEN * ERNST GEZICHTS-
BEPERKING * IN %**

AANTAL BELEMMERINGEN	ERNST GEZICHTSBEPERKING			Totaal	
	ziet niets (N=50)	ernstig beperkt (N=225)	matig tot licht beperkt (N=241)	abs	%
0	72,0	50,2	51,5	273	52,9
1	10,0	9,8	13,7	60	11,6
2	6,0	18,2	17,0	87	16,9
3	4,8	13,3	12,4	62	12,0
4	4,0	7,5	2,9	26	5,0
5	4,0	0,9	1,7	5	1,6
Totaal	100	100	100	516	10

Bijna de helft, om precies te zijn 47%, van de totale onderzoeksgroep blijkt nog één of meer andere lichamelijke beperkingen of langdurige aandoeningen te hebben. Bij de categorieën "ernstig beperkt" en "matig tot licht beperkt" ligt dat met rond de 50% het hoogst. Onder de categorie "ziet niets" komen andere lichamelijke beperkingen veel minder voor, namelijk bij ongeveer een kwart. Zoals we al eerder constateerden, bestaat deze categorie grotendeels uit personen die vanaf hun geboorte blind zijn.

In tabel 4.8 is de aard van die andere beperkingen vermeld.

Tabel 4.8 ANDERE BEPERKINGEN* ERNST GEZICHTSBEPERKING

ANDERE BEPERKINGEN	ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %			Totaal	
	ziet niets (N+14)	ernstig beperkt N+112)	matig tot licht beperkt (N+117)	abs	%
Bewegen, lopen & bukken	57,1	79,5	61,5	169	69,5
Uithoudingsvermogen	64,3	75,0	71,8	177	72,8
Horen	35,7	22,3	23,9	58	23,9
Duizelingen , evenwichtsstoornissen	28,6	42,9	32,5	90	37,0
Spraak	7,1	2,7	2,6	7	2,9
Anders beperkt	57,1	20,5	27,4	63	25,9
Totaal	250	242,9	219,7	243	232,1

*Bij ondervonden beperkingen waren meer antwoorden mogelijk

Een beperking in uithoudingsvermogen (bijv. problemen met langere tijd staan of lopen of met traplopen) blijkt veel voor te komen, namelijk bij 73% van de respondenten met andere beperkingen. Dat is eveneens het geval met een beperking in bewegen (zoals lopen, bukken, tillen of gebruik van armen en handen), die bij 70% van hen voorkomt. De overige beperkingen betreffen: last van duizelingen of evenwichtsverlies (37%), horen (24%), en spreken (3%). Een beperking in (nog) een ander opzicht werd genoemd door 12%.

Bij respondenten die naast een visuele beperking ook nog een andere beperking ondervinden zal men wellicht geneigd zijn vooral te denken aan oudere personen bij wie de lichamelijke conditie terugloopt, vaak gepaard gaand met verscheidene lichamelijke klachten en slijtageverschijnselen. Om te bezien in hoeverre dat beeld klopt hebben we allereerst gekeken in hoeverre het al dan niet hebben van andere beperkingen samenhang met leeftijd.

Uit de uitkomsten van die analyse in tabel 4.9 blijkt dat nuancering van het genoemde beeld zeker op zijn plaats is. Weliswaar zijn binnen de groep met meerdere beperkingen de 65-plussers oververtegenwoordigd, maar het is zeker niet zo dat deze groep uitsluitend uit bejaarde personen bestaat. Van het totale aantal personen met meerdere beperkingen is 42% ouder dan 65 jaar en van het totaal aantal personen met uitsluitend

een visuele beperking behoort 25% tot die leeftijdscategorie. Deze gegevens komen in grote lijnen overeen met die uit het RNIB-onderzoek in Engeland (Bruce et al., 1991). Ook daar werden bij zowel jongeren als ouderen "limiting permanent illnesses or disabilities" gevonden, in totaal bij 45%.

Tabel 4.9 WEL OF NIET ANDERE BEPERKINGEN* LEEFTIJD

WEL OF NIET ANDERE BEPERKINGEN	LEEFTIJD			Totaal	
	16-45 jr N = 158	46-65 jr N = 189	ouder dan 65 N = 169	abs	%
Geen	37,4	38,1	24,5	273	100
Wel	23,0	35,0	42,0	243	100
Totaal	30,6	36,6	32,8	516	100

Wanneer we vervolgens verder uitsplitsen naar de ernst van de beperking in het gezichtsvermogen, zoals in de volgende tabel 4.10 is gebeurd, zien we dat het verband tussen leeftijd en het hebben van andere beperkingen zich bij elk niveau van ernst voordoet.

Tabel 4.10 LEEFTIJD * ERNST GEZICHTSBEPERKING EN HET VOORKOMEN VAN ANDERE BEPERKINGEN IN %

LEEFTIJD	ERNST GEZICHTSBEPERKINGEN EN HET VOORKOMEN VAN ANDERE BEPERKINGEN						Totaal	
	niets geen (N=36)	niets wel (N=14)	ernstig geen (N=113)	ernstig wel (N=112)	licht geen (N=124)	licht wel (N=117)	abs	%
16-45 jr	22,2	28,6	27,4	19,6	50,8	25,6	158	30,6
46-65 jr	55,6	35,7	38,1	32,1	33,1	37,6	189	36,6
ouder dan 65 jr	22,2	35,7	34,5	48,2	16,1	36,8	169	32,8
Totaal	100	100	100	100	100	100	516	100

5 GEVOLGEN VAN HET BEPERKTE GEZICHTSVERMOGEN VOOR ASPECTEN VAN HET DAGELIJKS LEVEN

5.1 Inleiding

De vragenlijst bevatte verscheidene onderwerpen die onder de noemer "gevolgen van de visusbeperking voor de leefsituatie" te brengen zijn. Zo vroegen we naar mogelijke belemmeringen als gevolg van beperkingen van het gezichtsvermogen op een aantal levensgebieden en naar de financiële gevolgen daarvan. Verder kwamen de beschikbaarheid van hulp en de behoeften aan diensten aan de orde. Tenslotte is vastgesteld over welke speciale hulpmiddelen men beschikt en in hoeverre daarvan gebruik wordt gemaakt.

5.2 Ondervonden belemmeringen

De respondenten kregen een aantal vragen voorgelegd over de mate waarin ze door hun mindere gezichtsvermogen gehinderd worden in hun dagelijks leven en, zo ja, in hoeverre ze dat als een probleem ervaren. Op deze manier werden in de vragenlijst achtereenvolgens de volgende aspecten aan de orde gesteld.

Kennis nemen van geschreven informatie

Tabel 5.1 geeft de antwoordverdeling op de vraag "In hoeverre wordt U door uw mindere gezichtsvermogen gehinderd bij het kennis nemen van geschreven informatie, zoals uit kranten, tijdschriften en boeken?" In hoeverre degenen, die hinder ondervinden, dat als een probleem ervaren is vermeld in tabel 5.2.

Tabel 5.1 HINDER BIJ KENNISNEMEN GESCHREVEN INFORMATIE * ERNST GEZICHTSBEPERKING IN 5%

HINDER BIJ KENNISNEMEN- GESCHREVEN INFORMATIE	ERNST GEZICHTSBEPERKING			Totaal	
	ziet niets (N=50)	ernstig beperkt (N=225)	matig tot licht beperkt (N=241)	abs	%
niet/nauwelijks	10,0	12,4	46,5	145	28,1
enigszins	22,0	14,7	32,8	123	23,8
aanzienlijk/sterk	68,0	72,9	20,7	248	48,1
Totaal	100	100	100	516	100

Tabel 5.2 PROBLEMEN BIJ KENNISNEMEN GESCHREVEN INFORMATIE * ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %

PROBLEMEN BIJ KENNISNEMEN- GESCHREVEN INFORMATIE	ERNST GEZICHTSBEPERKING			Totaal	
	ziet niets (N=45)	ernstig beperk (N=197)	matig tot licht beperkt (N=129)	abs	%
niet/nauwelijks	13,3	11,2	17,1	50	13,5
enigszins	24,4	28,4	48,8	130	35,0

aanzienlijk	62,2	60,4	34,1	191	51,5
Totaal	100	100	100	371	100

Velen blijken bij het kennis nemen van geschreven informatie hinder te ondervinden. Dat geldt vooral voor de mensen met zeer ernstige of ernstige visusbeperkingen: 90% van hen ondervindt enige of aanzienlijke hinder op dit gebied. Maar bij de matig tot licht beperkten ligt dat percentage toch ook nog op ruim 50%.

Een meerderheid van degenen die hinder ondervinden bij het kennis nemen van geschreven informatie gevallen ervaart die hinder ook als een probleem. Slechts ongeveer 14% ervaart van hen ervaart de hinder niet of nauwelijks als een probleem.

Bezigheden in en om het huis

Hinder bij bezigheden in en om het huis komt volgens tabel 5.3 bij alle ernstcategorieën eveneens veel voor, maar minder vaak dan het voorgaande aspect. Over het totaal vermeldt bijna 60% hinder in dit opzicht te ondervinden. Opvallend is dat vooral veel personen met ernstige beperkingen (dus de middelste categorie) melding maken van deze hinder, zelfs meer dan degenen die helemaal niets zien. Deze uitkomst komt verderop nader ter sprake.

Volgens tabel 5.4 ervaart meer dan de helft van hen die hinder ervaren op dit aspect dit als een aanzienlijk probleem. Bij de categorieën "ziet niets" en "matig tot licht beperkt" ligt dit percentage lager, namelijk op ruim 30%.

Tabel 5.3 HINDER BIJ BEZIGHEDEN IN/ROND HET HUIS * ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %

HINDER BIJ BEZIGHEDEN IN/ROND HET HUIS	ERNST GEZICHTSBEPERKING			Totaal	
	ziet niets (N=50)	ernstig beperkt (N=225)	matig tot licht beperkt (N=241)	abs	%
niet/nauwelijks	34,0	20,9	62,7	215	41,7
enigszins	38,0	34,7	26,1	160	31,0
aanzienlijk/sterk	28,0	44,4	11,2	141	27,3
Totaal	100	100	100	516	100

Tabel 5.4 PROBLEMEN BIJ BEZIGHEDEN IN EN OM HET HUIS * ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %

PROBLEMEN BIJ BEZIGHEDEN IN EN OM HET HUIS	ERNST GEZICHTSBEPERKING			Totaal	
	ziet niets (N=33)	ernstig beperkt (N=178)	matig tot licht beperkt (N=90)	abs	%
niet/nauwelijks	12,1	8,4	15,6	33	11,0
enigszins	54,5	38,8	54,4	136	45,2
aanzienlijk	33,3	52,8	30,0	132	43,9
Totaal	100	100	100	301	100

Verplaatsing buitenshuis

Voorals mensen met zeer ernstige of ernstige visusbeperkingen worden gehinderd bij verplaatsing buitenshuis: bijna bij 90% van hen is dat het geval (tabel 5.5). Matige of lichte beperkingen leiden in ruim 50% van de gevallen tot een hindernis op dit gebied.

De laatsten ervaren die hindernis bovendien minder vaak als een groot probleem: ruim een kwart doet dat wel, maar bij de categorieën "ziet niets" en "ernstig beperkt" is dat bijna 50% en bijna 60%. (tabel 5.6)

Tabel 5.5 HINDER BIJ VERPLAATSING * ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %

HINDER BIJ VERPLAATSING	ERNST GEZICHTSBEPERKING			Totaal	
	ziet niets (N=50)	ernstig beperkt (N=225)	matig tot licht beperkt (N=241)	abs	%
niet/nauwelijks	12,0	10,7	46,5	142	27,5
enigszins	32,0	29,8	31,1	158	30,6
aanzienlijk/sterk	56,0	59,6	22,4	216	41,9
Totaal	100	100	100	516	100

Tabel 5.6 PROBLEMEN BIJ VERPLAATSING * ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %

PROBLEMEN BIJ VERPLAATSING	ERNST GEZICHTSBEPERKING			Totaal	
	ziet niets (N=44)	ernstig beperk (N=201)	matig tot licht beperkt (N=129)	abs	%
niet/nauwelijks	6,8	6,5	14,0	34	9,1
enigszins	45,5	34,3	59,7	166	44,4
aanzienlijk	47,7	59,2	26,4	174	46,5
Totaal	100	100	100	374	100

Contacten met andere mensen

In vergelijking met de voorgaande aspecten ondervinden niet zo veel personen hinder bij contacten met andere mensen. Iets minder dan de helft maakt hier melding van hinder. Ook in dit opzicht scoren de mensen met ernstige beperkingen het hoogst: 33% voelt zich in aanzienlijke mate gehinderd, tegenover 22% van degenen die niets zien en 10% van degenen met matige tot lichte beperkingen (tabel 5.7).

De vraag in hoeverre men deze hindernis als een probleem ervaart vertoont een overeenkomstig beeld (tabel 5.8). 50% van de personen met een ernstige beperking die op dit aspect hinder ondervinden, vindt het een aanzienlijk probleem. Bij de personen die niets zien en bij de personen met lichte beperkingen ligt dit percentage op ongeveer 30%.

Tabel 5.7 HINDER BIJ CONTACTEN MET ANDEREN * ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %

HINDER BIJ CONTACTEN MET ANDEREN	ERNST GEZICHTSBEPERKING			Totaal	
	ziet niets (N=50)	ernstig beperkt (N=225)	matig tot licht beperkt (N=241)	abs	%
niet/nauwelijks	40,0	35,1	74,7	279	54,1
enigszins	38,0	32,0	15,8	129	25,0
aanzienlijk	22,0	32,9	9,5	108	20,9
Totaal	100	100	100	516	100

Tabel 5.8 PROBLEMEN BIJ CONTACTEN MET ANDEREN * ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %

PROBLEMEN BIJ CONTACTEN MET ANDEREN	ERNST GEZICHTSBEPERKING			Totaal	
	ziet niets (N=30)	ernstig beperkt (N=146)	matig tot licht beperkt (N=61)	abs	%
niet/nauwelijks	6,7	9,6	18,0	27	11,4
enigszins	63,3	41,1	52,5	111	46,8
aanzienlijk	30,0	49,3	29,5	99	41,8
Totaal	100	100	100	237	100

Werk (betaalde arbeid dan wel huishouden)

De vraag naar mogelijke hinder bij het werk werd alleen gesteld indien de respondent betaald werk verrichtte of huisvrouw/-man was (tabel 5.9). In het eerste geval luidde de formulering "gehinderd bij uw werk" en in het tweede geval "gehinderd bij het doen van het huishouden". Meer dan de helft van de betreffende personen blijkt hinder bij het werk te ondervinden. Wederom is het de categorie met ernstige beperkingen die de meeste hinder ondervindt: 30% meldt aanzienlijke hinder, tegenover 11% en 17% van de personen die niets zien en de personen met een matige tot lichte beperking. En 43% van hen vindt dit een aanzienlijk probleem, terwijl dit percentage bij de licht tot matig beperkten op 26% ligt (tabel 5.10).

Tabel 5.9 HINDER BIJ WERK OF HUISHOUDELIJK WERK* * ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %

HINDER BIJ WERK OF HUISHOUDELIJK WERK	ERNST GEZICHTSBEPERKING			Totaal	
	ziet niets (N=18)	ernstig beperkt (N=98)	matig tot licht beperkt (N=133)	abs	%
niet/nauwelijks	66,7	26,5	54,9	111	44,6
enigszins	22,2	43,9	27,8	84	33,7
aanzienlijk\sterk	11,1	29,6	17,3	54	21,7
Totaal	100	100	100	249	100

* Alleen respondenten die werkten of de huishouding deden

Tabel 5.10 PROBLEMEN BIJ WERK OF HUISHOUDELIJK WERK* * ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %

PROBLEMEN BIJ WERK OF HUISHOUDELIJK WERK	ERNST GEZICHTSBEPERKING			Totaal	
	ziet niets (N=4)	ernstig beperkt (N=28)	matig tot licht beperkt (N=38)	abs	%
niet/nauwelijks	25,0	14,3	21,1	13	18,6
enigszins		42,9	52,6	32	45,7
aanzienlijk	75,0	42,9	26,3	25	35,7
Totaal	100	100	100	70	100

Opleiding of studie

Over de hinder bij opleiding of studie is moeilijk iets te zeggen. Deze vraag werd uiteraard slechts gesteld aan leerlingen en studenten, in totaal 15 personen. Dit aantal is te klein voor vergelijkingen. We vermelden slechts dat 10 van deze 15 hinder ondervinden. Zeven van hen ervaren dit als een probleem.

Vrijtijdsbesteding

De vraag naar hinder bij vrijetijdsbesteding was wel voor iedereen van toepassing. Ruim twee derde van de groep blijkt in dit opzicht te worden gehinderd (tabel 5.11). Ook hier springen de ernstig beperkten eruit: bijna 60% ervaart een aanzienlijke hinder, terwijl dat onder de personen die niets zien 16% en onder de personen met matige tot lichte beperkingen 22% is.

Bij de antwoorden op de vraag of men deze hinder als een probleem ervaart, zien we hetzelfde patroon (tabel 5.12). Van de betreffende mensen met ernstige beperkingen vindt 57% het een aanzienlijk probleem, en bij de categorieën "ziet niets" en "matig tot licht beperkt" ligt dat percentage rond de 30%.

Tabel 5.11 HINDER BIJ VRIJETIJSBESTEDING * ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %

HINDER BIJ VRIJETIJSBESTEDING	ERNST GEZICHTSBEPERKING			Totaal	
	ziet niets (N=50)	ernstig beperkt (N=225)	matig tot licht beperkt (N=241)	abs	%
niet/nauwelijks	32,0	20,0	44,0	167	32,4
enigszins	42,0	22,7	33,6	153	29,7
aanzienlijk/sterk	26,0	57,3	22,4	196	38,0
Totaal	100	100	100	516	100

Tabel 5.12 PROBLEMEN BIJ VRIJETIJSBESTEDING * ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %

PROBLEMEN BIJ VRIJETIJSBESTEDING	ERNST GEZICHTSBEPERKING			Totaal	
	ziet niets (N=34)	ernstig beperkt (N=180)	matig tot licht beperkt (N=135)	abs	%
niet/nauwelijks	14,7	5,6	18,5	40	11,5
enigszins	52,9	37,2	51,9	155	44,4
aanzienlijk	32,4	57,2	29,6	154	44,1
Totaal	100	100	100	349	100

Overige ondervonden hinder

Op de vraag "Wordt U nog in een ander opzicht gehinderd in het dagelijks leven door uw mindere gezichtsvermogen?" antwoordde 42% bevestigend. Het aantal neemt relatief wat toe met de ernst van de gezichtsbeperking, maar niettemin is ook bij de lichtere beperkingen de hinder t.a.v overige aspecten nog steeds 34%. Meer dan de helft van degenen die hinder ondervinden, ervaren dit als een probleem, ongeacht de ernst van de gezichtsbeperking.

Tabel 5.13 HINDER IN EEN ANDER OPZICHT * ERNST GEZICHTSBEPERKING

HINDER IN EEN ANDER OPZICHT	ERNST GEZICHTSBEPERKING			Totaal	
	ziet niets (N=50)	ernstig beperkt (N=225)	matig tot licht beperkt (N=241)	abs	%
nee	46,0	51,6	66,4	299	57,9
ja	54,0	48,4	33,6	217	42,1
Totaal	100	100	100	516	100

Wij vroegen de respondenten waaruit die andere hinder bestond. Om te beginnen gaven sommigen een nadere aanduiding wat de soort gezichtshinder die ze ondervonden zoals het feit dat ze niet goed in het donker kunnen zien, inclusief ernstige nachtblindheid. Anderen daarentegen konden juist niet met fel licht zien.

Vervolgens gaven enkele respondenten aan, dat het bijzonder hinderlijk is dat je in het algemeen gewoon minder goed uit de voeten kunt. Dat bleek uit uitlatingen als: "Eigenlijk hinder bij alles", "Je moet altijd goed uitkijken" en "Goed zien gaat niet". Men moet voortdurend op zijn hoede zijn. "Anders loop je tegen dingen aan" of men valt "als er dingen op de grond liggen" zeker als die er onverwachts liggen. Dat niet zien kan gevaar opleveren zoals het tegen glazen deuren oplopen, of gaspitten laten branden. De irritatie hierover (het ervaren van de beperking als een probleem) bleek uit: "Ik wil verbetering" en "Dat ik niet alles kan doen wat ik zou willen".

Verder voelden zo'n twaalf respondenten zich door de lichamelijke hinder die ze in samenhang met de gezichtsbeperkingen ondervonden vaak belemmerd. Men noemde permanente hoofdpijn en evenwichtsstoornissen die men een probleem vond. Minder ernstig was de ergernis over het voortdurend moeten wisselen van brillen en contactlenzen of het altijd een bril moeten dragen.

Bij hetgeen de respondenten noemden zaten ook zaken die eigenlijk bij al besproken aspecten horen en daar als het ware een invulling van geven.

Een flink aantal voelde zich bijvoorbeeld regelmatig gehinderd bij het lezen van geschreven informatie. Allereerst in het algemeen, en verder vooral daar waar het belangrijk is voor de zelfredzaamheid om kleine lettertjes te kunnen lezen (ruim 30 maal genoemd), zoals bij het opzoeken van telefoonnummers, het lezen van opschriften in winkels, bij het raadplegen van handleidingen, het tellen van geld, het lezen van kookboeken. Men heeft soms moeite met het aflezen van nummers die aangeven wanneer men aan de beurt is bij het postkantoor, de bakker en de slager. Ook geldautomaten zijn voor sommige slechtzienden een beproeving. Het kopen van kleren is voor sommigen eveneens een probleem. Men kan kleuren niet zien en men kan niet zien hoe de kleren staan.

Een daarbij aansluitend probleem voor sommige respondenten was dat ze overal "met hun neus bovenop" moeten staan, omdat ze vaak grote moeite hebben met het zien wat er op hoge en lage schappen bij winkels en bibliotheken staat.

De meeste aanvullingen betroffen de ervaren hinder (en problemen daarmee) op het vlak van zich buitenshuis verplaatsen. 18 mensen vonden het een probleem dat ze niet meer auto konden rijden en 10 dat ze niet meer konden fietsen. Twee konden alleen nog fietsen achterop een tandem. Aan het verkeer in het algemeen (of als voetganger)

durften 18 respondenten niet meer deel te nemen. Het grootste probleem daarbij was oversteken.

Als gevolg van de verkeersproblemen ondervinden sommigen beperkingen in hun mobiliteit. Enkele ouders vonden het hinderlijk dat ze hun kinderen niet meer naar school konden brengen. Anderen kwamen de deur niet meer uit.

Enkele respondenten wezen erop dat je contacten met anderen negatief beïnvloed worden door de gezichtsbeperking. Ze hebben moeite mensen op straat te herkennen zoals een respondent zeer treffend verwoordde: "...dat mensen zeggen 'waarom wil jij me niet meer kennen?'" Een echtgenote klaagde dat haar man zo ongeduldig met haar was en een ander merkte op: "Mensen gaan ervan uit dat je dingen wel ziet". Bovendien blijkt blindheid soms tot communicatiestoornissen te leiden vanwege verschillen in de tussen belevingswereld van blinden en die van zienden, die elkaar daardoor niet goed kunnen uitleggen wat ze waargenomen en ervaren hebben.

Ook lijden sommige respondenten onder het feit dat ze zo afhankelijk van anderen worden en altijd dingen moeten vragen. "Ik heb een minderwaardigheidscomplex" verzuchtte een respondent. Het onderwerp kwam zo'n zeven maal naar voren.

Enkele respondenten hadden moeite met hun werk door hun gezichtsbeperking. Iemand kon daardoor niet op de computer werken. Een tweede had problemen bij het woonwerkverkeer. Twee respondenten meldden dat zij door hun werkgever werden gewantrouwd en gediscrimineerd.

Een negental wees op een ander aspect aan werk, nl, dat men als blinde of slechtziende zeer gehinderd wordt bij het krijgen van werk.

Dagelijkse bezigheden in de huishouding kunnen ook veel ergernis geven, zoals koken en schoonmaken als men niet of niet goed kan zien. Als slechtziende heb je vaak moeite met diepte schatten met als gevolg dat je naast "je koffiekopje" schenkt. Ook kan het gevaarlijk zijn om op trappen te staan, als je niet goed kunt zien, zeker als je daar ook nog evenwichtsstoornissen bij hebt, zoals twee respondenten rapporteerden. Eveneens is het lastig, dat je dingen die je laat vallen niet meer terug kunt vinden.

Tenslotte wordt vrijetijdsbesteding soms moeilijker (ruim dertig maal genoemd); allereerst natuurlijk omdat lezen moeilijker wordt, maar dat noemden we al. Vooral hobby's die "priegelwerk" met zich brengen worden zeer problematisch, zoals naaien, het repareren van antiek en het knutselen aan elektronische apparaten .

Ook spelletjes waarbij veel zien nodig is zoals kaarten en puzzelen worden zeer lastig.

De mogelijkheden tot sportbeoefening worden eveneens beperkter. De meeste balsporten lukken niet meer. Paardrijden, dat enigszins vergelijkbaar is met deelnemen aan het verkeer, is ook aan sterke beperkingen onderhevig.

Met name niet TV kunnen kijken en het niet kunnen lezen van ondertiteling tenslotte werd door een respondenten als probleem naar voren gebracht.

Alles tezamen

In het voorgaande zijn de mogelijke hinder en problemen daarmee voor elk gebied afzonderlijk bekeken. Om een beeld te verkrijgen over het totaal hebben we een index gemaakt van het aantal gebieden waarop men hinder ondervindt. De aspecten werk/huishouden en studie/opleiding zijn daarbij buiten beschouwing gelaten, omdat die slechts relevant waren voor een deel van de respondenten. De index kan dus variëren van 0 (op geen enkel gebied hinder) tot 6 (op alle zes gebieden hinder). Tabel 5.14 bevat de cijfers uitgesplitst voor de drie ernstklassen. In de rechter kolom staan de cijfers over de totale groep.

Tabel 5.14 AANTAL GEBIEDEN WAAROP MEN HINDER ONDERVINDT * ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %

AANTAL GEBIEDEN	ERNST GEZICHTSBEPERKING			Totaal	
	ziet niets (N=50)	ernstig beperkt (N=225)	matig tot licht beperkt (N=241)	abs	%
0		0,4	14,5	36	7,0
1	2,0	3,1	19,1	54	10,5
2	10,0	4,9	15,8	54	10,5
3	16,0	11,1	15,8	71	13,8
4	20,0	22,7	18,3	105	20,3
5	36,0	34,2	11,2	122	23,6
6	16,0	23,6	5,4	74	14,3
Totaal	100	100	100	516	100

De overgrote meerderheid blijkt door de beperking van het gezichtsvermogen te worden gehinderd, slechts 7% ondervindt geen enkele hindernis. In de meeste gevallen wordt men op meerdere gebieden gehinderd, 14% zelfs op alle zes gebieden.

De vergelijking tussen de drie ernstklassen bevestigt het gegeven dat in het voorgaande al bij verscheidene aspecten naar voren kwam: de middelste categorie (ernstig beperkt) scoort het hoogst, dus ook hoger dan de meest ernstige categorie (ziet niets). Het gemiddelde aantal hindernissen ligt bij de categorie "ziet niets" op 4,3, bij de categorie "ernstig beperkt" op 4,5 en bij de categorie "matig tot licht beperkt" op 2,6. Wellicht is de verklaring voor deze uitkomst te vinden in het feit dat ongeveer de helft van de ernstig beperkten ook nog andere lichamelijke beperkingen heeft, terwijl dat onder de degenen die niets zien slechts voor ruim een kwart geldt (zie paragraaf 3.7). Om dat te testen hebben we dezelfde analyse verricht over de zes klassen, waarbij elk van de drie ernstcategorieën is uitgesplitst in wel of geen overige lichamelijke beperkingen. We zullen hier niet alle afzonderlijke tabellen opnieuw presenteren, maar slechts de verzameltabel opnemen (zie tabel 5.15).

Tabel 5.15 AANTAL GEBIEDEN WAAROP MEN HINDER ONDERVINDT* ERNST GEZICHTSBEPERKING EN HET VOORKOMEN

VAN ANDERE BEPERKINGEN IN %

AANTAL GEBIEDEN WAAROP MEN HINDER ONDERVINDT	ERNST GEZICHTSBEPERKINGEN EN HET VOORKOMEN VAN ANDERE BEPERKINGEN						Totaal	
	niets geen (N=36)	niets wel (N=14)	ernstig geen (N=113)	ernstig wel (N=112)	licht geen (N=124)	licht wel (N=117)	abs	%
0				0,9	16,9	12,0	36	7,0
1	2,8		4,4	1,8	16,9	21,4	54	10,5
2	11,1	7,1	4,4	5,4	20,2	11,1	54	10,5
3	19,4	7,1	15,0	7,1	16,1	15,4	71	13,8
4	22,2	14,3	21,2	24,1	16,9	19,7	105	20,3
5	33,3	42,9	31,0	37,5	9,7	12,8	122	23,6
6	11,1	28,6	23,9	23,2	3,2	7,7	74	14,3
Totaal	100	100	100	100	100	100	516	100

De tabel geeft te zien dat er binnen alle drie klassen van ernst van gezichtsbeperking de personen met andere lichamelijke beperkingen vaker op een hoog aantal gebieden hinder ondervinden dan degenen die uitsluitend een visuele beperking hebben. Maar de categorie "ernstig gezichtsbeperkt zonder overige lichamelijke beperkingen" blijft een iets hogere score houden dan de vergelijkbare categorie die niets ziet. Dat werd duidelijk toen we het gemiddelde aantal gebieden waarop men hinder ondervindt voor beide kolommen berekenden. Het gemiddelde van de "ernstig zonder" kolom ligt op 4,4 en van dat van de "niets zonder" 4,1. Op zich gaat het om een klein verschil, maar het bevestigt de algemene trend dat de categorie "ernstig beperkt" als het over ervaren hinder en problemen gaat hoger scoort dan de categorie "kan helemaal niet zien". Wellicht speelt het verschil in leeftijd hier een rol. Onder degenen met een ernstige beperking bevinden zich relatief veel ouderen, zoals vermeld in paragraaf 4.3.

Uit deze gegevens zijn de volgende conclusies te trekken. De mate van gezichtsbeperking blijkt wel degelijk invloed te hebben op de mate waarin men op een aantal terreinen van activiteiten gehinderd wordt en de mate waarin men dit een probleem vindt. De lichtste categorie heeft duidelijk minder hinder en problemen.

Helemaal niets kunnen zien levert echter niet meer hinder op dan een ernstige beperking van het gezichtsvermogen. Eerder is het omgekeerde het geval. Vermoedelijk speelt leeftijd hier een rol: onder de "ernstig" categorie bevinden zich meer ouderen dan onder de "ziet niets" categorie.

Andere ervaren lichamelijke beperkingen zijn vervolgens van aanzienlijke invloed op de mate waarin men hinder ondervindt en wel bij alle graden van gezichtsbeperking. Aan de respondenten werd in het vraggesprek weliswaar gevraagd naar de hinder *vanwege het gezichtsvermogen*, maar de respondenten hebben zich daar kennelijk niet toe beperkt en hun gehele situatie in aanmerking genomen. Dat kan ook moeilijk anders, want in het leven van de individuele persoon zijn de verschillende beperkingen niet geïsoleerd, maar

juist verweven. Alleen op analytisch niveau kunnen de effecten van gezichtsbeperkingen en andere lichamelijke beperkingen geïsoleerd worden. Deze veronderstelling wordt ondersteund door de (niet gepresenteerde) tabellen over de effecten van het hebben van andere beperkingen op afzonderlijke aspecten van hinder. Zo bestaan er nauwelijks verschillen tussen de mensen met en de mensen zonder andere lichamelijke beperkingen wat betreft hinder bij het kennis nemen van geschreven informatie, maar wel relatief grote verschillen wat betreft hinder bij verplaatsen en bij bezigheden in of rond het huis. De laatste bevinding is begrijpelijk wanneer we in aanmerking nemen dat frequent ondervonden andere beperkingen zoals in bewegen en uithoudingsvermogen nauwelijks relevant zijn voor het lezen, terwijl dit soort beperkingen juist ingrijpende hindernissen kunnen opleveren voor de mobiliteit.

5.3 Aanwezige informele en formele hulp

Met verscheidene vragen werd vastgesteld in hoeverre de ondervraagde personen over hulp beschikken: informele hulp (van huisgenoten of van familie, vrienden of buren) en formele hulp (van diverse instellingen en organisaties). Vervolgens werd geïnformeerd naar de aard van de verkregen hulp. De tabellen 5.16 en 5.17 betreffen de hulp van huisgenoten.

Tabel 5.16 KRIJGT GEREGELD HULP VAN HUISGENOTEN * ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %

KRIJGT U GEREGELD HULP VAN HUISGENOTEN ?	ERNST GEZICHTSBEPERKING			Totaal	
	ziet niets (N=50)	ernstig beperkt (N=225)	matig tot licht beperkt (N=241)	abs	%
nee	44,0	35,6	60,6	248	48,1
ja	56,0	64,4	39,4	268	51,9
Totaal	100	100	100	516	100

Tabel 5.17 VERKREGEN HULP VAN HUISGENOTEN * ERNST GEZICHTSBEPERKING

ONTVANGT GEREGLD HULP VAN HUISGENOTEN BIJ:	ERNST GEZICHTSBEPERKING			Totaal	
	ziet niets N=28	ernstig beperkt N=145	matig tot licht beperkt N=95	abs	%
Kennisnemen van geschreven informatie	82,1	79,3	44,2	180	67,2
Bezigheden in en om het huis	82,1	73,8	75,8	202	75,4
Verplaatsen buitenshuis	82,1	69,0	53,7	174	64,9
Contacten met andere mensen	46,4	40,7	16,8	88	32,8
Werk	7,1	9,7	8,4	24	9,0
Studie en opleiding	10,7	6,9	7,4	20	7,5
Vrijtijdsbesteding	60,7	46,9	28,4	112	41,8
Persoonlijke verzorging	10,7	15,9	7,4	33	12,3
iets anders	17,9	10,3	11,6	31	11,6
Weet niet			1,1	1	0,4
Totaal	400	352	255	268	323,0

* Alleen respondenten die hulp kregen van huisgenoten (N=268)

Een aanzienlijk deel van de respondenten, namelijk 52%, krijgt regelmatig hulp van huisgenoten. Het verkrijgen van deze hulp hangt samen met de graad van beperking: bij categorie die niets ziet krijgt 56% en bij de licht tot matig beperkten 39% die hulp van huisgenoten. De ernstig beperkten krijgen met 64% de meeste hulp. Dit is een bevinding die weer overeenstemt met hetgeen we in de vorige vraag vonden, nl, dat ernstig gezichtsbeperkten meer hinder ondervinden van die beperking, vooral vanwege de combinatie met andere beperkingen. Het ligt dan voor de hand dat ze ook meer hulp krijgen.

Tabel 5.17 laat zien dat de hulp die men van huisgenoten krijgt heel gevarieerd is. Vooral bij bezigheden in en om het huis (75% van degenen met hulp van huisgenoten), kennis nemen van geschreven informatie (67%) en verplaatsing buitenshuis (65%) wordt hulp van deze zijde ontvangen.

Vergelijkbare gegevens over ontvangen informele hulp van familie, vrienden of burens zijn opgenomen in de tabellen 5.18 en 5.19.

Tabel 5.18 KRIJGT GEREGLD HULP VAN FAMILIE, KENNISSEN OF BUREN * ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %

Krijgt geregeld hulp van familie, kennissen of buren	Ernst gezichtsbeperking			Totaal	
	Ziet niets (N=50)	Ernstig beperkt (N=225)	Matig tot licht beperkt (N=241)	abs	%
Nee	32,0	36,4	67,2	260	50,4
Ja	68,0	63,6	32,8	256	49,6
Totaal	100	100	100	516	100

Tabel 5.19 HULP VERKREGEN VAN FAMILIE, VRIENDEN OF BUREN * ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %

HULP VERKREGEN VAN FAMILIE, VRIENDEN OF BUREN BIJ:	ERNST GEZICHTSBEPERKING			Totaal	
	ziet niets (N=39)	ernstig beperkt (N=143)	matig tot licht beperkt (N=73)	abs	%
Kennismemen van geschreven informatie	41,2	46,9	24,1	100	39,1
Bezigheden in en om het huis	52,9	72,7	68,4	176	68,8
Verplaatsen buitenshuis	52,9	48,3	55,7	131	51,2
Contacten met andere mensen	29,4	24,5	8,9	52	20,3
Werk		4,9	1,3	8	3,1
Studie en opleiding	2,9	3,5	5,1	10	3,9
Vrijtijdsbesteding	32,4	30,1	21,5	71	27,7
Persoonlijke verzorging		6,3	2,5	11	4,3
Iets anders	20,6	14,7	13,9	39	15,2
Weet niet		0,7		1	0,4
Totaal	232	252	201	256	234,0

* Alleen respondenten die hulp kregen van familie, vrienden of buren (N=256)

Vele respondenten blijken ook geregeld te beschikken over hulp van familie, vrienden of buren, namelijk 50%. We zien hier eenzelfde verband met ernst van de visuele

beperking, zij het dat hier de "ziet niets" categorie relatief de meeste hulp krijgt en de "ernstig" categorie iets minder. Men kan hieruit afleiden dat de grote behoefte aan informele hulp van de "ernstig" categorie vooral terecht komt bij de huisgenoten en iets mindere mate bij de wijdere omgeving.

Bij degenen die deze informele hulp verkregen betreft deze vooral werkzaamheden in en rond het huis (69%), verplaatsing buitenshuis (51%) en in iets mindere mate kennis nemen van geschreven informatie (39%) (tabel 5.19).

De verdeling van de antwoorden op de vraag "Krijgt U hulp van andere personen of van instelling?" is weergegeven in tabel 5.20.

Tabel 5.20 KRIJGT GEREGLD HULP VAN ANDERE PERSONEN OF INSTELLINGEN
* ERNST GEZICHTSBEPERKING

KRIJGT GEREGLD HULP VAN ANDERE PERSONEN OF INSTELLINGEN	ERNST GEZICHTSBEPERKING IN DRIE KLASSEN			Totaal	
	ziet niets (N=50)	ernstig beperkt (N=225)	matig tot licht beperkt (N=241)	abs	%
nee	54,0	64,4	82,2	370	71,7
ja	46,0	35,6	17,8	146	28,3
Totaal	100	100	100	516	100

In vergelijking tot de voorgaande hulp van informele aard blijkt hulp van andere personen of van instellingen minder vaak aanwezig te zijn, namelijk bij 28% van de groep. Ook deze hulp hangt samen met de ernst van de visusbeperking, maar vanwege de kleine aantallen is het niet zinvol de gegevens over de verschillende vormen van ontvangen hulp uit te splitsen naar ernst van de gezichtsbeperking.

De betreffende hulp is afkomstig van de volgende instellingen of personen:

- gezinsverzorging: 5%,
- werkster of tuinier: 3%,
- belangenvereniging of patiëntenvereniging: 1%,
- vrijwilliger: 1%,
- wijkverpleging: 1%,
- maatschappelijk werk: 1%,
- RIAGG: 0%,
- andere instelling of persoon: 15% .

Bij die andere instellingen troffen we vooral instellingen/hulpvormen aan, die eigenlijk in het voorgaande lijstje horen, dan wel bij vorige tabellen onder te brengen zouden zijn.

Zo meldden 20 respondenten dat zij thuiszorg hadden, hetgeen valt onder gezinsverzorging of wijkverpleging. Acht mensen vermeldden dat zij een alfahulp of huishoudelijke hulp hadden. Alfahulp is een bijzondere vorm van gezinsverzorging en vermoedelijk gaat het bij de andere huishoudelijke hulp ten dele ook om alfahulp of thuiszorg. Twee respondenten bleken een verstrekking van het GAK te krijgen voor huishoudelijke hulp.

Enkele bewoners van bejaarden-/verpleeghuizen bleken door dat huis geholpen te worden. Enkele respondenten kregen hulp van vrijwilligersorganisaties of zelfhulp-

groepen. 17 ondervraagden werden geholpen door familie, kennissen en collega's. Dit hoort eigenlijk onder tabel 5.18 of 5.19. Drie respondenten meldden dat ze regelmatig door voorbijgangers op straat werden geholpen.

Tenslotte noemden 14 respondenten specifieke instellingen voor slechtzienden en blinden; zeven maal regionale instellingen, vier maal het Loo-Erf en een maal ieder Sonneheerdt, een woonvoorziening en de NVBS.

Voor het overige betrof het voorzieningen die slechts één maal genoemd werden.

5.4 Gebruik van hulpmiddelen

Hulpmiddelen voor het zien kwamen aan de orde in twee reeksen vragen. Allereerst werd geïnformeerd of de respondent beschikte over bepaalde hulpmiddelen die achter-eenvolgens door de interviewer werden voorgelezen. Over de hulpmiddelen die men bezat werd vervolgens gevraagd hoe vaak men die gebruikte. De gegevens over bezit en gebruik zijn paarsgewijs per hulpmiddel bijeengebracht in tabel 5.21.

Zoals was te verwachten, loopt het bezit van hulpmiddelen zeer sterk uiteen bij de onderscheiden ernstcategorieën. Zo heeft het grootste deel van degenen met een lichte tot ernstige beperking een bril of contactlenzen terwijl slechts weinigen van degenen die niets zien dit hulpmiddel hebben. Hetzelfde patroon komt naar voren bij de andere hulpmiddelen die een beroep doen op het resterend gezichtsvermogen, zoals de telescoopbril en de TV-loep. Hulpmiddelen waar geen gezichtsvermogen aan te pas komt treffen we vooral veel aan bij de blinden en zeer slechtzienden. Dat geldt onder meer voor braille-apparatuur, lectuur in gesproken vorm of op band of in braille, en de witte stok.

De mate waarin de bezitters van de hulpmiddelen deze ook daadwerkelijk gebruiken vertoont dezelfde sterke samenhang met de ernst van de visuele beperking. In de tabel is aangegeven hoeveel respondenten zeiden dat ze een bepaald hulpmiddel vaak of geregeld gebruikten, uitgesplitst naar ernst van de gezichtsbeperking. Zo ligt het gebruik van de bril bij degenen die niets zien heel laag en bij de overigen zeer hoog. Daarentegen maken de eersten veel meer gebruik van hun braille-apparatuur, hun speciale computer en hun witte stok dan degenen met een ernstige beperking. Het gebruik van lectuur in gesproken vorm ligt bij alle categorieën hoger dan het bezit ervan. Met name is dat het geval bij de licht beperkten. Dat is verklaarbaar uit het feit, dat men gesproken lectuur ook zeer goed kan lenen. Niettemin bezitten blinden en ernstig slechtziende mensen kennelijk toch nog de nodige lectuur op tape, terwijl dat maar zelden voorkomt onder licht beperkten, die echter wel bijna allemaal tapes schijnen te lenen.

TABEL 5.21 BESCHIKKING OVER EN GEBRUIK VAN HULPMIDDELEN IN *ERNST GEZICHTSBEPERKING%

Hulpmiddelen	ERNST GEZICHTSBEPERKING						Totaal (N=516)	
	Ziet niets (N=50)		Ernstig beperkt (N=225)		Matig tot licht be- perkt (N=241)		heeft	gebruikt
	heeft	gebruikt	heeft	gebruikt	heeft	gebruikt		
Normale bril of contactlenzen	20,0	18,0	62,2	58,9	84,6	82,6	68,6	66,0
Telescoopbril of prismaloepbril	2,0	0,0	20,0	13,4	6,2	4,6	11,8	8,0
Loep of extra sterke bril	8,0	2,0	42,7	36,6	26,6	19,5	32,8	25,2
TV-loep	2,0	0,0	36,4	28,1	3,7	2,5	17,8	13,4
Braille apparatuur	80,0	66,0	15,6	10,7	0,4	0,0	14,7	11,1
Computers of speciaal aangepaste software	40,0	38,0	17,8	15,6	5,8	4,1	14,3	12,4
Boeken, kranten of tijdschriften in groot letter druk	0,0	0,0	21,3	11,2	11,6	8,7	14,7	8,9
Boeken, kranten of tijdschriften in gesproken vorm op band	82,0	94,0	55,1	91,5	8,3	97,9	35,9	94,8
Boeken, kranten of tijdschriften in braille	62,0	48,0	11,6	8,0	0,0	0,0	11,0	8,2
Leest boeken, kranten of tijdschriften met behulp van computer	28,0	22,0	7,6	5,4	0,8	0,8	6,4	4,9
Tekeningen of afbeeldingen in voelbare vorm	26,0	8,0	4,0	1,8	0,4	0,0	4,5	1,6
Aangepaste hulpmiddelen in de keuken	36,0	30,0	9,8	7,1	1,7	1,7	8,5	6,8
Witte stok	76,0	58,0	40,4	27,7	4,1	3,3	26,9	19,2
Blindengeleidehond	22,0	22,0	3,6	3,6	0,0	0,0	3,7	3,7
Andere hulpmiddelen voor het zien	18,0	16,0	13,8	11,2	10,8	9,1	12,8	10,7
Geen aangepaste	0,0	0,0	1,8	0,0	5,0	9,0	3,1	0,0

hulpmiddelen								
TOTAAL	502	422	364	331	172	235	288	295

5.5. Gebruik van en behoefte aan diensten

De respondenten kregen over verschillende soorten speciale dienstverlening de vraag voorgelegd of zij er gebruik van maakten of hadden gemaakt. Aan de niet-gebruikers werd vervolgens gevraagd of ze wellicht behoefte aan de betreffende dienstverlening hadden. Op basis van de antwoorden op deze beide reeksen vragen kunnen telkens drie categorieën worden onderscheiden: zij die de betreffende dienst (hebben) ontvangen, zij die deze niet hebben ontvangen, maar er wel behoefte aan hebben, en zij die daar ook geen behoefte aan hebben. In de nu volgende tabel 5.22 zijn alleen de percentages over de ontvangen dienstverlening en de onvervulde behoeften opgenomen. Men vindt die naast elkaar per soort dienstverlening onder de kopjes 'kreeg' en 'behoefte'⁶.

⁶De percentages niet ontvangen dienstverlening waar men ook geen behoefte aan had kan men vinden door de percentages voor ontvangen hulp en onvervulde behoeften van 100 af te trekken.

**Tabel 5.22 ONTVANGST EN BEHOEFTE AAN DIENSTEN EN HULPVERLENING *
ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %**

DIENSTEN EN HULPVERLENING	ERNST GEZICHTSBEPERKING						Totaal (N=516)	
	Ziet niets (N=50)		Ernstig beperkt (N=225)		Matig tot licht beperkt (N=241)		kreeg	behoefte
	kreeg	behoefte	kreeg	behoefte	kreeg	behoefte		
Medische behandeling en revalidatie	66,0	2,0	48,4	7,6	32,8	7,1	42,8	6,8
Aangepaste scholing, arbeidstraining /arbeidsbemiddeling	42,0	4,0	20,0	6,2	8,7	2,9	16,9	4,5
Advies en bemiddeling bij uitkeringen en financiële problemen	38,0	14,0	26,2	13,3	8,3	9,5	19,0	11,6
Training en advies t.a.v. hulpmiddelen	78,0	8,0	46,2	8,9	9,5	5,4	32,2	7,2
Assistentie bij lezen en aanschaf aangepaste lectuur	50,0	4,0	30,7	11,1	9,1	1,2	22,5	5,8
Speciale woningaanpassingen	24,0	4,0	22,2	7,6	8,7	1,2	16,1	4,3
Hulp in de huishouding	42,0	10,0	34,2	10,2	9,1	2,1	23,3	6,4
Hulp bij onderhoudswerkzaamheden	52,0	12,0	47,1	15,6	29,9	6,6	39,5	11,0
Speciale recreatie en vakantie	38,0	14,0	14,7	20,0	4,6	8,7	12,2	14,1
Andere vormen van advies, scholing, recreatie en hulp (alleen behoefte)		18,0		17,3		5,8		12,0
TOTAAL	430	90	290	118	154	51	225	84

Bij het bestuderen van de tabel is het verband met de ernst van de gezichtsbeperking zeer duidelijk waar te nemen. Op alle vormen van ontvangen dienstverlening scoren de respondenten die niets zien hoger. De dienstverleningsconsumptie is bij de respondenten met een ernstige beperking een stuk lager, maar niettemin nog steeds aanzienlijk in omvang. Met uitzondering van recreatieve diensten ligt dit voor alle vormen tussen 20 en 50%.

In contrast daarmee komt de ontvangst van specifieke dienstverlening bij lichtbeperkten alleen medische behandeling (33%) en hulp bij onderhoudswerkzaamheden (30%) niet boven de 10% uit.

Dan nu naar de bevindingen ten aanzien van onvervulde behoeften, waarvan de omvang over het geheel veel geringer is dan die van de ontvangen dienstverlening.

We bespreken de uitkomsten in volgorde van de mate van onvervulde behoefte.

Met 14% scoort de behoefte aan aangepaste recreatie en vakantie het hoogst. Ruim 12% heeft reeds gebruik gemaakt van deze vormen van recreatie of vakantie, en de overige 74% heeft hier geen behoefte aan.

Advies of bemiddeling bij het verkrijgen van uitkeringen of het oplossen van financiële problemen komt op de derde plaats. 12% zou dergelijke hulp willen hebben. Bijna 20% krijgt die reeds.

Hulp bij onderhoudswerkzaamheden en kleine reparaties in huis ligt ongeveer op hetzelfde peil: 11% krijgt die niet, maar heeft er wel behoefte aan. Een verschil met de voorgaande is dat velen dit soort hulp al wel krijgen, namelijk bijna 40%.

Bij de andere soorten diensten ligt de onvervulde behoefte over het geheel genomen onder de 10%. Dit betreft training in het gebruik van hulpmiddelen of advies en bemiddeling bij het verkrijgen daarvan (ruim 7%), medische of revalidatiebehandeling (bijna 7%), hulp in de huishouding (ruim 6%), assistentie bij lezen of aanschaf aangepaste lectuur (bijna 6%), aangepaste scholing, arbeidstraining of arbeidsbemiddeling (ruim 4% van de personen onder de 55 jaar), en woningaanpassing (ruim 4%).

In de categorie behoefte aan andere diensten (door 12% genoemd) vonden we in de open antwoorden hoofdzakelijk zaken die onder een van de al besproken vormen van dienstverlening horen.

Ten aanzien van medische behandelingen wilde men vooral meer voorlichting door de artsen en speciale organisaties.

Er waren diverse opmerkingen over behoefte aan scholing (10x), in het bijzonder t.a.v. omgang met computers (4x) en schriftelijk onderwijs ("Kan dat niet helemaal op band?" (2x).

Enkelen wilden betere voorlichting over het persoonsgebonden budget en hulp bij het invullen van formulieren.

Iemand wilde graag advies over hulpmiddelen en er was ook een klacht dat adviseurs niet altijd terzake kundig zijn en teveel met standaard oplossingen komen.

19 respondenten kwamen met behoeften op het gebied van recreatie, vrije tijdsbesteding en vakantie. Specifiek noemde men meer en goedkopere vakantiemogelijkheden (3x), meer faciliteiten voor aangepast sporten (3x), aangepaste zwemmogelijkheden (2x) speciale fietstochten (1x), hulp bij pianospelen en hulp bij beeldhouwen.

Een behoefte die niet in het voorafgaande rijtje past, was die aan meer aandacht, af toe bezoek en lotgenotencontact (6x genoemd).

Speciale recreatieve activiteiten voor slechtzienden en blinden kwamen aan het eind van de vraaggesprekken nogmaals aan de orde. De vraag was daar of men wel eens heeft deelgenomen aan speciale sportieve activiteiten, dagtochten, vakanties, ontmoetingsbijeenkomsten, of andere activiteiten voor blinden of slechtzienden. De uitkomsten staan in tabel 5.23.

Tabel 5.23 DEELNAME AAN SPECIALE ACTIVITEITEN* ERNST GEZICHTSBEPERKING

DEELNAME AAN SPECIALE ACTIVITEITEN	ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %			Totaal	
	ziet niets N=50	ernstig beperkt N=225	matig tot licht beperkt N=241	abs	%
Sportieve activiteiten	24,0	7,6	0,4	30	5,8
Dagtochten	24,0	12,0	1,2	42	8,1
Vakanties	34,0	7,6	1,7	38	7,4
Ontmoetingsbijeenkomsten en andere sociale activiteiten	24,0	12,0	1,2	42	8,1
Andere activiteiten voor visueel gehandicapten	4,0	1,3		5	1,0
Niet	44,0	76,0	96,3	425	82,4
Totaal	154,0	116,0	101,0	516	113,0

Deelname aan de speciale activiteiten blijkt zeer sterk samen te hangen met de ernst van de visuele beperking. Een kwart tot een derde van degenen die niets zien heeft aan de genoemde activiteiten meegedaan. Bij degenen met een ernstige beperking ligt dat rond de 10%. De deelname van mensen met een matige tot lichte beperking is minimaal.

5.6 Extra financiële uitgaven en vergoeding daarvan

Bij de belangenverenigingen van gehandicapte mensen is en blijft de financiële positie waarin hun achterban verkeert een belangrijk aandachtspunt. Twee elementen nemen daarbij een centrale plaats in. Enerzijds gaat het om de sociale uitkeringen, aangezien veel gehandicapten voor hun inkomsten van een uitkering afhankelijk zijn. Dat geldt ook voor de populatie blinden en slechtzienenden, zoals bleek uit de gegevens die in § 4.5 werden behandeld. Met name onder de mensen met een ernstige beperking van het gezichtsvermogen bevinden zich veel arbeidsongeschikten, die het van een AAW/WAO-uitkering moeten hebben.

Daarnaast is er aandacht voor de uitgavenkant. Ondanks allerlei regelingen voor vergoeding kunnen mensen met een handicap voor extra uitgaven staan, die ze uit eigen zak moeten bekostigen. Over dat laatste hebben we een aantal vragen gesteld. In aansluiting daarop werd geïnformeerd of men een beroep heeft gedaan op speciale voorzieningen: een fonds voor slechtzienenden en blinden dan wel WVG-voorzieningen. We beginnen met de extra uitgaven.

Tabel 5.24 EXTRA FINANCIËLE UITGAVEN IVM VISUELE HANDICAP* ERNST GEZICHTSBEPERKING

EXTRA FINANCIËLE UITGAVEN IVM VISUELE HANDICAP	ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %			Totaal	
	ziet niets (N=50)	ernstig beperkt (N=225)	matig tot licht beperkt (N=241)	abs	%
Nee	24,0	44,9	51,0	236	45,7
Ja	76,0	55,1	49,0	280	54,3
Totaal	100	100	100	516	100

Tabel 5.25 SOORTEN EXTRA KOSTEN IVM VISUELE HANDICAP* ERNST GEZICHTSBEPERKING*

AARD EXTRA UITGAVEN IVM VISUELE HANDICAP Alleen respondenten die zeiden extra uitgaven te hebben (N=280)	ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %			Totaal	
	ziet niets (N=38)	ernstig beperkt (N=124)	matig tot licht beperkt (N=118)	abs	%
Bril of contactlenzen	7,9	25,0	76,3	124	44,3
Andere hulpmiddelen voor zien	13,2	12,9	4,2	26	9,3
Vervoer	42,1	32,3	16,1	75	26,8
Woning \ huisvesting	13,2	6,5	0,8	14	5,0
Gebruik blindenbibliotheek of lectuurvoorziening	5,3	4,0	0,8	8	0,9
Computerapparatuur		8,1	0,7	12	4,3
Andere kosten	52,6	48,4	13,6	6	34,3
	134	137	114	280	127

Meer dan de helft van de respondenten, om precies te zijn 54%, heeft in verband met de visuele handicap extra financiële uitgaven, die voor eigen rekening komen.

Tabel 5.25 geeft een overzicht van de soorten uitgaven waar men voor staat. Kosten voor brillen en contactlenzen blijken het meest voor te komen. Van de mensen die extra uitgaven hebben noemde 44% deze post. Extra kosten voor vervoer komt op de tweede plaats: 27% maakte daar melding van. De overige kostenposten zijn: gebruik blindenbibliotheek of lectuurvoorziening (16%), hulpmiddelen voor het zien, anders dan brillen en contactlenzen (9%), en huisvesting (4%).

Bij de categorie "andere kosten" kwamen ten dele aspecten naar voren die illustraties vormen van hetgeen onder de eerder genoemde categorieën al naar voren was gekomen.

Zo kregen we allereerst voorbeelden van kosten in verband met aanschaf en onderhoud hulpmiddelen en voorzieningen zoals telefoon (5x), computeruitrusting (4x), braillepapier (2x), blindenstok (2x), vergrootglas/loep (2x), blindengeleidehond (met name voor en medische zorg) (2x), aangepast spel materiaal (2x), een taperecorder voor op reis (1x).

Als voornaamste algemene kostenoorzaak komt echter bij de "andere kosten" naar voren, dat men als slechtziende en blinde vele zaken moet laten doen, die men normaal gesproken zelf zou (kunnen) doen. Dat blijkt onder andere bij het doen van de huishouding, waarvoor dertien respondenten vertelden extra hulp in de vorm van een particuliere huishoudelijke hulp of een hulp van de thuiszorg nodig te hebben. Weliswaar zijn daar vergoedingsregelingen voor, maar men moet altijd minstens een deel van de kosten zelf betalen.

Vijf respondenten moesten, nu ze het niet goed meer konden zien, de was uit huis doen en/of meer naar de stomerij doen. Een viertal had extra kosten voor onderhoudswerk aan huis en tuin. Een slechtziende, die onvoldoende kon zien voor de vaat, had nu een afwasmachine, daarmee demonstrerend dat machines soms ook voormalig handwerk voor hun rekening kunnen nemen. Maar die machines kosten natuurlijk ook geld.

De inzet van vrijwilligers kan soms een uitkomst zijn, maar een zevental respondenten maakte duidelijk, dat men als gebruiker van de diensten van vrijwilligers, af en toe wat terug moet doen of wil doen, waardoor men kosten voor cadeaus krijgt. Soms betaalt men vrijwilligers ook wel wat om de motivatie erin te houden.

Een ander algemeen probleem van slechtzienden en blinden is, dat bij ze makkelijker dan andere mensen dingen verslijten en beschadigen. Een veelgenoemd voorbeeld zijn schoenen (10x) die vooral slijten en beschadigen door botsen tegen stoepranden, drempels en andere obstakels. Ook kleren in het algemeen slijten en beschadigen meer of raken sneller bemorst, hetgeen dan weer tot hogere herstel en waskosten leidt (13x). Een ander voorbeeld is, dat men gemakkelijker dingen omstoot, van tafel afschuift, e.d.

Het laatste algemene punt was dat men als blinde en slechtziende vaak duurder uit is bij winkelen. Ten eerste wordt men soms bedrogen, omdat men niet goed en snel geld kan tellen. Men kan geen koopjes nachecken en afgaan en tenslotte is men vaak, omdat men zelf geen dingen kan uitzoeken, aangewezen op duurdere zaken, waar goede en betrouwbare bediening is.

Alle andere open antwoorden betroffen punten die maar één maal genoemd werden.

Tabel 5.26 vermeldt de bedragen die men op jaarbasis aan extra kosten kwijt is. In ongeveer de helft van de gevallen blijkt het om tenminste f 600 per jaar te gaan. Rond een derde is er per jaar zelfs meer dan f 1.200 aan kwijt.

Tabel 5.26 BEDRAG PER JAAR AAN EXTRA UITGAVEN* ERNST GEZICHTSBEPERKING*

BEDRAG PER JAAR AAN EXTRA KOSTEN Alleen respondenten die zeiden extra uitgaven te hebben (N=280)	ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %			Totaal	
	ziet niets	ernstig beperkt	matig tot licht beperkt	abs	%

	(N=38)	(N=124)	(N=118)		
f 0 - 150	13,2	20,2	12,7	45	16,1
f 151 - 300	5,3	9,7	20,3	38	13,6
f 301 - 600	10,5	16,9	27,1	57	20,4
f 601 - 1200	13,2	13,7	21,2	47	16,8
f 1201 of meer	57,9	39,5	18,6	93	33,2
Totaal	100	100	100	280	100

Om de extra kosten te dekken doen slechtzienenden en blinden zelden een beroep op speciale fondsen. Slechts één respondent was daartoe overgegaan. Daarentegen hebben blijkens tabel 5.27 velen een voorziening volgens de WVG (Wet Voorzieningen Gehandicapten) aangevraagd, en wel 30% van de onderzochte groep.

Tabel 5.27 BEROEP OP WVG * ERNST GEZICHTSBEPERKING

BEROEP OP WVG	ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %			Totaal	
	ziet niets (N=50)	ernstig beperkt (N=225)	matig tot licht beperkt (N=241)	abs	%
Nee	40,4	57,8	88,0	362	70,2
Ja	60,0	42,2	12,0	154	29,8
Totaal	100	100	100	516	100

Tabel 5.28 BESTEMMING AANVRAGEN WVG * ERNST GEZICHTSBEPERKING

BESTEMMING AANVRAAG WVG	ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %			Totaal	
	ziet niets	ernstig beperkt	matig tot licht beperkt	abs	%
Woningaanpassing	6,7	12,6	24,1	21	13,6
Verhuiskosten		1,1	3,4	2	1,3
Vergoeding gebruik auto/taxi	73,3	69,5	48,3	102	66,2
Gebruik speciaal vervoer van gemeentewege	20,0	12,6	13,8	22	14,3
Voor iets anders	3,3	15,8	34,5	26	16,9

Totaal	103,0	111,6	124,0	154	112,3
--------	-------	-------	-------	-----	-------

Tabel 5.28 specificeert om welke voorzieningen het gaat. In veruit de meeste gevallen betreft het vervoersvoorzieningen: een vergoeding voor het gebruik van auto of taxi (66%), dan wel gebruik van het speciale collectieve vervoerssysteem (14%). En in 14% van de gevallen betreft het een woningaanpassing. Bij bijna alle personen is de WVG-aanvraag toegewezen. Slechts 5% maakte melding van een afwijzing. De tabellen 5.29 t/m 5.31 geven nog enkele bijzonderheden over de aanvragen op basis van de WVG.

Tabel 5.29SOORT BEDRAG GEVRAAGD BIJ WVG * ERNST GEZICHTSBEPERKING

OM WAT VOOR BEDRAG GAAT HET?	ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %			Totaal	
	ziet niets	ernstig beperkt	matig tot licht beperkt	abs	%
Enmalig bedrag	20,0	16,8	17,2	27	17,5
Telkens terugkerend bedrag	56,7	52,6	37,9	78	50,6
Geen bedrag maar vervoer	20,0	12,6	27,6	26	16,9
Weet niet	3,3	10,5	13,8	15	9,7
Aanvraag is afgewezen		7,4	3,4	8	5,2
Totaal	100,0	100,0	100,0	154	100,0

Tabel 5.30HOOGTE EENMALIG BEDRAG VAN WVG * ERNST GEZICHTSBEPERKING

HOOGTE EENMALIG BEDRAG VAN WVG	ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %		Totaal	
	ziet niets of ernstig beperkt	matig tot licht beperkt	abs	%
f 0 - 500	31,8	40,4	9	33,3
f 501 - 2000	27,3	60,0	9	33,3
f 2001 of meer	40,9		9	33,3
Totaal	100,0	100,0	27	100,0

Tabel 5.31HOOGTE GEREGELD BEDRAG WVG PER JAAR * ERNST GEZICHTSBEPERKING

HOOGTE GEREGELD BEDRAG WVG PER JAAR	ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %		Totaal	
	ziet niets of ernstig beperkt	matig tot licht beperkt	abs	%
f 0 - 500	10,4	18,2	9	11,5
f 501 - 1000	19,4	18,2	15	19,2
f 1001 - 1500	10,4	18,2	9	11,5
f 1501 - 2000	31,3		21	26,9

f 2001 - of meer	9,0	27,3	9	11,5
weet niet	19,4	18,2	15	19,2
Totaal	100,0	100,0	78	100,0

De aanvragen (tabel 5.29) betreffen meestal regelmatig terugkerende bedragen (meer dan 50%). Bij de licht tot matig beperkten gaat het vaak ook om vervoer in plaats van een geldbedrag. Vermoedelijk worden de redenen waarom men dit vervoer verstrekt krijgt dan vaak niet alleen gevonden in de gezichtsbeperking, maar ook in andere beperkingen zoals die in lopen, die bij deze relatief oude categorie respondenten ook in aanzienlijke mate voorkomen, zoals we eerder zagen.

Bij de hoogte van de eenmalige bedragen (tabel 5.30) hebben we onderscheid gemaakt in drie categorieën: tot *f* 500, tussen *f* 500 en *f* 2.000 en boven de *f* 2.000. Elk van de klassen komt even vaak voor.

Ook de hoogte van de geregelde bedragen is gespreid over de groep, met twee pieken: één tussen *f* 500 en *f* 1.000, en één tussen *f* 1.500 en *f* 2.000 (tabel 5.31).

6BEELDVORMING OVER SPECIALE VOORZIENINGEN VOOR SLECHTZIENDEN EN BLINDEN

6.1 Inleiding

Een belangrijke beweegreden om dit onderzoeksproject te laten verrichten was de constatering dat de speciale voorzieningen en organisaties voor visueel gehandicapten hun doelgroep slechts zeer ten dele lijken te bereiken. Voor het gebruik van voorzieningen is allereerst nodig dat de personen binnen de doelgroep op de hoogte zijn van het bestaan van de voorzieningen en tevens weten wat de voorzieningen te bieden hebben. Verder zal men pas overgaan tot gebruik van een voorziening als men het nut ervan inziet. Deze beide elementen komen in dit hoofdstuk aan de orde. De paragrafen 5.2 t/m 5.4 gaan over bekendheid en de paragrafen 5.5 en 5.6 over de houding aangaande speciale voorzieningen.

6.2 Bekendheid met voorzieningen

Bij behandeling van de gegevens over bekendheid dient uitdrukkelijk onderscheid gemaakt te worden tussen de beide deelsteekproeven. Voor zover de gegevens worden aangewend om te schatten in hoeverre de gespecialiseerde voorzieningen bekend zijn bij de doelgroep als geheel is de bevolkingssteekproef vooral relevant. Die vormt immers een afspiegeling van de totale populatie mensen met visuele beperkingen in Nederland. Daarentegen vormen de personen die via de organisaties zijn bereikt steekproeven van gebruikers dan wel leden van de betreffende organisaties⁷. Daarmee werden de aantallen respondenten die bekend waren met de organisaties kunstmatig opgehoogd, omdat immers een gebruiker of lid van een organisatie automatisch met die organisatie bekend is. Niettemin kan het interessant zijn na te gaan in hoeverre bijvoorbeeld de gebruikers van bibliotheken bekend zijn met de regionale instellingen en de belangenorganisaties. Daarom vermelden we in dit hoofdstuk ook de gegevens van de groep die via de organisaties is bereikt, maar dan wel steeds apart van de personen uit de bevolkingssteekproef.

De bekendheid met voorzieningen hebben we op twee manieren vastgesteld. Ten eerste is de "spontane bekendheid" gepeild. We vroegen de respondenten daartoe welke gespecialiseerde instellingen en organisaties ze konden opnoemen. We gaven ze vervolgens een "herkansing" door hun de soorten organisaties voor te leggen die ze niet genoemd hadden met de vraag of ze daar al dan niet van hadden gehoord. Deze laatste vraag was echter wel beperkt tot de speciale bibliotheken en leetuurvoorziening, de regionale instellingen en de belangenverenigingen. De resultaten van deze getrapte bevraging komen in de volgende paragraaf ter sprake.

De uitkomsten van de open vraag "Welke speciale soorten dienstverlening, voorzieningen en organisaties voor slechtziende en blinde mensen kunt u noemen?" zijn opgenomen in tabel 6.1 (respondenten uit bevolkingssteekproef) en 6.2 (respondenten van organisaties).

⁷Bij de bepaling waarin gebruikers/leden verschillen van niet-gebruikers en niet-leden is deze "afkomst" van de respondenten niet interessant meer. Vanaf hoofdstuk 7 komen die vergelijkingen aan de orde.

Tabel 6.1 SPONTAAN GENOEMDE VOORZIENINGEN * ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %

BEVOLKINGSSTREEKPROEF SPONTAAN GENOEMDE VOORZIENINGEN	ERNST GEZICHTSBEPERKING			Totaal	
	ziet niets (N=12)	ernstig beperkt (N=93)	matig tot licht beperkt (N=208)	abs	%
Speciale scholen		2,2	4,3	11	3,5
Begeleiding op gewone school			1,0	2	0,6
Speciale bibliotheken en lectuurvoorziening	50,0	18,3	12,5	59	15,7
Uitleen boeken in grootletter druk door de openbare bibliotheken	8,3		1,4	4	1,3
Regionale instellingen	41,7	0,5	12,5	60	19,2
Loo Erf	16,7	10,8	2,9	18	5,8
Sonneheerdt	16,7	3,2	1,4	8	2,6
Speciale fondsen			0,5	1	0,3
Begeleiderskaart openbaar vervoer			0,5	1	0,3
Wooncentra voor ouderen		1,1	1,0	3	1,0
Speciale sportverenigingen		2,2		2	0,6
Aangepaste vakanties		1,1		1	0,3
Belangenorganisaties	41,7	14,0	5,3	29	9,3
Geen speciale organisaties	33,3	53,8	72,6	205	65,5
Totaal	208,3	137,6	116,0	313	125,9

Bij de respondenten uit de bevolkingssteekproef blijken Bartiméus, Theofaan en Visio met hun regionale instellingen de meeste bekendheid te genieten. Die werden spontaan genoemd door 19% van de ondervraagden⁸. Op de tweede plaats komen de speciale bibliotheken en lectuurvoorziening die door 16% van de ondervraagden werden genoemd. De belangenorganisaties blijken minder bekend te zijn: 9% van de ondervraagden noemde die. De bekendheid met de overige organisaties ligt nog lager, namelijk met het revalidatiecentrum Het Loo Erf 6%, met Centrum Sonneheerdt voor arbeidsbemiddeling en beroepsopleiding 3%, met wooncentra voor blinde en slechtziende ouderen 1%, en met speciale fondsen, waar slechtzienden en blinde mensen een financieel beroep op kunnen doen, minder dan 1%.

⁸ Men kan zich overigens afvragen in hoeverre de respondenten daadwerkelijk op de hoogte zijn van de Regionale Instellingen. Bartiméus en Theofaan zijn bekende namen uit het tijdperk van de blindeninstituten. Wellicht hebben velen deze namen genoemd zonder daarmee te doelen op de Regionale In-

Van de ondervraagden wist echter 2/3 spontaan geen enkele gespecialiseerde instelling of organisatie te noemen.

De tabel toont een duidelijke samenhang met de mate van visuele beperking. De mensen met een ernstiger beperking weten meer voorzieningen te noemen.

De cijfers voor de respondenten die via de organisaties werden bereikt (Tabel 6.2) geven om boven uiteengezette redenen een ander beeld. Het betreft hier immers alleen gebruikers van bibliotheken of regionale instellingen dan wel leden van belangenverenigingen en die noemden vanzelfsprekend die organisaties veel meer.

Toch wist van deze respondenten nog 13% geen enkele speciale organisatie spontaan te noemen, hoewel ze er toch minstens met één bekend moesten zijn.

Tabel 6.2 SPONTAAN GENOEMDE VOORZIENINGEN * ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %

RESPONDENTEN ORGANISATIES SPONTAAN GENOEMDE VOORZIENINGEN	ERNST GEZICHTSBEPERKING			Totaal	
	ziet niets (N=38)	ernstig beperkt (132)	matig tot licht beperkt (N=33)	abs	%
Speciale scholen		0,8	3,0	2	1,0
Begeleiding op gewone school	5,3			2	1,0
Speciale bibliotheken en lectuurvoorziening	42,1	31,8	21,2	65	32,0
Uitleen boeken in grootletter druk door de openbare bibliotheken		1,5		2	1,0
Regionale instellingen	63,2	63,6	75,8	133	65,5
Loo Erf	36,8	28,8	15,2	57	28,1
Sonneheerdt	5,3	6,8		11	5,4
Wooncentra voor ouderen	2,6	1,5		3	1,5
Speciale sportverenigingen	2,6	3,0	3,0	6	3,0
Aangepaste vakanties	13,2	1,5	3,0	7	3,4
Belangenorganisaties	68,4	34,1	36,4	83	40,9
Geen speciale organisaties	5,3	13,5	18,2	15	12,8
Totaal	244,8	186,9	172,8	203	195,6

6.3 Bekendheid met het bestaan van bibliotheken, regionale instellingen en

stellingen.

belangenverenigingen nader bekeken

Voor zover de respondenten de bibliotheken, regionale instellingen en belangenverenigingen niet spontaan hadden genoemd, kregen zij de vraag voorgelegd of ze van deze organisaties hadden gehoord. Aldus is een verdeling in drie groepen mogelijk: (a) weet het bestaan van de organisatie spontaan te noemen⁹, (b) zegt van de organisatie gehoord te hebben nadat deze door de interviewer is voorgesteld, en (c) zegt niet van de organisatie gehoord te hebben.

Uiteraard is het aantal mensen dat zegt gehoord te hebben van een voorziening of organisatie veel hoger nadat die door de interviewer is genoemd. De tabellen 6.3 t/m 6.5 bevatten de betreffende cijfers over de beide deelsteekproeven. We bespreken eerst die over de bevolkingssteekproef.

Tabel 6.3 KENT DE SPECIALE BIBLIOTHEKEN EN LECTUURVOORZIENING * ERNST GEZICHTSBEPERKING * DEELSTEEKPROEF

DEELSTEEKPROEF		ERNST GEZICHTSBEPERKING			TOTAAL	
		ziet niets	ernstig beperkt	matig tot licht beperkt	Abs	%
Bevolkingssteekproef (N=313)	Noemt spontaan speciale bibliotheken	50,0	18,3	12,5	49	15,7
	Weet geholpen speciale bibliotheken	50,0	63,4	69,2	209	66,8
	Kent de bibliotheken niet		18,3	18,3	55	17,6
Totaal bevolkingssteekproef (Abs. tussen haakjes)		100,0 (12)	100,0 (93)	100,0 (208)	313	100,0
Respondenten organisaties (N=203)	Noemt spontaan speciale bibliotheken	42,1	31,8	21,2	65	32,0
	Weet geholpen speciale bibliotheken	55,3	63,6	78,8	131	64,5
	Kent de bibliotheken niet	2,6	4,5		7	3,4
Totaal respondenten organisaties (Abs. tussen haakjes)		100,0 (38)	100,0 (132)	100,0 (33)	203	100,0

De gespecialiseerde bibliotheekvoorziening (tabel 6.3) blijkt met name toch wel bekend

⁹Deze cijfers staan al in de voorgaande paragraaf. Voor de overzichtelijkheid verschijnen ze hier opnieuw, nu als categorie binnen de volledige antwoordverdelingen.

te zijn bij verreweg de meeste personen (82%) uit de bevolkingssteekproef. Maar bijna 18% van de ondervraagden is in het geheel niet op de hoogte van het bestaan van de bibliotheken en leetuurvoorziening. Dit geldt zowel voor degenen met een matige tot lichte beperking als voor degenen met een ernstige beperking. Zij die niets zien kennen echter allemaal de bibliotheek.

Tabel 6.4 KENT REGIONALE INSTELLINGEN * ERNST GEZICHTSBEPERKING * DEELSTEEKPROEF

DEELSTEEKPROEF		ERNST GEZICHTSBEPERKING			TOTAAL	
		ziet niets	ernstig beperkt	matig tot licht beperkt	Abs	%
Bevolkingssteekproef (N=313)	Noemt spontaan regionale instellingen	41,7	31,2	12,5	60	19,2
	Weet geholpen van regionale instellingen	33,3	20,4	23,1	71	22,7
	Kent regionale instellingen niet	25,0	48,4	64,4	182	58,1
Totaal bevolkingssteekproef (Abs. tussen haakjes)		100,0 (12)	100,0 (93)	100,0 (208)	313	100,0
Respondenten organisaties (N=203)	Noemt spontaan regionale instellingen	63,2	63,6	75,8	133	65,5
	Weet geholpen van regionale instellingen	34,2	31,1	18,2	60	29,6
	Kent regionale instellingen niet	2,6	5,3	6,1	10	4,9
Totaal respondenten organisaties (Abs. tussen haakjes)		100,0 (38)	100,0 (132)	100,0 (33)	203	100,0

Tabel 6.5 KENT BELANGENORGANISATIES * ERNST GEZICHTSBEPERKING * DEELSTEEKPROEF

DEELSTEEKPROEF		ERNST GEZICHTSBEPERKING			TOTAAL	
		ziet niets	ernstig beperkt	matig tot licht beperkt	Abs	%
Bevolkingssteekproef (N=313)	Noemt spontaan belangenorganisaties	41,7	14,0	5,3	29	9,3

	Weet geholpen van belangenorganisaties	33,3	17,2	17,8	57	18,2
	Kent belangenorganisaties niet	25,0	68,8	76,9	227	72,5
bevolkingssteekproef (Abs. tussen haakjes)		100,0 (12)	100,0 (93)	100,0 (208)	313	100,0
Respondenten organisaties (N-203)	Noemt spontaan belangenorganisaties	68,4	34,1	36,4	83	40,9
	Weet geholpen van belangenorganisaties	23,7	42,4	27,3	74	36,5
	Kent belangenorganisaties niet	7,9	23,5	36,4	46	22,7
Totaal respondenten organisaties (Abs. tussen haakjes)		100,0 (38)	100,0 (132)	100,0 (33)	203	100,0

Van de regionale instellingen (tabel 6.4) heeft meer dan de helft (58%) van de respondenten nog nooit gehoord, en de belangenorganisaties (tabel 6.5) zijn geheel onbekend bij zelfs bijna drie kwart (73%). De uitsplitsing naar ernst van de beperking geeft ook hier te zien dat bij de mensen met een ernstiger beperking de bekendheid veel groter is.

In het bovenstaande is de bekendheid met elk van de drie organisatie afzonderlijk bekeken. We zijn tevens nagegaan hoe het staat met de bekendheid over alle drie gezamenlijk. Tabel 6.6 bevat de uitkomsten van die analyse. Bijna een derde van de bevolkingssteekproef wist tenminste één van de drie organisaties te noemen, ruim de helft was op de hoogte van tenminste één organisatie, en 12% kende geen van de drie organisaties.

Tabel 6.6 KENNIS OVER KERNORGANISATIES (bibliotheken, regionale instellingen of belangenorganisaties) IN HET ALGEMEEN * ERNST GEZICHTSBEPERKING * DEELSTEEKPROEF

DEELSTEEKPROEF		ERNST GEZICHTSBEPERKING			TOTAAL	
		ziet niets	ernstig beperkt	matig tot licht beperkt	Abs	%
Bevolkingssteekproef (N=313)	Noemt spontaan minstens een kernorganisatie	66,7	43,0	23,6	97	31,0
	Noemt geholpen minstens een kernorganisatie	33,3	47,3	62,5	178	56,9
	Noemt niet een		9,7	13,9	38	12,1

kernorganisatie						
bevolkingssteekproef (Abs. tussen haakjes)		100,0 (12)	100,0 (93)	100,0 (208)	313	100,0
Respondenten organi- saties (N-203)	Noemt spontaan minstens een kernorganisatie	92,1	83,3	81,8	172	84,7
	Noemt geholpen minstens een kernorganisatie	5,3	16,7	18,2	30	14,8
	Noemt niet een kernorganisatie	2,6			1	0,5
Totaal respondenten organisaties (Abs. tussen haakjes)		100,0 (38)	100,0 (132)	100,0 (33)	203	100,0

Het was te verwachten dat de groep die via de organisaties werd bereikt beter op de hoogte zou zijn met het bestaan van de organisaties dan de groep uit de bevolkingssteekproef. Vrijwel allen van hen blijken inderdaad de bibliotheekvoorziening (tabel 6.3) en de regionale instellingen (tabel 6.4) te kennen. Slechts respectievelijk 3% en 5% geeft aan deze voorzieningen niet te kennen, nadat deze door de interviewer zijn voorgesteld. De belangenorganisaties (tabel 6.5) daarentegen zijn minder bekend bij de respondenten van de organisaties; bijna een kwart van hen (23%) is niet op de hoogte van het bestaan van belangenorganisaties. Uit de verzameltabel 6.6 blijkt dat vrijwel allen op de hoogte waren van het bestaan van tenminste één van de drie soorten organisaties.

Zoals gezegd, zijn de gegevens over de bevolkingssteekproef het meest belangwekkend voor de vraag in hoeverre de gespecialiseerde voorzieningen en organisaties bij de doelgroep bekend zijn. De uitkomsten wijzen erop dat zeer velen onbekend zijn met het bestaan van speciale voorzieningen voor slechtzienden en blinden. Hoewel dat in wat mindere mate geldt voor mensen die ernstig slechtziend zijn, bevindt zich ook onder hen nog een aanzienlijk aantal dat nooit heeft gehoord van de gespecialiseerde voorzieningen. Een belangrijke oorzaak voor het geconstateerde weinige gebruik ervan is dus zeker te zoeken in de bij velen aanwezige onbekendheid. De betrekkelijk lage organisatiegraad van slechtzienden en blinden wordt voor belangrijk deel uit de onbekendheid van de belangenverenigingen verklaard. Bij de interpretatie van deze cijfers dient men in aanmerking te nemen dat ze eerder een overschatting dan een onderschatting van de aanwezige bekendheid zullen geven. Om niet als onwetend voor te komen zal een respondent namelijk snel de neiging hebben te zeggen wel op de hoogte te zijn. Met andere woorden, door sociale wenselijkheid zijn de cijfers wellicht nog wat geflatteerd.

6.4 Bekendheid met diensten en functies van bibliotheken, regionale instellingen en belangenorganisaties

Bekendheid met de instellingen kan verschillende gradaties hebben. Bij sommige mensen gaat die wellicht niet verder dan weten dat de organisatie bestaat, terwijl anderen precies weten wat ze te bieden hebben. Hoe goed men op de hoogte was, zullen we nu nader bekijken.

Speciale bibliotheken

De mate waarin de respondenten uit de beide deelsteekproeven op de hoogte waren van de diensten van de speciale bibliotheken blijkt uit de tabellen 6.7 en 6.8.

Tabel 6.7 KENT LEESVOORZIENINGEN KENT BIBLIOTHEKEN * ERNST GEZICHTSBEPERKING

BEVOLKINGSSTEEKPROEF* KENT BIBLIOTHEKEN/ KENT LEESVOORZIENINGEN	ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %			Totaal	
	ziet niets (N=12)	ernstig beperkt (N=76)	matig tot licht beperkt (170)	abs	%
Lectuur in gesproken vorm	66,7	51,3	34,1	105	40,7
Lectuur in braille	50,0	21,1	24,7	64	24,8
Bladmuziek in gesproken vorm en in braille			1,2	2	0,8
Teksten laten omzetten op band of in braille	16,7	7,9	1,8	11	4,3
Informatie op een computer te ontvangen	16,7	6,6	4,1	14	5,4
Speciale hulp bij gebruik van computer	8,3	2,6	2,4	7	2,7
Afbeeldingen om laten zetten in voelbare vorm			1,2	2	0,8
Weet er geen	16,7	46,1	56,5	133	51,6
Totaal	175,0	135,5	126,0	258	131,0

*Alleen respondenten die de bibliotheken kenden (N=258)

Bijna de helft van de personen uit de bevolkingssteekproef die de bibliotheek wel kenden wist daarvan spontaan geen enkele dienst te noemen. Onder de soorten aanbod zijn lectuur in gesproken vorm en lectuur in braille veruit het bekendst (resp. bij 41% en 25%). De bekendheid met het aanbod toont een sterk verband met ernst van de beperking in gezichtsvermogen: degenen met een ernstiger beperking zijn beter op de hoogte. Tabel 6.8 bevat dezelfde gegevens, maar dan over de respondenten die via de organisaties zijn

bereikt. Zoals was te verwachten, zijn zij veel beter op de hoogte dan de personen uit de bevolkingssteekproef.

Tabel 6.8 WEET LEESVOORZIENINGEN KENT BIBLIOTHEKEN * ERNST GEZICHTSBEPERKING

RESPONDENTEN ORGANISATIES* KENT BIBLIOTHEKEN WEET LEESVOORZIENINGEN	ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %			Totaal	
	ziet niets (N=37)	ernstig beperkt (N=126)	matig tot licht beperkt (N=33)	abs	%
Lectuur in gesproken vorm	94,6	73,8	66,7	150	76,5
Lectuur in braille	81,1	27,8	27,3	74	37,8
Bladmuziek in gesproken vorm en in braille	8,1	0,8		4	2,0
Teksten laten omzetten op band of in braille	32,4	14,3	12,1	34	17,3
Informatie op een computer te ontvangen	21,6	10,3	15,2	26	13,3
Speciale hulp bij gebruik van computer	5,4	7,1	6,1	13	6,6
Afbeeldingen om laten zetten in voelbare vorm		0,8		1	0,5
Weet er geen		22,2	33,3	39	19,9
Totaal	243,2	157,0	161,0	196	174,0

*Alleen respondenten die de bibliotheken kenden (N=196)

Het is niet uitgesloten dat de personen die de bibliotheken als organisatie niet weten te noemen toch wel bekend zijn met bepaalde vormen van lectuurvoorziening en diensten voor blinden en slechtzienenden. Aan degenen die eerder aangaven niet bekend te zijn met blindenbibliotheken werd daarom een soortgelijke vraag over bekendheid met diensten gesteld. Tabel 6.9 bevat de resultaten. Hieruit blijkt dat ruim drie kwart van hen geen enkele dienst wist te noemen. Een klein aantal (8) is bekend met lectuur in gesproken vorm (15%) en met lectuur in braille (3 = 5%).

Tabel 6.9 WEET LEESVOORZIENINGEN WEET NIET VAN BIBLIOTHEKEN *
*** ERNST GEZICHTSBEPERKING**

BEVOLKINGSSTEEKPROEF* WEET LEESVOORZIENINGEN/ WEET NIET VAN BIBLIOTHEKEN	ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %		Totaal	
	ernstig beperkt (N=17)	matig tot licht beperkt (N=38)	abs	%
Lectuur in gesproken vorm	17,6	13,2	8	14,5
Lectuur in braille	5,9	5,3	3	5,5
Mogelijkheid teksten te laten omzetten op band of in braille		2,6	1	1,8
Mogelijkheid afbeeldingen om te laten zetten in voelbare vorm		2,6	1	1,8
Weet er geen	76,5	76,3	42	76,4
Totaal	100,0	100,0	55	100,0

*Alleen respondenten die niet op de hoogte waren van het bestaan van bibliotheken (N=55)

Het is verder niet uitgesloten dat deze personen, die onbekend met de bibliotheken zijn, wel behoefte hebben aan bepaalde diensten op het gebied van aangepaste lectuur. De interviewer stelde daarom alle soorten aanbod voor, telkens gevolgd door de vraag of ze er belangstelling voor hebben. Niemand van hen toonde belangstelling voor het aanbod van de bibliotheken.

Regionale instellingen

De bekendheid met de diensten van de regionale instellingen werd op soortgelijke wijze vastgesteld als hierboven voor de bibliotheken is beschreven. Tabel 6.10 bevat de uitkomsten.

Tabel 6.10 NOEMT SPONTAAN DIENSTEN VAN REGIONALE INSTELLINGEN * ERNST GEZICHTSBEPERKING

BEVOLKINGSSTEEKPROEF* NOEMT SPONTAAN DIENSTEN VAN REGIONALE INSTELLINGEN	ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %			Totaal	
	ziet niets (N=9)	ernstig beperkt (N=48)	matig tot licht beperkt (N=74)	abs	%
Informatie over slechtziendheid en blindheid	22,2	12,5	5,4	12	9,2
Onderzoek van het gezichtsver- mogen		2,1	5,4	5	3,8
Advies over hulpmiddelen	44,4	35,4	18,9	35	26,7
Hulp bij het aanleren van dage- lijkse vaardigheden	44,4	29,2	16,2	30	22,9
Arbeidshulp/training	11,1	6,3	2,7	6	4,6
Hulp van maatschappelijk werker	22,2	6,3	4,1	8	6,1
Informatie over vakantie en sport			1,4	1	0,8
Weet geen diensten	33,3	45,8	70,3	77	58,8
Totaal	177,8	137,5	124,0	131	132,8

*Alleen respondenten bekend met de regionale instellingen (N=131)

Van de personen in de bevolkingssteekproef die eerder aangaven de Regionale Instellingen te kennen wist ruim de helft (59%) geen enkele dienst te noemen. Voorlichting en advies over hulpmiddelen zijn het meest bekend (bij 27%), gevolgd door hulp bij het aanleren van dagelijkse vaardigheden (23%). Alle andere soorten aanbod scoren onder de 10%. Dat betreft informatie over zaken die met slechtziendheid en blindheid samenhangen (9%), hulp van een maatschappelijk werker (6%), hulp of training om weer een plaats te kunnen krijgen op de arbeidsmarkt (5%), onderzoek van het gezichtsvermogen (4%) en informatie over vakantiemogelijkheden en aangepast sporten (1%). Ook hier weer komt weer een sterke samenhang met ernst van de beperking naar voren.

Onder de respondenten van de organisaties is de bekendheid met de diensten van de regionale instellingen aanzienlijk hoger. Ruim 3/4 weet er minstens één. Met uitzondering van de informatie over vakantie en sport, is iedere soort minstens bij 10% bekend terwijl de hulp bij het aanleren zelfs bij meer dan de helft en het advies over hulpmiddelen bij ruim 30% bekend zijn. Als er al een zwak verband met ernst van de gezichtsbeperking is,

is dit tegenovergesteld aan hetgeen we tot nu toe zagen. De respondenten die niets zien zijn relatief met minder diensten bekend dan de ernstig en de licht beperkten. Nu is dat niet onlogisch, omdat vele diensten van de regionale instellingen zoals het meten van het gezichtsvermogen, voor mensen met een restvisus van meer belang zijn dan voor mensen die helemaal niets zien.

Tabel 6.11 NOEMT SPONTAAN DIENSTEN VAN REGIONALE INSTELLINGEN * *
ERNST GEZICHTSBEPERKING

RESPONDENTENORGANISATIES* NOEMT SPONTAAN DIENSTEN VAN REGIONALE INSTELLINGEN	ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %			Totaal	
	ziet niets (N=37)	ernstig beperkt (N=125)	matig tot licht beperkt (N=31)	abs	%
Informatie over slechtziendheid en blindheid	5,4	19,2	12,9	30	15,5
Onderzoek van het gezichtsvermogen		12,8	12,9	20	10,4
Advies over hulpmiddelen	21,6	32,0	41,9	61	31,6
Hulp bij het aanleren van dagelijkse vaardigheden	59,5	54,4	54,8	107	55,4
Arbeidshulp/training	13,5	6,4	19,4	19	9,8
Hulp van maatschappelijk werker	8,1	16,0	25,8	31	16,1
Informatie over vakantie en sport		3,2	3,2	5	2,6
Weet geen diensten	24,3	23,2	22,6	45	23,3
Totaal	132,0	167,0	194,0	193	165,0

*Alleen respondenten bekend met de regionale instellingen (N=193)

Belangenorganisaties

De bekendheid met de functies en diensten van de belangenverenigingen werd op overeenkomstige wijze gepeild. De uitkomsten daarvan zijn opgenomen in tabel 6.12 en 6.13.

Van de personen binnen de bevolkingssteekproef die eerder aangaven belangenorganisaties te kennen wist bijna drie kwart (71%) geen enkele functie of dienst te noemen (tabel 6.12). De onbekendheid is hier dus nog groter. De service voor de leden blijkt het meest bekend te zijn: 19% noemde het organiseren van sociaal-recreatieve activiteiten (zoals contactdagen, sport en vakantie) en 13% het verstrekken van informatie en advies. De collectieve belangenbehartiging (opkomen voor de belangen van slechtziende en blinde mensen) werd genoemd door 7%. Tenslotte noemde 6% het lotgenotencontact. De uitsplitsing naar ernst van de gezichtsbeperking toont hier wederom dat de matig tot licht beperkten het slechtst op de hoogte zijn. Maar ook onder de mensen met een ernstige beperking heerst nog veel onbekendheid. Zo wist meer dan de helft van hen geen enkele functie of dienst van de belangenverenigingen te noemen.

Tabel 6.12 KENT ACTIVITEITEN VAN DE BELANGENORGANISATIES *ERNST GEZICHTSBEPERKING

BEVOLKINGSSTEEKPROEF* KENT ACTIVITEITEN VAN BELANGENORGANISATIES	ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %			Totaal	
	ziet niets (N=9)	ernstig beperkt (N=30)	matig tot licht beperkt (N=48)	abs	%
Opkomen voor slechtzienden en blinden	11,1	10,3	4,2	6	7,0
Organisatie van sociaal-recreatieve activiteiten	33,3	17,2	16,7	16	18,6
Verstrekken van informatie en advies	22,2	20,7	6,3	11	12,8
Lotgenotencontact	22,2	6,9	2,1	5	5,8
Weet er geen	55,6	65,5	77,1	61	70,9
Totaal	144,4	121,0	106,0	86	115,1

*Alleen respondenten die op de hoogte waren van het bestaan van belangenorganisaties (N=86)

Net als bij de bekendheid met de bibliotheken en regionale instellingen ligt het voor de hand dat de respondenten die via de organisaties werden bereikt beter op de hoogte zullen zijn. Dat wordt bevestigd door de cijfers. Door het kleine aantal licht tot matig beperkten in deze tabel laat zich weinig over een eventueel effect van de ernst van de gezichtsbeperking zeggen.

Tabel 6.13 KENT ACTIVITEITEN VAN DE BELANGENORGANISATIES *ERNST GEZICHTSBEPERKING

RESPONDENTEN ORGANISATIES* KENT ACTIVITEITEN VAN BELANGENORGANISATIES	ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %			Totaal	
	ziet niets (N=35)	ernstig beperkt (N=101)	matig tot licht beperkt (N=21)	abs	%
Opkomen voor slechtzienden en blinden	28,6	15,8	9,5	28	17,8
Organisatie van sociaal-recreatieve activiteiten	60,0	43,6	23,8	70	44,6
Verstrekken van informatie en advies	25,7	20,8	38,1	38	24,2
Telefonische infolijn; de slechtzienden- en blindenlijn	5,7	5,9		8	5,1

Lotgenotencontact	11,4	17,8	14,3	25	15,9
Weet er geen	20,0	41,6	52,4	60	38,2
Totaal	151,4	145,5	138,0	157	145,9

*Alleen respondenten die op de hoogte waren van het bestaan van belangenorganisaties (N=157)

6.5Opvattingen over bibliotheken, regionale Instellingen en belangenorganisaties

De respondenten kregen een aantal uitspraken over de speciale bibliotheken, Regionale Instellingen en belangenorganisaties voorgelegd. De vraag was telkens of ze het met de betreffende stelling eens of oneens zijn. Om tegenwicht te bieden tegen de zogeheten instem-tendentie¹⁰, hadden sommige uitspraken een positieve lading en andere een negatieve. Uiteraard werden deze vragen uitsluitend gesteld aan de personen die eerder te kennen hadden gegeven op de hoogte te zijn van het bestaan van de betreffende organisatie.

Speciale bibliotheken

De stellingen over de bibliotheken luiden: "De blindenbibliotheken hebben voor alle mensen met gezichtsbeperkingen die van lezen houden wel iets te bieden" en "Speciale bibliotheken voor slechtziende en blinde mensen werken in de hand dat mensen met gezichtsbeperkingen als een aparte groep worden beschouwd". De tabellen 6.14 en 6.15 bevatten de verdelingen van de antwoorden voor de beide deelsteekproeven.

**Tabel 6.14BLINDENBIBLIOTHEKEN HEBBEN VOOR ALLEN IETS TE BIEDEN *ERNST GEZICHTSBEPERKING *
DEELSTEEKPROEF IN %***

DEELSTEEKPROEF BLINDENBIBLIOTHE- KEN HEBBEN VOOR ALLEN IETS TE BIE- DEN		ERNST GEZICHTSBEPERKING			TOTAAL	
		ziet niets	ernstig beperkt	matig tot licht	Abs	%
Bevolkingssteekproef	Mee eens	100,0	73,7	75,3	196	76,0
	Geen mening		22,4	20,6	52	20,2
	Mee oneens		3,9	4,1	10	3,9
Totaal bevolkingssteekproef (Abs. tussen haakjes)		100,0 (12)	100,0 (76)	100,0 (170)	258	100,0

¹⁰Uit de methodologische literatuur is bekend dat respondenten in het algemeen eerder geneigd zijn met een uitspraak in te stemmen dan zich er oneens mee te verklaren.

Respondenten organisaties (N=203)	Mee eens	91,9	84,9	75,8	166	84,7
	Geen mening	8,1	11,1	21,2	24	12,2
	Mee oneens		4,0	3,0	6	3,1
Totaal respondenten organisaties (Abs. tussen haakjes)		100,0 (37)	100,0 (126)	100,0 (33)	196	100,0

*Alleen respondenten die op de hoogte waren van het bestaan van speciale bibliotheken (N=454)

**Tabel 6.15 SPECIALE BIBLIOTHEKEN WERKEN APARTE BEELDVORMING IN DE HAND *
ERNST GEZICHTSBEPERKING * DEELSTEEKPROEF IN % ***

DEELSTEEKPROEF SPECIALE BIBLIOTHEKEN WERKEN APARTE BEELDVORMING IN DE HAND		ERNST GEZICHTSBEPERKING			TOTAAL	
		ziet niets	ernstig beperkt	matig tot licht	Abs	%
Bevolkingssteekproef	Mee eens	25,0	44,7	37,1	100	38,8
	Geen mening	8,3	7,9	10,6	25	9,7
	Mee oneens	66,7	47,4	52,4	133	51,6
Totaal bevolkingssteekproef (Abs. tussen haakjes)		100,0 (12)	100,0 (76)	100,0 (170)	258	100,0
Respondentenorganisaties	Mee eens	27,0	19,8	33,3	46	23,5
	Geen mening	2,7	17,5	6,1	25	12,8
	Mee oneens	70,3	62,7	60,6	125	63,8
Totaal respondentenorganisaties (Abs. tussen haakjes)		100,0 (37)	100,0 (126)	100,0 (33)	196	100,0

*Alleen respondenten die op de hoogte waren van het bestaan van speciale bibliotheken (N=454)

De uitkomsten wijzen op een positieve houding tegenover de bibliotheekvoorziening. Ruim drie kwart van de bevolkingssteekproef onderschreef de stelling over het aanbod van de bibliotheken, en de meeste van de overigen hadden (waarschijnlijk vanwege het ontbreken van ervaring) geen mening. Slechts enkelen waren het met de uitspraak oneens. De "negatieve" stelling ondervond veel minder instemming. In meerderheid was men het oneens met de uitspraak over de aparte beeldvorming als effect. Over het geheel genomen toonden de respondenten die via de organisaties zijn bereikt zich nog positiever.

Regionale instellingen

Over de regionale instellingen werden de volgende stellingen voorgelegd: "De regionale instellingen van Bartiméus, Theofaan en Visio zijn er vooral voor mensen met ernstige problemen" en "Het is aan te raden dat iedereen met een gezichtsbeperking af en toe eens contact heeft met een Regionale Instelling van Bartiméus, Theofaan of Visio om te bezien of deze toch niet iets voor hen zou kunnen doen".

**Tabel 6.16 REGIONALE INSTELLINGEN ZIJN ER VOOR ERNSTIGE PROBLEMEN
ERNST GEZICHTSBEPERKING * DEELSTEEKPROEF IN %***

DEELSTEEKPROEF REGIONALE INSTEL- LINGEN ZIJN ER VOOR ERNSTIGE PROBLEMEN		ERNST GEZICHTSBEPERKING			TOTAAL	
		ziet niets	ernstig beperkt	matig tot licht	Abs	%
Bevolkingssteekproef	Mee eens		54,2	55,4	67	51,1
	Geen mening	11,1	18,8	18,9	24	18,3
	Mee oneens	88,9	27,1	25,7	40	30,5
Totaal bevolkingssteekproef (Abs. tussen haakjes)		100,0 (9)	100,0 (48)	100,0 (74)	131	100,0
Respondentenorgani- saties	Mee eens	35,1	34,4	54,8	73	37,8
	Geen mening	8,1	19,2	12,9	31	16,1
	Mee oneens	56,8	46,4	32,3	89	46,1
Totaal respondentenorganisaties (Abs. tussen haakjes)		100,0 (37)	100,0 (125)	100,0 (31)	193	100,0

*Alleen respondenten die op de hoogte waren van het bestaan van een regionale instelling (N=324)

**Tabel 6.17 IEDEREEN AF EN TOE CONTACT MET EEN REGIONALE INSTELLING
ERNST GEZICHTSBEPERKING * DEELSTEEKPROEF IN % ***

DEELSTEEKPROEF IEDEREEN AF EN TOE CONTACT MET EEN REGIONALE INSTELLING		ERNST GEZICHTSBEPERKING			TOTAAL	
		ziet niets	ernstig beperkt	matig tot licht	Abs	%
Bevolkingssteekproef	Mee eens	88,9	70,8	75,7	98	74,8
	Geen mening		10,4	5,4	9	6,9
	Mee oneens	11,1	18,8	18,9	24	18,3
Totaal bevolkingssteekproef (Abs. tussen haakjes)		100,0 (9)	100,0 (48)	100,0 (74)	131	100,0
Respondentenorgani-	Mee eens	81,1	86,4	83,9	164	85,0

saties						
	Geen mening		7,2		9	4,7
	Mee oneens	18,9	6,4	16,1	20	10,4
Totaal respondentenorganisaties (Abs. tussen haakjes)		100,0 (37)	100,0 (125)	100,0 (31)	193	100,0

*Alleen respondenten die wisten van het bestaan van de regionale instellingen (N=324)

De tweede uitspraak ondervond veel ondersteuning, zo blijkt uit tabel 6.17: meer dan drie kwart achtte contact met een regionale instelling raadzaam. Dit antwoordpatroon wijst op een positieve houding tegenover de regionale instellingen. Tegelijkertijd zagen velen deze als instellingen die vooral bestemd zijn voor mensen met ernstige problemen. Ruim de helft van de bevolkingssteekproef en bijna 40% van de respondenten van organisaties spraken zich in deze zin uit (tabel 6.16).

Belangenorganisaties

Over de belangenorganisaties waren vier stellingen opgenomen. Bij de interpretatie van de uitkomsten moet men rekening houden met de kleine aantallen, die het gevolg zijn van het feit dat velen de belangenorganisaties niet kennen en de uitspraken dus niet voorgelegd kregen.

**Tabel 6.18 VERENIGINGEN MOETEN MEER WERKEN ALS EEN CONSUMENTENBOND
ERNST GEZICHTSBEPERKING * DEELSTEEKPROEF in %***

DEELSTEEKPROEF VERENIGINGEN MOE- TEN MEER WERKEN ALS EEN CONSU- MENTENBOND		ERNST GEZICHTSBEPERKING			TOTAAL	
		ziet niets	ernstig beperkt	matig tot licht	Abs	%
Bevolkingssteekproef	Mee eens	80,0	84,6	63,6	22	75,9
	Geen mening		7,7	18,2	3	10,3
	Mee oneens	20,0	7,7	18,2	4	13,8
Totaal bevolkingssteekproef (Abs. tussen haakjes)		100,0 (5)	100,0 (13)	100,0 (11)	29	100,0
Respondentenorgani- saties	Mee eens	88,5	60,0	41,7	55	66,3
	Geen mening		8,9	50,0	10	12,0
	Mee oneens	11,5	31,1	8,3	18	21,7
Totaal respondentenorganisaties		100,0	100,0	100,0	83	100,0

(Abs. tussen haakjes)	(26)	(45)	(12)
-----------------------	------	------	------

*Alleen respondenten die op de hoogte waren van het bestaan van belangenorganisaties (N=112)

**Tabel 6.19 VERENIGINGEN VOORAL INTERESSANT VOOR ACTIEVELINGEN ERNST GEZICHTSBEPERKING *
DEELSTEEKPROEF IN % ***

DEELSTEEKPROEF VERENIGINGEN INTERESSANT VOOR ACTIEVELINGEN		ERNST GEZICHTSBEPERKING			TOTAAL	
		ziet niets	ernstig beperkt	matig tot licht	Abs	%
Bevolkingssteekproef	Mee eens	60,0	15,4	18,2	7	24,1
	Geen mening		23,1	18,2	5	17,2
	Mee oneens	40,0	61,5	63,6	17	58,6
Totaal bevolkingssteekproef (Abs. tussen haakjes)		100,0 (5)	100,0 (13)	100,0 (11)	29	100,0
Respondentenorgani- saties	Mee eens	30,8	17,8	8,3	17	20,5
	Geen mening	11,5	15,6	16,7	12	14,5
	Mee oneens	57,7	66,7	75,0	54	65,1
Totaal respondentenorganisaties (Abs. tussen haakjes)		100,0 (26)	100,0 (45)	100,0 (12)	83	100,0

*Alleen respondenten die op de hoogte waren van het bestaan van belangenorganisaties (N=112)

**Tabel 6.20 EIGENLIJK ZOU IEDEREEN LID MOETEN ZIJN * ERNST GEZICHTSBEPERKING * DEELSTEEKPROEF
IN % ***

DEELSTEEKPROEF EIGENLIJK ZOU IEDEREEN LID MOETEN ZIJN		ERNST GEZICHTSBEPERKING			TOTAAL	
		ziet niets	ernstig beperkt	matig tot licht	Abs	%
Bevolkingssteekproef	Mee eens	60,0	69,2	63,6	19	65,5
	Mee oneens	40,0	30,8	36,4	10	34,5
Totaal bevolkingssteekproef (Abs. tussen haakjes)		100,0 (5)	100,0 (13)	100,0 (11)	29	100,0
Respondentenorgani- saties	Mee eens	84,6	73,3	58,3	62	74,7
	Geen mening		4,4		2	2,4
	Mee oneens	15,4	22,2	41,7	19	22,9

Totaal respondentenorganisaties (Abs. tussen haakjes)	100,0 (26)	100,0 (45)	100,0 (12)	83	100,0
--	---------------	---------------	---------------	----	-------

*Alleen respondenten die op de hoogte waren van het bestaan van belangenorganisaties (N=112)

**Tabel 6.21 JONGEREN VOELEN ZICH WEINIG AANGETROKKEN ERNST GEZICHTSBEPERKING * DEELSTEEK-
PROEF IN % ***

DEELSTEEKPROEF JONGEREN VOELEN ZICH WEINIG AAN- GETROKKEN		ERNST GEZICHTSBEPERKING			TOTAAL	
		ziet niets	ernstig beperkt	matig tot licht	Abs	%
Bevolkingssteekproef	Mee eens	100,0	69,2	63,6	21	72,4
	Geen mening		7,7	18,2	3	10,3
	Mee oneens		23,1	18,2	5	17,2
Totaal bevolkingssteekproef (Abs. tussen haakjes)		100,0 (5)	100,0 (13)	100,0 (11)	29	100,0
Respondentenorgani- saties	Mee eens	76,9	53,3	66,7	52	62,7
	Geen mening	3,8	20,0	16,7	12	14,5
	Mee oneens	19,2	26,7	16,7	19	22,9
Totaal respondentenorganisaties (Abs. tussen haakjes)		100,0 (26)	100,0 (45)	100,0 (12)	83	100,0

*Alleen respondenten die op de hoogte waren van het bestaan van belangenorganisaties (N=112)

De eerste stelling luidde: "De verenigingen van slechtziende en blinde mensen zouden meer als een consumentenbond moeten werken". Uit tabel 6.18 blijkt dat de respondenten in meerderheid die uitspraak onderschreven. De tweede uitspraak had een negatieve toonzetting en luidde: "Deze verenigingen zijn vooral interessant voor actievelingen die graag op de voorgrond treden". Een ruime meerderheid was het daarmee oneens, zoals tabel 6.19 laat zien. De positieve stelling "Eigenlijk zouden alle mensen met beperkingen in hun gezichtsvermogen lid moeten zijn van een vereniging van slechtzienden en blinden" vond veel meer ondersteuning: een ruime meerderheid was het daarmee eens (tabel 6.20). De vierde stelling sluit aan bij de veronderstelde beeldvorming over belangenorganisaties en luidde: "Jongeren voelen zich weinig aangetrokken tot deze verenigingen, omdat ze die zien als bezadigde clubs voor de oudere garde". De uitkomsten in tabel 6.21 tonen dat die beeldvorming inderdaad veel voorkomt: de meerderheid onderschreef de stelling. Over het geheel genomen wijzen deze uitkomsten op een positief imago van de belangenverenigingen, waarbij is aan te tekenen ze kennelijk voor velen toch wel verbonden zijn met ouderdom en een zekere bezadigheid uitstralen.

6.6 Opvattingen over speciale instellingen tegenover reguliere instellingen

Volgens hetzelfde stramien als bij de voorgaande uitspraken, kregen de respondenten

nog twee uitspraken voorgelegd. Die gingen niet over met name genoemde organisaties, maar over voorzieningen voor slechtzienden en blinden in vergelijking met algemene voorzieningen. De eerste stelling benadrukte het nut van de speciale voorzieningen in de formulering "Het is maar goed dat er speciale instellingen voor slechtzienden mensen zijn, want de gewone instellingen zijn niet goed ingespeeld op hun situatie". Daarentegen accentueert de tweede stelling juist het nut van reguliere voorzieningen met de formulering: "Slechtziende en blinde mensen moeten eerst proberen of ze geen diensten en hulp bij gewone instellingen kunnen krijgen voor ze zich tot speciale instellingen wenden". De tabellen 6.22 en 6.23 geven de verdeling van de antwoorden.

Tabel 6.22 GOED DAT ER SPECIALE INSTELLINGEN ZIJN ERNST GEZICHTSBEPERKING * DEELSTEEKPROEF IN %

DEELSTEEKPROEF GOED DAT ER SPECIALE INSTELLINGEN ZIJN		ERNST GEZICHTSBEPERKING			TOTAAL	
		ziet niets	ernstig beperkt	matig tot licht	Abs	%
Bevolkingssteekproef	Mee eens	91,7	80,6	87,0	267	85,3
	Geen mening	8,3	16,1	11,1	39	12,5
	Mee oneens		3,2	1,9	7	2,2
Totaal bevolkingssteekproef (Abs. tussen haakjes)		100,0 (12)	100,0 (93)	100,0 (208)	313	100,0
Respondentenorganisaties	Mee eens	94,7	87,9	87,9	181	89,2
	Geen mening	2,6	5,3	3,0	9	4,4
	Mee oneens	2,6	6,8	9,1	13	6,4
Totaal respondentenorganisaties (Abs. tussen haakjes)		100,0 (38)	100,0 (132)	100,0 (33)	203	100,0

Tabel 6.23 EERST DIENSTEN BIJ GEWONE INSTELLINGEN PROBEREN ERNST GEZICHTSBEPERKING * DEELSTEEKPROEF IN %

DEELSTEEKPROEF EERST DIENSTEN BIJ GEWONE INSTELLINGEN PROBEREN		ERNST GEZICHTSBEPERKING			TOTAAL	
		ziet niets	ernstig beperkt	matig tot licht	Abs	%
Bevolkingssteekproef	Mee eens	41,7	57,0	53,8	170	54,3
	Geen mening		10,8	7,2	25	8,0

	Mee oneens	58,3	32,3	38,9	118	37,7
Totaal bevolkingsteekproef (Abs. tussen haakjes)		100,0 (12)	100,0 (93)	100,0 (208)	313	100,0
Respondentenorgani- saties	Mee eens	52,6	41,7	42,4	89	43,8
	Geen mening	5,3	9,1	9,1	17	8,4
	Mee oneens	42,1	49,2	48,5	97	47,8
Totaal respondentenorganisaties (Abs. tussen haakjes)		100,0 (38)	100,0 (132)	100,0 (33)	203	100,0

De eerste stelling blijkt door de overgrote meerderheid te worden onderschreven. Het aantal dat weinig nut ziet in speciale instellingen voor slechtzienden en blinden belooft slechts enkele procenten. Daarentegen zijn velen (rond de 40%) het oneens met de tweede stelling. Zij vinden niet dat slechtzienden en blinden zich eerst tot reguliere voorzieningen zouden moeten wenden. Hoewel de reacties op slechts twee stellingen geen definitieve conclusies toelaten, wijzen deze uitkomsten erop dat men veel waarde hecht aan de gespecialiseerde instellingen voor blinden en slechtzienden.

7 VERHOUDING TOT DE SPECIALE BIBLIOTHEKEN

7.1 Inleiding

In dit hoofdstuk en in de twee volgende hoofdstukken komt aan de orde hoe de onderzochte personen zich verhouden tot de drie soorten organisaties die in dit onderzoek een centrale plaats innemen, namelijk de bibliotheken voor blinden en slechtzienden, de regionale instellingen en de belangenorganisaties. Dit eerste hoofdstuk in de reeks gaat over de verhouding tot de bibliotheken. Gegevens over zowel de gebruikers, de ex-gebruikers als de niet-gebruikers worden hier besproken. Bij de gebruikers is onder meer nagegaan van welke diensten ze gebruik maken en hoe ze de dienstverlening beoordelen, bij de ex-gebruikers waarom ze zijn gestopt, en bij de niet-gebruikers waarom ze van de diensten afzien en voor welke soorten diensten ze eventueel belangstelling hebben.

Anders dan in het voorgaande hoofdstuk, is het hier weinig zinvol een uitsplitsing naar deelsteekproeven te maken. Het gaat hier immers niet om schattingen over de totale populatie slechtzienden en blinden, maar om een beschrijving en vergelijking van twee deelpopulaties: gebruikers en niet-gebruikers.

7.2 Gebruik

Tabel 7.1 karakteriseert de relatie die de respondenten hebben tot de speciale bibliotheken. Daarbij is onderscheid gemaakt in vier categorieën, namelijk: is gebruiker, is ex-gebruiker, kent de bibliotheek maar is geen gebruiker, en kent de bibliotheek niet.

Tabel 7.1 GEBRUIK SPECIALE BIBLIOTHEEK * ERNST GEZICHTSBEPERKING in % *

GEBRUIK SPECIALE BIBLIOTHEEK	ERNST GEZICHTSBEPERKING			TOTAAL	
	ziet niets (N=49)	ernstig beperkt (N=202)	matig tot licht (N=203)	Abs	%
Momenteel	83,7	53,0	9,4	167	36,8
Vroeger	4,1	4,0	5,9	22	4,8
Niet	12,2	43,0	84,7	265	58,4
Totaal	100,0	100,0	100,0	454	100,0

*Alleen respondenten die de bibliotheken kennen (N=454)

Ruim een derde van de personen die de bibliotheken kende, (167 personen, 37%) maakte op het moment van het onderzoek gebruik van een bibliotheek, 5% maakte er vroeger gebruik van en ruim de helft (58%) was nooit gebruiker van deze voorziening, hoewel men die wel kende. Uit de tabel blijkt dat er een sterk verband met de mate van gezichtsbeperking bestaat: bij de mensen die niets zien ligt het gebruik zeer hoog (84%),

bij de mensen met een ernstiger beperking een stuk lager (53%), en bij de mensen met een matige tot lichte beperking op een nog veel lager niveau (9%).

Aan de gebruikers werd gevraagd van welke diensten ze gebruik maken. Tabel 7.2 geeft hiervan een overzicht. Gesproken lectuur (boeken, tijdschriften) scoort duidelijk het hoogst met 90%. Lectuur in braille komt op de tweede plaats met 30%. Het laten omzetten van teksten in gesproken vorm of braille komt bij 11% van de gebruikers voor. Het verkrijgen van computer-leesbare teksten staat op de vierde plek met 6%. Van de overige diensten (bladmuziek in braille of in gesproken vorm, hulp bij computergebruik en tekeningen of afbeeldingen in voelbare vorm laten omzetten) wordt door weinigen gebruik gemaakt.

Tabel 7.2 GEBRUIK BIBLIOTHEEKDIENSTEN * ERNST GEZICHTSBEPERKING

GEBRUIK VAN BIBLIOTHEEKDIENSTEN	ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %			Totaal	
	ziet niets (N=41)	ernstig beperkt (N=107)	matig tot licht beperkt (N=19)	abs	%
Gesproken lectuur	90,2	90,7	84,2	150	
Lectuur in braille	63,4	22,4		50	
Bladmuziek in braille of op band	9,8	0,9		5	
Omzetten teksten in braille of op band	24,4	7,5		18	
Computer-leesbare tekst	12,2	4,7		10	
Hulp bij gebruik van computer		0,9		1	
Voelbare afbeeldingen		0,9	1,2	1	
Andere diensten	9,8	13,1	21,1	22	
Totaal	209,8	141,0	105,0	167	

* Alleen gebruikers van de bibliotheken (N=167)

7.3 Beoordeling van het aanbod en de dienstverlening

We vroegen de gebruikers een oordeel te geven over twee aspecten van de dienstverlening door de bibliotheken: (1) "Vindt u dat de bibliotheek voldoende aanbod heeft voor uw interesses; kunt u bijna altijd krijgen wat u vraagt?" en (2) "Wat vindt u van de dienstverlening door de bibliotheek; is die goed of mankeert er wel wat aan?" De tabellen 7.3 en 7.4 bevatten de uitkomsten.

Tabel 7.3 VINDT U HET AANBOD VAN BIBLIOTHEEK VOLDOENDE? * ERNST GEZICHTSBEPERKING

VINDT U HET AANBOD VAN BIBLIOTHEEK VOLDOENDE	ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %			Totaal	
	ziet niets	ernstig beperkt	matig tot licht beperkt	abs	%
(bijna) altijd	73,2	72,9	68,4	121	72,5
Meestal wel	19,5	24,3	10,5	36	21,6
Geregeld niet	4,9	0,9	10,5	5	3,0
Vaak niet	2,4	1,9	10,5	5	3,0
Totaal	100,0	100,0	100,0	167	100,0

* Alleen gebruikers van de bibliotheken (N=167)

Tabel 7.4 OORDEEL OVER DE DIENSTVERLENING DOOR DE BIBLIOTHEEK * ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %

WAT VINDT U VAN DE DIENSTVERLENING DOOR DE BIBLIOTHEEK ?	ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %			Totaal	
	ziet niets	ernstig beperkt	matig tot licht beperkt	abs	%
(zeer) goed	82,9	88,8	100,0	148	88,6
Mankeert wel iets aan	14,6	11,2		18	10,8
Mankeert veel aan	2,4			1	0,6
Totaal	100,0	100,0	100,0	167	100,0

* Alleen gebruikers van bibliotheken (N=167)

Blijkens tabel 7.3 is de overgrote meerderheid tevreden over het aanbod van de bibliotheken. Meer dan 90% krijgt het gevraagde (bijna) altijd of meestal. Ook over de dienstverlening (tabel 7.4) is men tevreden: bijna 90% beoordeelt die als (zeer) goed.

7.4 Redenen om geen gebruik te maken

Voor het beleid van de bibliotheken is het van belang te weten welke de redenen slechtzienden en blinden hebben om af te zien van het gebruik van de beschikbare diensten.

We vroegen allereerst aan de 22 ex-gebruikers van de bibliotheken waarom ze met het gebruik gestopt zijn. We laten hier een beschrijving van die redenen volgen. Bij het lezen daarvan moet men wel bedenken dat het slechts om 22 respondenten gaat, zodat iedere soort opmerking slechts door enkele (maximaal 4 respondenten) werd gemaakt.

Een viertal respondenten was gestopt vanwege veranderingen bij henzelf zoals; "geen belangstelling meer" en "het gebruik wordt te moeilijk/vermoeiend."

Alle andere redenen lagen bij het functioneren van de bibliotheken.

Verreweg de grootste categorie redenen werd gevormd door problemen met de praktische service zoals gebrek aan snelheid, te weinig boeken tegelijk of juist teveel, verkeerde boeken, het niet tegelijk toegezonden krijgen van alle delen van een boek en tenslotte het wegblijven van een tijdschrift waar men op geabonneerd was. (maar dat laatste was wel met één telefoontje verholpen meldde de betrokken respondent).

Over de technische kwaliteit waren twee klachten. Een respondent had oude bandjes gekregen die er midden in een boek de brui aan hadden gegeven en een ander had slechte kwaliteit braille-drukwerk gekregen.

Twee respondenten vonden dat ze niet prettig benaderd waren, van wie er een die benadering als autoritair bestempelde.

Ook in de inhoudelijke kant van het aanbod werden redenen gevonden om de bibliotheek de rug toe te keren. De voornaamste klacht (4x) was, dat het aanbod achterliep bij de actualiteit. Een student miste recente studieboeken. Daarmee samen hangt de opmerking van vier respondenten dat het aanbod van de bibliotheken te weinig aansluit bij hun interesses.

Tenslotte waren er twee klachten over het beleid van de bibliotheken. Een respondent vond dat de verschillende bibliotheken te weinig samenwerken. Een tweede had bezwaar tegen het beleid rond de contributieheffing. We laten hem/haar zelf aan het woord. "Ik word er niet goed van dat je eerst een contributie moet betalen en dat je dan later ook nog een vrijwillige bijdrage gevraagd wordt met een cassettebandje als chantagemiddel zodat ik een soort angst overhoud als ik niets geef."

Laten we nu, na de redenen om met het gebruik te stoppen, dan kijken naar de redenen om er niet aan te beginnen. We vroegen daartoe de niet-gebruikers waarom ze geen gebruik van de bibliotheek maken. Uiteraard is dat alleen gevraagd aan de 265 niet-gebruikers die, al dan niet geholpen, op de hoogte bleken te zijn van het bestaan van de speciale bibliotheken of lectuurvoorziening.

Tabel 7.5REDEN OM BIBLIOTHEEK NIET TE GEBRUIKEN * ERNST GEZICHTSBEPERKING

REDENEN OM BIBLIOTHEEK NIET TE GEBRUIKEN	ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %			Totaal	
	ziet niets (N=6)	ernstig beperkt (N=87)	matig tot licht beperkt (N=172)	abs	%
Onbekend met de bibliotheek-diensten		8,0	1,2	9	3,2
Niet nodig, kan nog lezen		29,9	75,0	155	58,5
Geen belangstelling voor lezen	16,7	13,8	5,8	23	8,7
Te weinig aansluiting bij interesses		1,1	2,3	5	1,9
Te moeilijk of te vermoeiend		5,7	1,2	7	2,6
Voorkeur voor voorlezen			0,6	1	0,4

Andere reden	83,3	47,1	16,3	74	27,9
Totaal	100	105,7	102,0	265	103,4

In tabel 7.5 valt op dat veruit de meest voorkomende opgegeven reden om geen gebruik van de bibliotheekvoorziening te maken verband houdt met het gezichtsvermogen: 58% zegt de bibliotheek niet nodig te hebben omdat ze al dan niet met hulpmiddelen nog kunnen lezen. Aan iedereen die zei dat er andere redenen waren (de onderste regel in de tabel), vroegen we, of deze dat nader wilde toelichten. Bij de op die manier verkregen open antwoorden wordt juist dit punt nader verhelderd. 18 van de respondenten geven aan dat zij de diensten van de bibliotheken (nog) niet nodig hebben. Negen van hen vermelden erbij dat zij toekunnen met de diensten van de gewone openbare bibliotheken en noemen daarbij dan in het bijzonder de boeken in groot letter druk die ze daar kunnen lenen. Vijf respondenten geven aan dat ze het nog klaarspelen om zelf te lezen, vaak met behulp van een hulpmiddel als een loep of prismaloep. Drie vermelden nadrukkelijk dat zij nog niet zover zijn, waarin doorklinkt dat ze weten of vrezen dat ze eigenlijk wel op een gegeven moment gedwongen zullen zijn van de speciale bibliotheken gebruik te maken. Al met al is hiermee duidelijk dat er tussen de gewone bibliotheken (eventueel met boeken in groot letter druk) en de speciale bibliotheken een overgangsgebied zit, waarin psychologische redenen wellicht even sterk meespelen als de objectieve gezichtsbeperking. Mensen vinden zich nog niet tot de doelgroep behoren. Hoewel deze personen uiteraard in de tabel het meest zijn te vinden binnen de categorie "matig tot licht beperkt" (75%), zegt ook een niet onaanzienlijke minderheid (30%) van de ernstig beperkten dat zij het zonder kunnen doen. Ook dit duidt erop dat slechtiende mensen over het algemeen zo lang mogelijk proberen zich te redden met de gewone voorzieningen, ook al zouden de speciale voorzieningen wellicht bruikbare service kunnen bieden. Hiermee is een belangwekkend onderwerp aangeduid voor de diepte-interviews in de derde fase van het onderzoeksproject: Waarom maken sommige slechtienden wel gebruik van bepaalde diensten die de bibliotheken bieden, terwijl anderen met dezelfde graad van slechtiendheid daar niet toe over zijn gegaan?

Alle overige redenen om af te zien van bibliotheekgebruik komen volgens de tabel minder voor. Geen belangstelling voor lezen komt met 9% op de tweede plaats.

Uit de open antwoorden komt bij een vijftal respondenten nog een reden naar voren die niet in de tabel te vinden is, nl. dat zij geen tijd hebben om te lezen. Duidelijk is uit de antwoorden dat deze respondenten of een drukke baan hebben of voor een zieke huisgenoot moeten zorgen. Het functioneren van de bibliotheek (zoals een niet bij de interesses aansluitend aanbod of klachten over de bibliotheek) wordt door vrijwel niemand als reden naar voren gebracht, ook niet in de open antwoorden. Dit stemt overeen met de hoge waardering voor de bibliotheken die bij de gebruikers werd geconstateerd.

7.5 Mogelijk toekomstig gebruik bij niet- en ex-gebruikers

Een mogelijk toekomstig gebruik van de bibliotheken werd allereerst gepeild met de vraag "Kunt u zich voorstellen dat u later wel (weer) gebruik zult maken van de bibliotheken?" Tabel 7.6 geeft de verdeling van de antwoorden van de 287 niet- en ex-gebruikers.

Tabel 7.6 VERWACHTING TOEKOMSTIG GEBRUIK BIBLIOTHEEK * ERNST GEZICHTSBEPERKING*

VERWACHTING TOEKOMSTIG GEBRUIK BIBLIOTHEEK	ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %			Totaal	
	ziet niets (N=8)	ernstig beperkt (N=95)	matig tot licht beperkt (N=184)	abs	%
Niet \ nauwelijks		23,2	15,2	50	17,4
Als handicap verandert	37,5	38,9	70,7	170	59,2
Als omstandigheden veranderen	37,5	11,6	4,3	22	7,7
Als bibliotheken veranderen		2,1	0,5	3	1,0
Andere conditie	25,0	24,2	9,2	42	14,6
Totaal	100,0	100,0	100,0	287	100,0

*Vroegere en niet gebruikers die de bibliotheken wel kennen (N=287)

Ruim 17% verwachtte niet dat ze in de toekomst van een bibliotheek gebruik zullen gaan maken. De overgrote meerderheid (237 respondenten) antwoordde "ja" of "misschien" en noemde daarbij een voorwaarde waaronder toekomstig gebruik waarschijnlijk is. Veruit de meest voorkomende conditie was "wanneer er verandering komt in de handicap". In het geval hun gezichtsvermogen vermindert zijn zij dus van plan zich tot een bibliotheek te wenden.

Van deze 237 mogelijke toekomstige gebruikers gaven er 215 aan welke diensten zij mogelijk in de toekomst van de bibliotheken zouden willen afnemen. Dat is uitgezet in tabel 7.7.

Tabel 7.7 VORMEN VAN MOGELIJK TOEKOMSTIG BIBLIOTHEEKGEBRUIK * ERNST GEZICHTSBEPERKING *

VORMEN VAN MOGELIJK TOEKOMSTIG GEBRUIK VAN BIBLIOTHEKEN	ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %			Totaal	
	ziet niets (N=8)	ernstig beperkt (N=63)	matig tot licht beperkt (N=144)	abs	%
Lectuur op geluidsband	75,0	76,2	84,7	176	81,9
Lectuur in braille	62,5	20,6	38,2	73	34,0
Bladmuziek in gesproken vorm of braille	12,5	22,2	19,4	43	20,0
Omzetten teksten in grootletter of braille	37,5	46,0	49,3	103	47,9
Ontvangst info op computer	62,5	52,4	54,2	116	54,0

Hulp bij gebruik van computer voor lezen	62,5	49,2	56,9	118	54,9
Afbeeldingen in voelbare vorm	50,0	11,1	22,2	43	20,0
Totaal	363,0	278,0	325,0	215	313,0

*Alleen respondenten die wilden specificeren welk toekomstig gebruik zij van de bibliotheken mogelijk achten (N=215)

De tabel geeft een overzicht van de soorten diensten die men in de toekomst misschien zou willen gebruiken. Het verkrijgen van lectuur in gesproken vorm scoort het hoogst met ca. 82%. Ruim de helft noemt elektronische dienstverlening (ontvangst van informatie via de computer dan wel hulp bij computergebruik voor het ontvangen en lezen van aangepaste lectuur). De overige mogelijke diensten in de toekomst zijn: het laten omzetten van teksten naar band, braille, groot letter of computer (48%), het verkrijgen van lectuur in braille (34%), het verkrijgen van bladmuziek in aangepaste vorm (20%), en afbeeldingen laten omzetten in voelbare vorm (20%).

8VERHOUDING TOT DE REGIONALE INSTELLINGEN

8.1 Inleiding

De opzet van dit hoofdstuk is identiek aan dat over de bibliotheken. De klantenkring, hier aan te duiden als cliënten, van de regionale instellingen van Bartiméus, Theofaan en Visio en de soorten gebruik en ervaringen ermee worden besproken. Verder komen de niet-clieënten en ex-clieënten aan bod met hun redenen om af te zien van (verder) gebruik en hun mogelijke toekomstige belangstelling voor bepaalde diensten.

8.2 Gebruik

Bij het bestuderen van de nu volgende cijfers moet men zich realiseren dat veel minder respondenten op de hoogte waren van de regionale instellingen dan van de bibliotheken (324 tegen 454, ofwel 63% tegen 88%). Zoals we in hoofdstuk 5 zagen, treffen we die personen die niet bekend zijn met de regionale instelling voornamelijk aan onder respondenten uit de bevolkingssteekproef.

Tabel 8.1 karakteriseert de relatie die de respondenten hebben tot de regionale instellingen. Net als bij de bibliotheken is de tabel beperkt tot die personen die wisten van het bestaan van de regionale instellingen. Onder hen is onderscheid gemaakt in drie categorieën: is cliënt, is ex-clieënt en kent de regionale instellingen maar is geen cliënt.

Tabel 8.1 GEBRUIKT DIENSTEN REGIONALE INSTELLINGEN * ERNST GEZICHTSBEPERKING in %*

GEBRUIKT DIENSTEN REGIONALE INSTEL- LINGEN	ERNST GEZICHTSBEPERKING			TOTAAL	
	ziet niets (N=46)	ernstig beperkt (N=173)	matig tot licht (N=105)	Abs	%
Momenteel	19,6	36,4	18,1	91	28,1
Vroeger	43,5	33,0	16,2	94	29,0
Niet	36,9	30,6	65,7	139	42,9
Totaal	100,0	100,0	100,0	324	100,0

*Alleen respondenten die wisten van het bestaan van regionale instellingen (N=324)

Meer dan een kwart van degenen die de regionale instellingen kenden (91 personen, 28%), maakte ten tijde van het vraaggesprek gebruik van een regionale instelling. Het aantal ex-gebruikers is met 94 (29%) niet alleen absoluut, maar ook relatief ten opzichte van de gebruikers veel groter dan bij de bibliotheken. Dit verschil zal ongetwijfeld voortkomen uit de aard van de dienstverlening: het gebruik van bibliotheken is in principe continu, terwijl het gebruik van een regionale instelling bestaat uit een gevalsbehandeling die op een zeker moment wordt afgesloten. In paragraaf 8.4 gaan we daar nader op in.

Verder laat de tabel zien dat 43% van degenen die de regionale instellingen wel kenden, er geen gebruik maakt en dat ook vroeger niet heeft gedaan.

Er bestaat lang niet zo'n duidelijk verband met de mate van gezichtsbeperking als bij bibliotheekgebruik. Onder degenen die niets zien en degenen met ernstige beperkingen ligt ook hier het huidig en vroeger gebruik (samen genomen) weliswaar een stuk hoger dan bij de mensen met matige tot lichte beperkingen (rond 66% tegenover ruim 34%), maar bij het bibliotheekgebruik waren de verschillen nog veel groter. Bovendien bevat de "ziet niets" categorie vooral veel vroegere gebruikers, terwijl bij de ernstig beperkten de huidige en vroegere gebruikers elkaar min of meer in evenwicht houden.

Over het geheel genomen komt naar voren dat regionale instellingen nogal wat mensen met lichtere gezichtsbeperkingen trekken, relatief zeker meer dan de bibliotheken.

Onder de categorieën gebruikers en ex-gebruikers is Bartiméus vertegenwoordigd met 27%, Theofaan met 31% en Visio met 42%. Deze percentages zijn vooral (voor de respondenten uit de organisaties) bepaald door de wijze van steekproeftrekking. Ze zeggen derhalve weinig over verdelingen in aantallen cliënten over de drie organisaties.

Aan de 92 huidige cliënten werd gevraagd van welke diensten ze gebruik maken. Tabel 8.2 geeft hiervan een overzicht.

Tabel 8.2 GEBUIK DIENSTEN REGIONALE INSTELLINGEN * ERNST GEZICHTSBEPERKING

HUIDIG GEBUIK DIENSTEN REGIONALE INSTELLINGEN	ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %			Totaal	
	ziet niets (N=9)	ernstig beperkt (N=64)	matig tot licht beperkt (N=19)	abs	%
Informatie over slechtziendheid en blindheid	22,2	14,1	10,5	13	14,1
Onderzoek van het gezichtsvermogen		6,3	10,5	6	6,5
Advies over hulpmiddelen	33,3	31,3	15,8	26	28,3
Hulp bij aanleren dagelijkse vaardigheden	44,4	60,9	47,4	52	56,5
Arbeidshulp en arbeidstraining		4,7	21,1	7	7,6
Hulp van maatschappelijk werker	11,1	21,9	21,1	19	20,7
Informatie over vakantie en sport		3,1		2	2,2
Andere diensten	33,3	18,8	15,8	18	19,6
Totaal	144,0	161,0	142,1	92	155,01

*Alleen huidige gebruikers (N=92)

Hulp bij het aanleren van dagelijkse vaardigheden (zoals lopen op straat, bezigheden in huis, typen of het omgaan met computers) wordt het meest verleend, namelijk in 57%

van de gevallen. Voorlichting/advies over hulpmiddelen komt op de tweede plaats met 28%, hulp van een maatschappelijk werker op de derde plaats met 21%, en informatie over zaken die met slechthooftheid en blindheid samenhangen op de vierde plaats met 14%. De overige soorten diensten scoren onder de 10%. Dat betreft hulp of training om weer een plaats te kunnen krijgen op de arbeidsmarkt, onderzoek van het gezichtsvermogen, en informatie over vakantiemogelijkheden en aangepast sporten. In de open antwoorden bij de "andere diensten" categorie, werden nagenoeg alleen zaken genoemd die overeenkomen met de bovenstaande hulpvormen.

De vroegere cliënten kregen een gelijksoortige vraag voorgelegd, nl. van welke diensten ze vroeger gebruik hadden gemaakt. De antwoorden die we daarbij verkregen, staan in 8.3. De tabel toont in grote lijnen hetzelfde beeld als over de huidige cliënten, hetgeen te verwachten was, omdat deze vroegere cliënten vermoedelijk min of meer dezelfde hulpbehoefte hadden en min of meer dezelfde hulp hebben ontvangen.

Tabel 8.3 VROEGER GEBRUIK DIENSTEN REGIONALE INSTELLINGEN * ERNST GEZICHTS BEPERKING

VROEGER GEBRUIK VAN DIENSTEN REGIONALE INSTELLINGEN	ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %			Totaal	
	ziet niets (N=20)	ernstig beperkt (N=57)	matig tot licht beperkt (N=17)	abs	%
Informatie over slechthooftheid en blindheid	10,0	15,8		11	11,7
Onderzoek van het gezichtsvermogen	5,0	17,5	11,8	13	13,8
Advies over hulpmiddelen	25,0	42,1	47,1	37	39,4
Hulp bij het aanleren dagelijkse vaardigheden	50,0	47,4	41,2	44	46,8
Arbeidshulp en arbeidstraining	10,0	7,0	17,6	9	9,6
Hulp van maatschappelijk werker	15,0	8,8	5,9	9	9,6
Informatie over vakantie en sport			5,9	1	1,1
Andere diensten	40,0	26,3	17,6	26	27,7
Totaal	155,0	165,0	147,0	94	160,0

*Alleen vroegere gebruikers (N=94)

8.3 Beoordeling van de dienstverlening

De cliënten en ex-clieënten gaven een oordeel over de diensten van de regionale instellingen aan de hand van de vraag "Vindt u dat Bartiméus/Theofaan/Visio genoeg

voor u doet (bij ex-cliënten: "...heeft gedaan")?" Het oordeel van de huidige cliënten is opgenomen in tabel 8.4, dat van de vroegere cliënten in tabel 8.5. Beide categorieën toonden zich in overgrote meerderheid tevreden: rond de 90% vond dat de instelling genoeg voor hen doet dan wel heeft gedaan. Hieruit blijkt duidelijk dat het begrip vroegere cliënt en geheel andere betekenis heeft dan vroegere gebruiker van een van de bibliotheken. Bij de bibliotheken is het stoppen van het gebruik meestal ingegeven door een negatieve ervaring, terwijl dat stoppen bij de regionale instellingen de normale gang van zaken is.

Tabel 8.4 DOET DE REGIONALE INSTELLING GENOEG VOOR U? * ERNST GEZICHTSBEPERKING

DOET DE REGIONALE INSTELLING GENOEG VOOR U?	ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %			Totaal	
	ziet niets (N=9)	ernstig beperkt (N=63)	matig tot licht beperkt (N=19)	abs	%
Genoeg	77,8	90,5	94,7	82	90,1
Wel iets, maar niet genoeg	22,2	4,8	5,3	6	6,6
Veel te weinig / helemaal niets		4,8		3	3,3
Totaal	100,0	100,0	100,0	91	100,0

*Alleen huidige gebruikers (N=91)

Tabel 8.5 VINDT U DAT DE REGIONALE INSTELLING GENOEG VOOR U HEEFT GEDAAN? * ERNST GEZICHTSBEPERKING

HEEFT DE REGIONALE INSTELLING GENOEG VOOR U GEDAAN?	ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %			Totaal	
	ziet niets (N=20)	ernstig beperkt (N=57)	matig tot licht beperkt (N=17)	abs	%
Genoeg	85,8	89,5	88,2	83	88,3
Wel iets, maar niet genoeg	15,2	7,0	5,9	8	8,9
Veel te weinig / helemaal niets		3,5	5,9	3	3,2
Totaal	100,0	100,0	100,0	94	100,0

*Alleen vroegere gebruikers (N=94)

8.4 Redenen om geen gebruik te maken

De niet-cliënten kregen de vraag voorgelegd waarom ze geen gebruik van een regionale instelling maken, en de ex-cliënten waarom ze zijn gestopt. De redenen voor niet-gebruik zijn vermeld in tabel 8.6.

Tabel 8.6 REDENEN VOOR NIET GEBRUIK VAN DE REGIONALE INSTELLING* * ERNST GEZICHTS- BEPERKING

REDENEN VOOR NIET GEBRUIK VAN DE REGIONALE INSTELLING	ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %			Totaal	
	ziet niets (N=17)	ernstig beperkt (N=53)	matig tot licht beperkt (N=60)	abs	%
Onbekend met de diensten	11,8	28,3	8,7	23	16,5
Heeft de instelling niet nodig	41,2	34,0	79,7	80	57,6
Verkrijgt diensten elders	11,8	1,9		3	2,2
Andere reden	35,3	35,8	11,6	33	23,7
Totaal	100,0	100,0	100,0	139	100,0

*Alleen niet gebruikers die wel op de hoogte waren van het bestaan van de regionale instellingen (N=139)

We vinden hier hetzelfde als bij de bibliotheken: meer dan de helft van de respondenten zei de instelling niet nodig te hebben omdat men zich zonder kan redden. Vooral mensen met matige tot lichte gezichtsbeperkingen vonden dat, maar ook binnen de categorieën met ernstiger beperkingen had een aanzienlijk deel dat standpunt. Die bevinding wordt ondersteund door 12 open antwoorden, waarin dit punt in verschillende bewoordingen het meest werd genoemd. Sommige respondenten gaven daarbij aan dat ze het (nog) zelf probeerden en zich nog wel konden redden.

Daarnaast blijkt uit de tabel dat er nogal wat personen zijn die niet op de hoogte te zijn van de diensten die de instellingen kunnen leveren, namelijk 17%. Die onbekendheid met de beschikbare diensten komt bij alle graden van gezichtsbeperking voor, het meest nog bij de mensen met ernstige beperkingen. Hier ligt dus duidelijk een voorlichtende taak voor de Regionale Instellingen. Die onbekendheid had volgens de 11 open antwoorden over dit onderwerp, twee aspecten. Het belangrijkste aspect was, dat mensen niet wisten waar de instellingen waren en dachten dat ze ver weg zouden zijn ("niet bij mij in de buurt"). Tenslotte bleek uit zeven open antwoorden dat respondenten geen behoefte hadden aan of geen interesse hadden in de diensten van de regionale instellingen.

De redenen van de ex-cliënten om te stoppen staan in tabel 8.7. Zoals verwacht, was men in de meerderheid van de gevallen (63%) gestopt omdat de dienstverlening was afgehandeld. Daarnaast kwam het geregeld voor dat de instelling de cliënt niet kon helpen, en wel in 9% van de gevallen. Direct misnoegen over de dienstverlening kwam als reden van stoppen niet voor: niemand gaf als reden een onplezierige behandeling op. In de andere redenen kwam hetzelfde naar voren, maar we troffen ook een enkele kritische noot aan zoals "Niet ingesteld op mensen die werken" "Het was onplezierig dat ik geplaatst werd in een programma waarin ook mensen meededen, die ook geestelijk gehandicapt waren.

**Tabel 8.7REDEN OM TE STOPPEN MET GEBRUIK VAN DE REGIONALE INSTELLING*
ERNST GEZICHTSBEPERKING**

REDEN OM TE STOPPEN MET GEBRUIK VAN REGIONALE INSTELLING	ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %			Totaal	
	ziet niets (N=20)	ernstig beperkt (N=57)	matig tot licht beperkt (N=17)	abs	%
Dienstverlening is afgehandeld	50,0	66,7	64,7	59	62,8
Men kon daar niet helpen	15,0	7,0	5,9	8	8,5
Lastig te bereiken		1,8		1	1,1
Andere reden	35,0	24,6	29,4	26	27,7
Totaal	100,0	100,0	100,0	94	100,0

*Alleen vroegere gebruikers die op de hoogte waren van het bestaan van de regionale instellingen (N=94)

8.5Mogelijk toekomstig gebruik door niet-cliënten

Een mogelijk toekomstig gebruik werd gepeild met de vraag "Kunt u zich voorstellen dat u later wel (weer) gebruik zult maken van een regionale instelling van Bartiméus, Theofaan of Visio?" Tabel 8.8 geeft de verdeling van de antwoorden van de 233 niet- en ex-cliënten. Bijna 80% dacht in de toekomst misschien (wederom) gebruik te zullen maken. Bij de condities waaronder dat zou kunnen gebeuren werden vrijwel uitsluitend omstandigheden genoemd die de eigen persoon betreffen, en niet de inrichting van de dienstverlening. Het ging daarbij meestal om mogelijke verandering in de handicap (bij 43%) en soms om mogelijke verandering in persoonlijke omstandigheden (16%).

Tabel 8.8MOGELIJK LATER (WEER) GEBRUIK VAN DE REGIONALE INSTELLING* * ERNST GEZICHTSBEPERKING

MOGELIJK LATER (WEER) GEBRUIK VAN DE REGIONALE INSTELLING	ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %			Totaal	
	ziet niets (N=57)	ernstig beperkt (N=110)	matig tot licht beperkt (80)	abs	%
Nee, nauwelijks	32,4	23,6	12,8	49	21,0
Bij verandering in handicap	5,4	37,3	65,1	99	42,5
Bij verandering in omstandigheden	27,0	19,1	8,1	38	16,3

Bij verandering instelling		0,9		1	0,4
Bij andere conditie	35,1	19,1	14,0	46	19,7
Totaal	100,0	100,0	100,0	233	100,0

*voormalige gebruikers en niet gebruikers; die van het bestaan van de regionale instellingen wisten (N=233)

Aan de 184 personen die aangaven mogelijk (weer) gebruik te zullen gaan maken van een Regionale Instelling werd gevraagd welke soorten diensten dat dan zou betreffen. Van hen gaven 177 daar een antwoord op. Tabel 8.9 bevat de uitkomsten. Voor bijna alle genoemde diensten blijkt veel tot redelijk veel belangstelling te bestaan. Voorlichting en advies over hulpmiddelen scoort 93%, informatie over zaken die met slechtziendheid en blindheid samenhangen 86%, onderzoek van het gezichtsvermogen 72%, hulp bij het aanleren van dagelijkse vaardigheden 60%, informatie over vakantiemogelijkheden en aangepast sporten 50% en hulp van een maatschappelijk werker 42%. Voor hulp of training om weer een plaats te kunnen krijgen op de arbeidsmarkt is de minste belangstelling: 18% van de betrokken personen noemde deze dienst. Bij dit laatste cijfer dient de leeftijdsopbouw van de onderzochte groep in aanmerking genomen te worden: bijna een derde is boven de 65 jaar, ruim een derde zit in de categorie 46 tot 65, en een derde is onder de 46 jaar. Voor de ouderen is (re)integratie op de arbeidsmarkt uiteraard minder van toepassing.

Tabel 8.9AARD VAN MOGELIJK GEBRUIK VAN DE REGIONALE INSTELLING* * ERNST GEZICHTSBEPERKING

AARD VAN MOGELIJK GEBRUIK VAN DE REGIONALE INSTELLING	ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %			Totaal	
	ziet niets (N=25)	ernstig beperkt (N=81)	matig tot licht beperkt (71)	abs	%
Informatie over slechtziendheid en blindheid	80,0	87,7	87,3	153	86,4
Onderzoek van het gezichtsvermogen	28,0	70,4	90,1	128	72,3
Advies over hulpmiddelen	88,0	92,6	94,4	164	92,7
Hulp bij aanleren van dagelijkse vaardigheden	60,0	55,6	64,8	106	59,9
Arbeidshulp en arbeidstraining	20,0	12,3	23,9	32	18,1
Hulp van maatschappelijk werk	56,0	39,5	39,4	74	41,8
Informatie over vakantie en sport	64,0	49,4	46,5	89	50,3
Totaal	396,0	407,0	446,0	177	421,0

*Alleen respondenten die aangaven van welke diensten van de regionale instellingen ze mogelijk in de toekomst gebruik

zouden willen maken (N=177)

9 VERHOUDING TOT DE BELANGENORGANISATIES

9.1 Inleiding

In dit hoofdstuk behandelen we de gegevens over de leden en niet leden van de verenigingen van blinden en slechtzienden: de NVBS, de NCB en de andere verenigingen (zoals de FOVIG, de RPVN en de Glaucoom Vereniging). De opzet ervan is gelijk aan die van de beide voorgaande hoofdstukken. Inhoudelijk zijn er uiteraard wel verschillen. In het voorgaande ging het uitsluitend over individuele dienstverlening, terwijl hier de collectieve belangenbehartiging een belangrijk element is.

9.2 Lidmaatschap

Tabel 9.1 verdeelt de personen naar hun relatie met de belangenverenigingen. De tabel laat zien dat de onderzochte groep 120 leden van de NVBS telt, 9 van de NCB en 21 van andere verenigingen. In totaal werden er dus 150 leden in het onderzoek betrokken. Veruit het grootste deel van hen werd bereikt via de adreslijsten van de organisaties, namelijk 123. Dat was ook te verwachten omdat we met opzet een flink aantal respondenten via de NVBS en de NCB geworven hadden. Binnen de bevolkingssteekproef, die veel meer maatgevend is voor de situatie in de Nederlandse bevolking, bevonden zich echter slechts 27 leden.

Tabel 9.1 LIDMAATSCHAP VERENIGINGEN* * ERNST GEZICHTSBEPERKING

LIDMAATSCHAP VERENIGINGEN	ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %			Totaal	
	ziet niets (N=44)	ernstig beperkt (N=130)	matig tot licht beperkt (N=69)	abs	%
NVBS	63,6	61,5	17,4	120	49,4
NCB	11,4	3,1	0,0	9	3,7
Andere vereniging	6,8	9,2	8,7	21	8,6
Vroeger NVBS	6,8	0,8	1,4	5	2,1
Vroeger andere vereniging	0,0	0,8	1,4	2	0,8
Geen lid	11,4	24,6	71,1	86	35,4
Totaal	100,0	100,0	100,0	243	100,0

*Alleen respondenten die wisten van het bestaan van de verenigingen (243)

Opzegging van het lidmaatschap komt kennelijk weinig voor, want de groep telt slechts 7 ex-leden, 5 voormalige leden van de NVBS en 2 van andere verenigingen. De tabel toont wederom de geringe bekendheid van belangenverenigingen, een bevinding die we in hoofdstuk 6 al bespraken.

Net als bij het gebruik van de bibliotheken en regionale instellingen zien we een sterke samenhang tussen lidmaatschap en ernst van de gezichtsbeperking. Binnen de catego-

rie matig tot licht beperkten is slechts 26% lid van de NVBS, de NCB of een andere vereniging, binnen categorie ernstig beperkten is dat ruim 74%, en binnen de categorie die niets ziet ruim 82%.

Indien we bij de respondenten uit de bevolkingssteekproef kijken, is dit in nog veel sterkere mate het geval. Bij de hier niet weergegeven uitsplitsing van tabel 9.1 bleek dat de leden in die steekproef nagenoeg allemaal uit het 'ziet niets' of 'ernstige' beperkingsniveau kwamen. Op het lichte niveau waren slechts 4 mensen lid en als we ons beperken tot alleen de NVBS en de NCB waren het er maar twee, hetgeen slechts 1% is van alle respondenten in de bevolkingssteekproef.

De belangrijkste verklaringsgrond voor deze bevinding is de geringe bekendheid van de verenigingen bij de respondenten uit de bevolkingssteekproef. In hoofdstuk 6 zagen we al, dat die bekendheid beperkt bleef tot ruim een kwart van die steekproef. Het is duidelijk, dat de verenigingen maar een geringe bekendheid hebben bij de potentiële leden.

Aan de 150 leden werd gevraagd welke de redenen zijn geweest dat ze zich bij de vereniging hebben aangesloten. Tabel 9.2 bevat de verdeling van de antwoorden.

Tabel 9.2 REDENEN LIDMAATSCHAP VERENIGING* * ERNST GEZICHTSBEPERKING

REDENEN LIDMAATSCHAP VERENIGING	ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %			Totaal	
	ziet niets (N=36)	ernstig beperkt (N=96)	matig tot licht beperkt (N=18)	abs	%
Verdediging belangen slechtzienden en blinden	30,6	21,9	16,7	35	23,3
Contact met anderen	22,2	32,3	27,8	44	29,3
Informatie over visueel gehandicapten	33,3	26,0	33,3	43	28,7
Hulp bij problemen	8,3	10,4	5,6	14	9,3
Andere reden	44,4	42,7	44,4	65	43,3
Totaal	138,9	133,0	128,0	150	134,0

*alleen leden (N=150)

Drie redenen komen uit de tabel als belangrijkste naar voren. Allereerst biedt de vereniging de gelegenheid om op de hoogte blijven van ontwikkelingen rond visueel gehandicapten (door 29% genoemd). Vervolgens kun je via de vereniging contact met andere slechtziende en blinde mensen te onderhouden (eveneens door 29% genoemd). Deze twee redenen kwamen ook enkele malen voor in de open antwoorden. De derde reden is verdediging van de belangen van visueel gehandicapten, een reden die door 23% werd genoemd. In de open antwoorden kwam dit motief vooral onder de noemer solidariteit zeventien keer terug.

Hulp bij problemen blijkt een veel minder grote rol te spelen: slechts 9% noemde dat als reden. Wel vinden we in de open antwoorden een aantal personen die vanwege de

voordelen lid zijn geworden, o.a. werd een openbaar vervoerkaart genoemd, gebruik van dienstverlening in het algemeen; ook viel de term "nuttig".

Er werden in de open antwoorden nog twee redenen gevonden om lid te worden die niet uit de tabel blijken. Ten eerste waren een aantal mensen door toedoen van anderen lid geworden. Ze waren opgegeven door ouders of kinderen. Ook waren ze op het spoor van de verenging gezet door hulpverleners, o.a. een keuringsarts, een oogarts en medewerkers van het Loo Erf. Ook werden ze wel door vrienden overgehaald om lid te worden. Ten tweede voelden een aantal mensen zich min of meer (moreel) verplicht om lid te worden. Ze zeiden dan: "Ik werd lid omdat ik immers die ziekte/handicap had", "Ik vond dat ik lid moest worden", "Ik ben altijd lid van vakbonden geweest, dit is net zoiets" en speciaal voor de NCB "omdat het een Christelijke Vereniging" is.

Er bestaan bij de redenen om lid te zijn geen grote verschillen tussen personen met ernstiger en met lichtere gezichtsbeperkingen. Alleen ten aanzien van collectieve belangenbehartiging bestaat enig verschil: bij de mensen met ernstiger beperkingen heeft die een grotere rol gespeeld.

9.3 Beoordeling van hetgeen de vereniging biedt

De leden gaven een oordeel over de belangenorganisaties aan de hand van de vraag "Vindt u dat de vereniging u voldoende biedt?" De antwoorden zijn opgenomen in tabel 9.3.

Tabel 9.3 VINDT U DAT DE VERENIGING U VOLDOENDE BIEDT* *ERNST GEZICHTSBEPERKING

VINDT U DAT DE VERENIGING U VOLDOENDE BIEDT?	ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %			Totaal	
	ziet niets (N=36)	ernstig beperkt (N=96)	matig tot licht beperkt (N=18)	abs	%
Voldoende	69,4	76,0	72,2	111	74,0
Wel iets, niet voldoende	22,2	15,6	22,2	27	18,0
Veel te weinig / Niets	8,3	8,3	5,6	12	8,0
Totaal	100,0	100,0	100,0	150	100,0

*alleen leden (N=150)

Bijna drie kwart toonde zich tevreden en vond dat de vereniging voldoende biedt. 8% van de respondenten gaf te kennen dat de vereniging veel te weinig of helemaal niets biedt. De overige 18% nam een tussenpositie in. De betrokken respondenten waren van oordeel dat de vereniging hun wel iets, maar niet voldoende biedt. De mensen met ernstiger beperkingen en met lichtere beperkingen lopen nauwelijks uiteen in hun oordeel.

Bij de open antwoorden van de leden die iets aan te merken hadden, was de grootste categorie die van jongeren die vonden dat de vereniging hun te weinig of niets te bieden had. Eén drukte het erg kernachtig uit; "Een vereniging van bejaarden. Dus niks voor mij". Een ander mopperde dat "er alleen maar uitjes voor ouderen worden

georganiseerd". Het tweede belangrijke bezwaar was dat de verenigingen zo weinig macht lijken te kunnen ontwikkelen en veel te slappe standpunten innemen. Daarbij verwees men wel naar de vakbonden als voorbeeld. Tenslotte waren er een aantal opmerkingen over de geringe mate van activiteit die men van de verenigingen merkte "Je krijgt alleen de jaarlijkse acceptgiro".

De overige opmerkingen en bezwaren hadden betrekking op incidentele kleinigheden die mis waren gegaan.

9.4 Redenen om zich niet aan te sluiten of het lidmaatschap te beëindigen

Voorzover niet-leden op de hoogte waren van het bestaan van de verenigingen, vroegen we hen om welke reden ze zich niet bij een vereniging hebben aangesloten. Daarnaast vroegen we de ex-leden om welke reden ze hun lidmaatschap hebben opgezegd. Tabel 9.4 geeft een overzicht van redenen die door de niet-leden werden genoemd.

Tabel 9.4 REDENEN OM GEEN LID VAN VERENIGING TE ZIJN* * ERNST GEZICHTSBEPERKING

REDENEN OM GEEN LID VAN VERENIGING TE ZIJN	ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %			Totaal	
	ziet niets (N=5)	ernstig beperkt (N=32)	matig tot licht beperkt (N=49)	abs	%
Geen bepaalde reden	20,0	34,4	26,5	25	29,1
Wist niet van bestaan		3,1	4,1	3	3,5
Houd niet van verenigingen		3,1		1	1,2
Te weinig slechtziend		12,5	38,8	23	26,7
Andere reden	80,0	46,9	32,7	35	40,7
Totaal	100,0	100,0	100,0	86	101,2

*Alleen niet leden die van het bestaan van de verenigingen wisten (N=86)

Net als bij de bibliotheken en de regionale instellingen komt ook hier weer naar voren dat velen zich te weinig slechtziend vinden om lid te worden. Ruim een kwart (27%) heeft dat als reden opgegeven. Bij de zes respondenten die in de open antwoorden aangaven dat ze geen behoefte aan de verenigingen hadden, heeft dit zeker ook gespeeld, omdat het er een paar maal bij gezegd werd. Een soortgelijk motief is dat van de negen respondenten die in de open antwoorden duidelijk maken dat ze niet bij de groep blinden en slechtzienden willen horen, omdat dat "allemaal zielenpoten bij elkaar zijn", "ik me niet visueel gehandicapt voel" of "je nog zo lang mogelijk zelfstandig wil blijven en bij gewone verenigingen wil horen".

Verder valt op dat velen (bijna 30%) geen bepaalde reden wisten te geven. Wellicht hebben zij geen duidelijk beeld van de belangenverenigingen, hetgeen strookt met het gegeven dat velen onbekend zijn met de functies van deze organisaties. In hoofdstuk 6 werd die bevinding besproken.

De 7 ex-leden noemden uiteenlopende redenen voor de opzegging van hun lidmaatschap. Deze zijn allemaal vervat in de negatieve opmerkingen die de leden over de verenigingen maakten.

9.5 Belangstelling voor soorten activiteiten bij niet-leden

De geneigdheid zich de komende jaren al dan niet bij een belangenvereniging aan te sluiten werd vastgesteld met de vraag "Kunt u zich voorstellen dat u later wel (weer) lid wordt van een vereniging? Vanzelfsprekend kregen alleen de personen die momenteel geen lid zijn en eerder aangaven de belangenorganisaties te kennen deze vraag voorgelegd. Tabel 9.5 geeft een overzicht van de antwoorden.

Tabel 9.5 VOORWAARDEN VOOR LIDMAATSCHAP VERENIGING * ERNST GEZICHTSBEPERKING *

VOORWAARDEN VOOR LID- MAATSCHAP VERENIGING	ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %			Totaal	
	ziet niets (N=8)	ernstig beperkt (34)	matig tot licht beperkt (N=51)	abs	%
Nee, nauwelijks	25,0	41,2	21,6	27	29,0
Als gezichtsbeperking verandert	12,5	17,6	58,8	37	39,8
Als omstandigheden veranderen	12,5	8,8	3,9	6	6,5
Indien ouder	12,5		5,9	4	4,3
Als vereniging verandert	12,5	5,9		3	3,2
Onder andere conditie	25,0	26,5	9,8	16	17,2
Totaal	100,0	100,0	100,0	93	101,2

*ex-leden en niet-leden die van het bestaan van de vereniging wisten (N=93)

Ruim 70% kon zich onder bepaalde omstandigheden een toekomstig lidmaatschap voorstellen. De belangrijkste voorwaarde heeft betrekking op het gezichtsvermogen: 40% van de hele groep noemde een verandering in de gezichtsbeperking als conditie. Bij de matig tot licht beperkten was dat zelfs bijna 60%. Kennelijk vinden ze hun huidige mate van beperking nog onvoldoende om lid te worden. In de open antwoorden gaven vier respondenten aan dat zij door vervoers- en toegankelijkheidsproblemen gehinderd werden bij het deelnemen aan verenigingsactiviteiten en dat een oplossing daarvoor een conditie was om lid te worden. Mogelijke veranderingen in persoonlijke omstandigheden en toegenomen leeftijd vormen slechts bij weinigen een voorwaarde, evenals mogelijke veranderingen van de verenigingen.

De interesse voor de activiteiten van de belangenorganisaties werd gepeild met de vraag: "Ik ga u nu de belangrijkste activiteiten en diensten van de verenigingen voor hun leden noemen. Wilt u aangeven welke daarvan u zo aanspreken dat uw belangstelling wordt gewekt?" Deze vraag legden we voor aan zowel de personen die eerder aangaven de belangenorganisaties wel kennen als degenen die niet op de hoogte waren van de deze organisaties. We beginnen met de antwoorden van degenen die onbekend met de belangenorganisaties waren. Tabel 9.6 bevat de antwoorden van de 255 respondenten die hierover iets wilden zeggen (18 gaven geen antwoord op deze vraag).

Tabel 9.6 BELANGSTELLING VOOR ACTIVITEITEN VAN VERENIGINGEN * ERNST GEZICHTSBEPERKING*

BELANGSTELLING VOOR ACTIVITEITEN VAN VERENI- GINGEN	ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %			Totaal	
	ziet niets (N=3)	ernstig beperkt (N=66)	matig tot licht beperkt (N=164)	abs	%
Opkomen voor belangen	80,0	93,0	93,3	237	92,9
Organisatie van sociaal-recrea- tieve activiteiten	80,0	50,0	46,3	123	48,2
Verstrekken van informatie en advies	80,0	83,7	79,3	206	80,8
Telefonische infolijn	80,0	59,3	76,2	180	70,6
Lotgenotencontact	60,0	45,3	50,0	124	48,6
Totaal	380,0	331,0	345,0	255	341,0

*alleen respondenten die niet op de hoogte waren van het bestaan van de verenigingen en iets over dit onderwerp wilden zeggen (N=233)

Voor alle genoemde activiteiten blijkt een behoorlijke belangstelling te bestaan: ze scoorden allemaal tenminste rond de 50%. Het opkomen voor de belangen van slechtziende en blinde mensen staat bovenaan: 93% spreekt dit aan. Daarna volgen het verstrekken van informatie en advies met 81%, de telefonische informatielijn met 71%, en tenslotte lotgenotencontact en het organiseren van sociaal-recreatieve activiteiten, beide met ruim 48%.

De 66 personen die de belangenorganisaties wel kennen, geen lid (meer) zijn, maar die zich kunnen voorstellen dat ze (opnieuw) lid zullen worden, kregen dezelfde vraag voorgelegd. Uit hun antwoorden is op te maken wat degenen, die mogelijk een lidmaatschap overwegen, aanspreekt in de verenigingen. Tabel 9.7 geeft de uitkomsten over de 65 personen, die iets over dit onderwerp wilden zeggen.

Tabel 9.7 NIET LEDEN AANSPREKENDE VERENIGINGSACTIVITEITEN * ERNST GEZICHTSBEPERKING*

NIET LEDEN AANSPREKENDE VERENIGINGSACTIVITEITEN	ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %			Totaal	
	ziet niets (N=6)	ernstig beperkt (N=20)	matig tot licht beperkt (N=39)	abs	%
Opkomen voor belangen visueel gehandicapten	100,0	100,0	94,9	63	96,9
Sociaal-recreatieve activiteiten	83,3	50,0	64,1	40	61,5
Informatie en advies aan leden	100,0	85,0	87,2	57	87,7
Telefonische hulplijn	83,3	80,0	79,5	52	80,0

Lotgenotencontact	66,7	40,0	53,8	33	50,8
Totaal	433,3	355,0	379,5	65	376,9

*alleen niet leden van verenigingen die op de hoogte waren van het bestaan ervan en iets over dit onderwerp wilden zeggen (N=65)

Het ligt voor de hand dat de cijfers over deze groep hoger zullen uitvallen dan die over de voorgaande. We hebben hier immers te maken met mensen die bij de voorafgaande vraag belangstelling voor een lidmaatschap hebben getoond. Alle genoemde functies en activiteiten van de belangenorganisaties blijken hoog tot zeer hoog te scoren: opkomen voor de belangen van blinden en slechtzienden 97%, verstrekken van informatie en advies 88%, telefonische informatielijn 80%, organiseren van sociaal-recreatieve activiteiten 62%, en lotgenotencontact 51%.

Over het geheel genomen wijzen deze resultaten op kansen voor de belangenverenigingen om via voorlichting meer mensen uit de doelgroep aan te trekken. Deze conclusie lijkt gerechtvaardigd wanneer we twee uitkomsten op elkaar betrekken. Enerzijds blijkt er binnen de doelgroep veel belangstelling te bestaan voor de dingen die de organisaties doen. Dat geldt zelfs voor de categorie die de organisaties als zodanig niet kent. Aan de andere kant is een grote mate van onbekendheid gebleken. Zeer velen weten niet of onvoldoende wat de organisaties te bieden hebben. Kortom: de belangstelling is er wel, maar men is onvoldoende op de hoogte. Met de interviews in de derde fase van het onderzoek zal dieper worden ingegaan op de kwestie hoe men tegenover de belangenorganisaties staat, en welke drempels er zijn om zich aan te sluiten.

10DEELNAME VERSUS NIET DEELNAME AAN ORGANISATIES

10.1 Inleiding

Tot nu toe hebben we (in hoofdstuk 6) gesproken over de mate waarin personen die de organisaties voor en van blinden tot hun doelgroep rekenen bekend zijn met die organisaties en met hun diensten en activiteiten. Ook bespraken we in dat hoofdstuk de oordelen over de organisaties en hun diensten en activiteiten. De hoofdstukken die daarna kwamen waren toegespitst op het gebruik dan wel lidmaatschap van drie afzonderlijke kernorganisaties: de bibliotheken (hoofdstuk 7), de Regionale Instellingen (hoofdstuk 8) en de belangenverenigingen (hoofdstuk 9). We bespraken daarbij vele details van het gebruik, het oordeel daarover en ook het mogelijke gebruik of lidmaatschap in de toekomst door mensen die tot nu toe geen gebruik van de diensten van de organisaties hadden gemaakt of geen lid waren van de verenigingen.

Het onderscheid tussen gebruikers/leden en niet-gebruikers/niet-leden kwam daarbij reeds herhaaldelijk aan de orde. Daar werden de gegevens over deze subgroepen afzonderlijk gepresenteerd zonder directe vergelijkingen te maken. In dit hoofdstuk willen we expliciet de vraag aan de orde stellen in welke mate gebruikers/leden van organisaties zich op belangrijke aspecten als ernst van de gezichtsbeperking, demografische kenmerken en leefsituatiekenmerken onderscheiden van niet-gebruikers en niet-leden. We beperken ons daarbij tot de drie organisaties voor slechtzienden en blinden die in dit onderzoek een centrale plaats toegewezen kregen. Het is de bedoeling daarmee een beeld te schetsen van het bereik van de organisaties: Hoe verhoudt de "klantenkring" zich tot het deel van de doelgroep dat zij tot dusverre niet hebben bereikt? Het gaat hier dus om een vergelijking tussen gebruikers en niet-gebruikers en tussen leden en niet-leden.

10.2 Deelname versus niet deelname

Deelname als samenvattend begrip

We hebben in dit rapport de begrippen gebruikers (van bibliotheken), cliënten (van Regionale Instellingen) en leden (van verenigingen) als van dezelfde orde beschouwd¹¹. Ook in dit hoofdstuk worden ze bijeengenomen om aan te kunnen geven in welke mate slechtzienden en blinden geneigd zijn om op de een of andere manier deel te nemen aan hetgeen er aan specifieke organisaties voor hen aanwezig is. Het al dan niet deelnemen is aldus het verbindend element waarop we ons hier richten. Het begrip deelname hanteren we verder als verzamelterm voor gebruik, cliënt-zijn en lidmaatschap van respectievelijk bibliotheken, regionale instellingen en belangenorganisaties. In de derde onderzoeksfase zullen we in de gelegenheid zijn om de specifieke kanten van het zijn van gebruiker, cliënt en/of lid verder te in kaart te brengen. Voorlopig behandelen we alleen de vraag in hoeverre deelnemers en niet-deelnemers verschillen wat betreft demografische kenmerken en mate van gezichtsbeperking.

Een belangrijk onderscheid is vervolgens dat tussen huidige en vroegere deelname. Dat

¹¹ Deze begrippen zijn ook sterk aan elkaar verwant, maar ze betekenen niet helemaal hetzelfde. De gebezigde termen (gebruiker, cliënt en lid) drukken dat ook al uit. De relatie met de bibliotheken is primair zakelijk van aard (men leent er lectuur of neemt andere diensten af), de relatie met de Regionale Instellingen is persoonlijker vanwege het hulpverleningskarakter, en de relatie met de verenigingen veronderstelt betrokkenheid bij de kring van blinden en slechtzienden.

onderscheid hebben we verschillend behandeld voor de bibliotheken en verenigingen enerzijds en de regionale instellingen anderzijds. Het gebruik van de bibliotheek en het lidmaatschap van de verenigingen zijn in principe permanente aangelegenheden. Daarentegen is men in beginsel slechts voor een bepaalde periode cliënt van een regionale instelling, namelijk tot het moment waarop de service- of behandelingsdoelen zijn gerealiseerd. Het verschil kwam ook tot uitdrukking in de verkregen resultaten. Bij de bibliotheken en de verenigingen bleek de omvang van de groepen ex-gebruikers en ex-leden heel gering te zijn (resp. 13% en 4% van die van huidige gebruikers en leden), terwijl het aantal ex-clinten van de regionale instellingen nagenoeg even groot was als het aantal huidige cliënten (94 tegen 91). In de verdere analyse van dit hoofdstuk rekenen we de ex-gebruikers van de bibliotheken en de ex-leden van de verenigingen daarom tot de niet-deelnemers, en de ex-clënten van de regionale instellingen daarentegen tot de deelnemers.

Deelname-index

We hebben een "deelname-index" samengesteld uit het opgegeven gebruik en lidmaatschap van de drie organisaties. Die kan variëren van 0 (deelname aan geen van de drie organisaties) tot 3 (deelname aan alle drie organisaties). De uitkomsten zijn opgenomen in tabel 10.1

Tabel 10.1 AANTAL KERNORGANISATIES WAAR MEN AAN DEELNEEMT

AANTAL KERNORGANISATIES WAAR MEN AAN DEELNEEMT	Totaal	
	abs	%
0	255	49,4
1	99	19,2
2	83	16,1
3	75	15,3
Totaal	516	100,0

Het blijkt dat ruim de helft (261 van de 516) respondenten minstens aan één van de organisaties deelnam. Van die 261 namen er 83 deel aan twee organisaties en 79 aan drie organisaties. Bij de laatste beide categorieën is dus sprake van meervoudige deelname. Die wordt precies in kaart gebracht in tabel 10.2.

Tabel 10.2 HUIDIGE GEBRUIKERS BIBLIOTHEKEN * HUIDIGE EN EX-CLIËNTEN REGIONALE INSTELLINGEN *
HUIDIGE LEDEN VERENIGINGEN In % *

GEBRUIKERS BIBLIOTHEKEN	CLIËNTEN REGIONALE INSTELLINGEN				TOTAAL	
	Nu of vroeger cliënt		Nooit cliënt		Abs	%
	Lid vereniging	Geen lid vereniging	Lid vereniging	Geen lid vereniging		
Gebruiker	15,3 ***	5,1 **	5,0 **	6,2 *	167	32,4
Geen gebruiker	5,2 **	9,5 *	3,5 *	49,4	349	67,6
TOTAAL	20,5 (N=106)	15,3 (N=79)	8,5 (N=44)	55,6 (N=287)	516	100

*Het aantal sterretjes geeft de deelnamescore aan van deelnemers in de betrokken cellen.

Twee van de cijfers staan uiteraard al in tabel 10.1. Dat betreft deelname aan alle drie (15%) en deelname aan geen enkele (49%). Ook was uit tabel 10.1 al op te maken dat meervoudige deelname vaker voorkomt dan enkelvoudige deelname. Vooral deelname aan belangenorganisaties blijkt vaak samen te gaan met deelname aan één of beide andere: onder de leden van de verenigingen ligt de enkelvoudige deelname op slechts 3% en de meervoudige deelname op ruim 25%. Bij Regionale Instellingen komt enkelvoudige deelname wat vaker voor: 9% tegenover 26% meervoudige deelname. Het gebruik van de bibliotheken neemt een tussenpositie in: 6% enkelvoudige en 26% meervoudige deelname.

10.3 Deelname en demografische kenmerken

In deze paragraaf bezien we in hoeverre de deelname aan de organisaties samenhangt met een aantal demografische kenmerken. Zowel de samenhang met de deelname aan de afzonderlijke organisaties als met de deelname-index komt daarbij aan de orde.

Geslacht

Uit de tabel 10.3 wordt duidelijk dat mannen relatief wat meer deelnemen aan alle drie de organisatie.

Tabel 10.3 DEELNAME AAN DRIE TYPEN ORGANISATIES * GESLACHT IN %

DEELNAME AAN TYPE ORGANISATIE	GESLACHT		TOTAAL	SIGNIFICANT X ²
	Man	Vrouw		
Gebruiker bibliotheek	36,8	26,3	30,8	ja; p<0.05
Cliënt regionale instelling	41,1	29,9	34,7	ja; p=0.01
Lid belangenvereniging	31,6	22,7	26,5	ja; p<0.05
Aantallen waarop percentages zijn gebaseerd	209	278	487 *	--

*Van 29 respondenten ontbreekt informatie over het geslacht.

Zoals met zo'n consistente tendens te verwachten viel, is ook het verband van de deelname-index met geslacht significant. Vrouwen nemen op alle drie de niveaus minder deel dan mannen (Tabel 10.4; X² p<0,05)

Tabel 10.4 AANTAL KERNORGANISATIES WAAR MEN AAN DEELNEEMT * GESLACHT*

AANTAL KERNORGANISATIES WAAR MEN AAN DEELNEEMT	GESLACHT IN %		Totaal	
	Man (N=209)	Vrouw (N=278)	abs	%
0	41,6	60,1	254	52,2
1	23,9	14,7	91	18,7
2	18,2	12,9	74	15,2
3	16,3	12,2	68	14,0
Totaal	100,0	100,0	487	100,0

*Van 29 respondenten ontbreekt informatie van het geslacht

Leeftijd

De onderscheiden leeftijdsgroepen lopen niet significant uiteen wat betreft het *gebruik van speciale bibliotheken* (tabel 10.5).

Tabel 10.5 DEELNAME AAN DRIE TYPEN ORGANISATIES * LEEFTIJD IN %

DEELNAME AAN TYPE ORGANISATIE	LEEFTIJD			Totaal	Significant χ^2
	16-45 jr	46-65 jr	> 65		
Gebruiker bibliotheek	34,2	31,7	31,4	33,4	nee; $p>0.05$
Cliënt regionale instelling	45,6	36,5	26,0	35,9	ja; $p=0.001$
Lid belangenvereniging	31,6	32,8	22,5	29,1	nee; $p>0.05$
Aantallen waarop percentages zijn gebaseerd	158	189	169	516	--

Bij de *regionale instellingen* is er wel een duidelijke samenhang waar te nemen. Onder de jongeren treffen we relatief veel cliënten aan (10% boven het gemiddelde) dan onder de ouderen (9% onder het gemiddelde). We hebben nog geen verklaring voor deze bevinding. Mogelijk zien de jongeren meer voordeel in de diensten van de Regionale Instellingen, zoals allerlei vormen van training en instructie. Voorlopig kunnen we slechts constateren dat ook hier een belangwekkend onderwerp voor de komende diepte-interviews ligt.

De overeenkomstige, maar veel lichtere tendens in de relatie tussen *lidmaatschap van verenigingen* en *leeftijd* was niet statistisch significant.

Tenslotte nemen we de deelname-index in beschouwing (tabel 10.6). Dit verband is significant (χ^2 : $p<0.005$). Jongere respondenten vertonen een grotere mate van deelname aan de organisaties dan ouderen. Dat zien we zowel bij de deelname aan één als die aan drie organisaties. Bij de deelname aan twee organisaties doet zich echter iets opvallends voor. Hier is de deelname van de middelste leeftijdscategorie belangrijk hoger dan die van de jongere categorie. Het lijkt erop dat jongeren, als ze dan toch deelnemen, eerder betrokken zijn bij drie organisaties en mensen van middelbare leeftijd juist eerder bij twee. Deelname aan drie organisaties is bij de 65-plussers duidelijk het laagst.

Tabel 10.6 AANTAL KENROORGANISATIES WAAR MEN AAN DEELNEEMT * LEEFTIJD

AANTAL KERNORGANISATIES WAAR MEN AAN DEELNEEMT	LEEFTIJD IN %			Totaal	
	16-45 jaar (N=158)	46-65 jaar (N=189)	ouder dan 65 (N=169)	abs	%
0	44,9	49,2	53,8	255	49,4
1	21,5	14,8	21,9	99	19,2
2	10,8	21,7	14,8	83	16,1
3	22,8	14,3	9,5	79	15,3
Totaal	100,0	100,0	100,0	516	100,0

Samengevat: Cliënten van regionale instellingen trekken naar verhouding veel jongeren. Respondenten met een hoge deelname-index zijn ook vaak jonger, zij het dat veel respondenten van middelbare leeftijd relatief veel deelnemen aan twee organisaties.

Opleiding

Er blijkt een duidelijke samenhang tussen opleiding en *bibliotheekgebruik* te bestaan (tabel 10.7). De verschillen tussen mensen met een hogere en een middelbare opleiding zijn nog betrekkelijk gering. Daarentegen blijken de lager opgeleiden een stuk minder gebruik van de bibliotheken te maken. Dit verband ligt in de lijn der verwachting, gezien het feit dat mensen met een lagere opleiding in het algemeen minder lezen.

Tabel 10.7 DEELNAME AAN DRIE TYPEN ORGANISATIES * HOOGSTE OPLEIDING IN %

DEELNAME AAN TYPE OR- GANISATIE	HOOGSTE OPLEIDING				Totaal	Signifi- cant χ^2
	Lager	Middel- baar	Hoger	Weet- zegt niet		
Gebruiker bibliotheek	25,0	35,3	38,1	50,0	32,4	ja; p<0.05
Cliënt regionale instelling	31,3	36,3	42,9	25,0	35,9	nee; p>- 0.05
Lid belangenvereniging	24,5	29,5	35,7	25,0	29,1	nee; p>- 0.05
Aantallen waarop percentages zijn gebaseerd	192	190	126	8	516	..

Bij het gebruik van *regionale instellingen* is eenzelfde trend waar te nemen: onder de hoger opgeleiden bevinden zich iets meer cliënten. Het verschil is echter niet statistisch significant.

Dit geldt eveneens voor het *lidmaatschap van belangenorganisaties*: de hoger opgeleiden tellen naar verhouding iets meer leden, maar het verschil is niet statistisch significant.

Over het geheel genomen hangt *deelname* duidelijk samen met een opleidingsniveau, zoals blijkt uit de deelname-index in tabel 10.08. Bij de mensen met een hogere opleiding ligt het gemiddelde op 1,8 organisaties, bij de mensen met een middelbare opleiding op 1,0, en bij de mensen met een lagere opleiding op 0,8. ($X^2 p < 0.01$)

Tabel 10.8 AANTAL KERNORGANISATIES WAAR MEN AAN DEELNEEMT * HOOGSTE OPLEIDING

AANTAL KERNORGANISATIES WAAR MEN AAN DEEL- NEEMT	HOOGSTE OPLEIDING IN %				Totaal	
	Lager onderwijs (N=192)	Middelbaar onderwijs (N=190)	Hoger onderwijs (N=126)	Weet / Zegt niet (N=8)	abs	%
0	56,3	45,3	46,0	37,5	255	49,4
1	20,8	21,1	12,7	37,5	99	19,2
2	8,9	21,1	19,8	12,5	83	16,1
3	14,1	12,6	21,4	12,5	79	15,3
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	516	100,0

Samengevat: Onder de gebruikers van bibliotheken en de respondenten met een hoge deelname-index bevinden zich relatief veel mensen met een hogere opleiding.

Sociale positie

Bij de uitsplitsing van de onderzochte groep naar hun maatschappelijke positie is allereerst op te merken dat vanwege de verscheidenheid aan categorieën (6 klassen) de aantallen in de vergelijkingen betrekkelijk klein zijn. Dit geldt met name voor de categorieën leerling/student (15 personen) en werklozen (17 personen). (Zie tabel 10.11)

Tabel 10.11 DEELNAME AAN DRIE TYPEN ORGANISATIES * SOCIALE POSITIE IN %

Deelname aan type organisatie	POSITIE BINNEN HET GEZIN							Totaal	Significant X ²
	Werkt	Leer-ling/ stu- -dent	Huis- man/ vrouw	Ge- pen- sio-ne erd	Wer- keloos	Ar-be- ids-- onge- schikt	Weet niet/ zegt niet		
Gebruiker biblio- theek	28,9	40,0	26,6	30,9	41,2	41,1	60,0	32,4	nee; p>0.05
Cliënt regionale instelling	38,0	53,3	28,9	24,4	52,9	50,5	20,0	35,9	ja; p<0,001
Lid vereniging	28,9	20,0	27,3	22,0	41,2	39,3	20,0	29,1	nee; p>0.05
Aantallen waar- op percentages zijn gebaseerd	121	15	128	123	17	107	5	516	--

De sociale positie van *gebruikers van bibliotheken* wijkt niet significant af van die van niet-gebruikers.

Onder de *cliënten van regionale instellingen* bevinden zich relatief veel werklozen, arbeidsongeschikten en studenten, terwijl werkenden, huisvrouwen en gepensioneerden ondervertegenwoordigd zijn. Deze bevinding lijkt goed te verklaren uit het feit dat de Regionale Instellingen juist voor studenten, werklozen en arbeidsongeschikten de nodige service te bieden hebben, die hetzij kansen op de arbeidsmarkt vergroten, hetzij leiden tot een betere regeling van de voorzieningen in verband met arbeidsongeschiktheid.

Er is geen significante samenhang gevonden tussen *lidmaatschap van een belangenorganisatie* en sociale positie.

Op de deelname-index zien we (tabel 10.12; X² p<0.001) dat vooral arbeidsongeschikten relatief vaak een hoge deelname vertonen, zowel bij deelname aan drie als aan twee organisaties). Daarnaast scoren werklozen ook relatief hoog op deelname aan drie organisaties, maar door hun kleine aantal zegt dat laatste minder. Deze trend komt ook tot uitdrukking in de gemiddelden: de arbeidsongeschikten en werklozen nemen gemiddeld deel aan 1,3 organisaties terwijl de andere categorieën onder de 1 blijven (met uitzondering van de groep van 15 leerlingen/studenten).

Tabel 10.12AANTAL KERNORGANISATIES WAAR MEN AAN DEELNEEMT * SOCIALE POSITIE

AANTAL KERN- ORGANISATIES WAAR MEN AAN DEELNEEMT	SOCIALE POSITIE IN %							Totaal	
	werkt (N=121)	leerling/ student (N=15)	huis- man/ vrouw (N=128)	gepen- sioneerd (N=123)	werke- loos (N=17)	arbeids- onge- schikt (N=107)	weet/ zegt niet (N=5)	abs	%
0	56,2	33,3	54,7	56,1	47,1	30,8	40,0	255	49,4
1	9,9	33,3	18,8	20,3	11,8	28,0	20,0	99	19,2
2	15,7	20,0	15,6	13,8	-	20,6	40,0	83	16,1
3	18,2	13,3	10,9	9,8	41,2	20,6	-	79	15,3
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	516	100,0

Samengevat: Alleen bij de regionale instellingen en de deelname-index zien we een relatief hoge deelname van arbeidsongeschikten. Ook studenten en werklozen scoren hoog, maar vanwege hun geringe aantallen in de onderzochte groep is de betekenis daarvan onduidelijk.

10.4 Deelname, visuele beperkingen en andere beperkingen

In deze paragraaf gaan we na in hoeverre deelname samenhangt met de gezichtsbeperking: de ernst ervan, de leeftijd waarop die is ontstaan, en de oorzaak ervan. Daarnaast komt de samenhang met andere lichamelijke beperkingen aan de orde.

Ernst van de gezichtsbeperking

Zoals al eerder gerapporteerd, is er een zeer duidelijk en logisch verband tussen *gebruik van de bibliotheken* en mate van visuele beperking (tabel 10.13; X^2 $p < 0.001$). Hoe ernstiger de belemmering is hoe meer men gebruik maakt van de bibliotheken. Bij de matig tot licht beperkten ligt het gebruik onder de 8%, terwijl dat bij volledig blinde respondenten op het zeer hoge niveau van 82% ligt.

Tabel 10.13 DEELNAME AAN DRIE TYPEN ORGANISATIES * ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %

DEELNAME AAN TYPE ORGANISATIE	ERNST GEZICHTSBEPERKING			Totaal	Significant X ²
	Ziet niets	Ernstig beperkt	Matig tot licht beperkt		
Gebruiker bibliotheek	82,0	47,6	7,9	32,4	ja; p<0,001
Cliënt regionale instelling	58,0	53,3	14,9	35,9	ja; p<0,001
Lid belangenvereniging	72,0	42,7	7,5	29,1	ja; p<0,001
Aantallen waarop percentages zijn gebaseerd	50	225	241	516	--

Dezelfde trend is aanwezig bij de *cliënten van de regionale instellingen*, zij dat hier het verband niet een dergelijke omvang heeft. Niettemin is ook dit significant. Dat minder sterke verband doet zich aan beide uiteinden van de ernstschaal voor: van de volledig blinden heeft bijna de helft (42%) nooit gebruik gemaakt een regionale instelling (dus beduidend minder dan van bibliotheken), en van de matig tot licht beperkten heeft 15% van een regionale instelling gemaakt (dus meer dan van de bibliotheken).

Ook de *leden van de belangenorganisaties* vindt men vooral onder de zeer ernstig visueel beperkten, met name onder de geheel blinden. De sterkte van het verband ligt op hetzelfde peil als dat bij de bibliotheken.

Aangezien de *deelname-index* is samengesteld uit de deelname aan de drie afzonderlijke organisaties, kan het niet anders dan dat deze index ook een sterk verband met de mate van gezichtsbeperking aanwijst (tabel 10.14; X² p<0.001). De tabel specificeert tevens het aantal organisaties waaraan men deelneemt. Deelname aan alle drie de organisaties blijkt bij de volledig blinden veel voor te komen (44%) en is bij de matig tot licht beperkten een uitzondering (3%) .

Tabel 10.14 AANTAL KERNORGANISATIES WAAR MEN AAN DEELNEEMT *ERNST GEZICHTSBEPERKING

AANTAL KERNORGANISATIES WAAR MEN AAN DEELNEEMT	ERNST GEZICHTSBEPERKING IN %			Totaal	
	Ziet niets (N=50)	Ernstig beperkt (N=225)	Matig tot licht beperkt (N=141)	abs	%
0	8,0	25,3	80,5	255	49,4
1	16,0	28,0	11,6	99	19,2
2	32,0	24,4	5,0	83	16,1
3	44,0	22,2	2,9	79	15,3
Totaal	100,0	100,0	100,0	516	100,0

Samengevat: Deelname aan de organisaties zowel afzonderlijk bezien als gemeten via de deelname-index vertoont een sterk verband met gezichtsbeperking. Deze uitkomst ligt in de lijn van de verwachting.

Leeftijd bij het ontstaan van de gezichtsbeperking

Het verband tussen de ontstaansleeftijd en de vier deelnamevariabelen is wat ingewikkelder. Allereerst staat de ontstaansleeftijd niet los van de leeftijd van de respondenten ten tijde van het onderzoek: mensen die op hogere leeftijd slechtziend of blind zijn geworden zijn gemiddeld ouder. Verder kon bijna een kwart van de respondenten niet vertellen wanneer de beperking ontstaan was.

Dat in aanmerking genomen, laat tabel 10.15 een duidelijk verband van bibliotheekgebruik met ontstaansleeftijd zien. Bij de mensen die op jongere leeftijd hun gezichtsbeperking hebben gekregen ligt het gebruik van de bibliotheek hoger dan bij degenen die op latere leeftijd slechtziend of blind zijn geworden. Binnen de categorie 0-30 jaar is het gebruik bijna het dubbele van dat binnen de categorie op hogere leeftijd dan 60 jaar. De categorie 31-60 jaar zit daar tussenin.

Tabel 10.15 DEELNAME AAN DRIE TYPEN ORGANISATIES * LEEFTIJD ONTSTAAN GEZICHTSBEPERKING IN %

DEELNAME AAN TYPE ORGANISATIE	LEEFTIJD ONTSTAAN				Totaal	Significant χ^2
	0-30jr	31-60jr	> 60 jr	Weet/zegt niet		
Gebruiker bibliotheek	36,2	22,1	20,0	49,2	32,4	ja; p<0.001
Cliënt regionale instelling	33,6	31,0	27,4	50,8	35,9	ja; p<0.001
Lid belangenvereniging	33,5	23,4	14,7	38,7	29,1	ja; p<0.001
Aantallen waarop percentages zijn gebaseerd	152	145	95	124	516	..

Bij de regionale instellingen is er een tendens in dezelfde richting aanwezig. Het verband is hier echter minder duidelijk, omdat zich onder de respondenten in de categorie 'weet/niet' relatief veel cliënten bevinden.

Bij het lidmaatschap van belangenorganisaties is weer sprake van een duidelijker verband. Mensen die op latere leeftijd visueel beperkt zijn geworden blijken zich minder bij een vereniging aan te sluiten.

Het wel significante verband van de *deelname-index* en *leeftijd van ontstaan* (tabel 10.16; $X^2 p < 0.001$), is net als een van de voorgaande tabellen minder duidelijk, omdat ook hier relatief veel personen uit de 'weet niet' kolom aan meer organisaties deelnamen.

Maar bij de '0-30' categorie is de deelname op het niveau van drie organisaties wel beduidend hoger en lager op de andere niveaus. Bij de 'boven 60' categorie is de tendens omgekeerd, evenals bij de midden '31-60' categorie.

Tabel 10.16 AANTAL KERNORGANISATIES WAAR MEN AAN DEELNEEMT * LEEFTIJD ONTSTAAN GEZICHTSBEPERKING

AANTAL KERNORGANISATIES WAAR MEN AAN DEELNEEMT	LEEFTIJD ONTSTAAN GEZICHTSBEPERKING IN %				Totaal	
	0-30 jaar (N=152)	31-60 jaar (N=145)	60 jaar en ouder (N=95)	Weet / Zegt niet (N=124)	abs	%
0	50,0	53,8	61,1	34,7	255	49,4
1	15,1	22,8	22,1	17,7	99	19,2
2	14,5	16,6	10,5	21,8	83	16,1
3	20,4	6,9	6,3	25,8	79	15,3
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	516	100,0

Samengevat: We zien in alle sectoren een relatief hoge deelname onder degenen bij wie de visuele beperking op jongere leeftijd ontstond. De verbanden zijn echter niet zo sterk als bij ernst van de beperking. Met name wat betreft de deelname aan regionale instellingen zijn de verschillen gering.

Oorzaak van ontstaan van de gezichtsbeperking

De bevindingen ten aanzien van de verbanden met de oorzaken van ontstaan van de gezichtsbeperking komen in belangrijke mate overeen met die over de leeftijd van ontstaan. Dit was ook niet anders te verwachten. Beide kenmerken hangen immers samen. Twee van de vier categorieën vallen zelfs geheel samen, namelijk "reeds aanwezig sinds de geboorte" (ontstaan op 0-jarige leeftijd) en "door ouderdom" (doorgaans ontstaan na het 60ste jaar). (Zie tabel 10.17).

Tabel 10.17 DEELNAME AAN DRIE TYPEN ORGANISATIES * WIJZE ONTSTAAN GEZICHTSBEPERKING IN %

Deelname aan type organisatie	WIJZE ONTSTAAN GEZICHTSBEPERKING						Totaal	Significant χ^2
	voor/bij geboorte	ziekte	ongeval	ouderdom	andere oorzaak	oorzaak onbekend		
Gebruiker bibliotheek	49,2	32,7	33,3	11,0	30,2	23,1	32,4	ja; p<0,001
Cliënt regionale instelling	50,8	36,7	38,9	8,2	35,8	34,6	35,9	ja; p<0,001
Lid vereniging	38,7	30,1	38,9	11,0	30,2	23,1	29,1	ja; p<0,005

Aantallen waar- op percentages zijn gebaseerd	124	196	18	73	53	52	516	--
---	-----	-----	----	----	----	----	-----	----

Onder gebruikers van de bibliotheken bevinden zich relatief veel respondenten bij wie de gezichtsbeperking al voor of tijdens de geboorte ontstond, terwijl onder de personen die hun gezichtsbeperking als ouderdomskwaal aanmerkten het gebruik verhoudingsgewijs klein is. De mensen bij wie de beperking is ontstaan door ziekte of door ongeval nemen een tussenpositie in.

Bij de cliëntenkring van de regionale instellingen zien we vrijwel hetzelfde patroon.

Dit geldt ook voor lidmaatschap van belangenorganisaties: de personen die al sinds de geboorte een gezichtsbeperking hebben zijn het meest vertegenwoordigd, degenen die door een ongeval of door ziekte visueel beperkt zijn geraakt komen op de tweede en derde plaats, en degenen die hun ouderdom als oorzaak aanmerken zijn het minst vertegenwoordigd.

Datzelfde beeld vinden we terug bij de deelname-index in tabel 10.18. De personen die al sinds de geboorte visueel beperkt waren scoren hoog, zowel in deelname aan drie als aan twee organisaties. Een eveneens hoog percentage deelname, maar dan aan twee organisaties, komt voor bij de personen die door een ongeval visueel beperkt zijn geraakt (Tabel 10.18; $X^2 p < 0,001$).

Tabel 10.18 AANTAL KERNORGANISATIES WAAR MEN AAN DEELNEEMT * ONTSTAAN VAN DE GEZICHTSBEPERKING

AANTAL KERN- ORGANISATIES WAAR MEN AAN DEELNEEMT	ONTSTAAN VAN DE GEZICHTSBEPERKING IN %						Totaal	
	Voor bij geboorte (N=124)	Ziekte (N=196)	Onge- val (N=18)	Ouderdom (N=73)	Andere oorzaak (N=53)	Oorzaak onbe- kend (N=52)	abs	%
0	34,7	45,9	44,4	80,8	49,0	55,8	255	49,4
1	17,7	23,5	16,7	12,3	18,9	17,3	99	19,2
2	21,8	20,0	22,2	2,7	18,9	17,3	83	16,1
3	25,8	13,3	16,7	4,1	13,2	9,6	79	15,3
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	516	100,0

Samengevat: Zowel gegevens betreffende de afzonderlijke organisaties de index tonen een relatief hoge deelname bij personen die al sinds de geboorte al visueel beperkt zijn. De laagste deelname zien we bij de mensen die hun beperking als ouderdomskwaal beschouwen.

Andere lichamelijke beperkingen

Bijna de helft van de respondenten had naast hun visuele beperking nog één of meer andere lichamelijke beperkingen (zie paragraaf 4.7). We hebben geen significante verbanden gevonden tussen het hebben van andere lichamelijke beperkingen en de vier deelnamevariabelen.

10.5 De samenhangen tussen kenmerken en deelname nader bekeken

Hieronder volgt nu eerst in tabel 10.19 een samenvatting van de voorafgaande bespreking van verbanden tussen demografische kenmerken en factoren samenhangend met de visusbeperking. De factor andere beperkingen lieten weg, omdat deze geen enkel significant verband toont met de deelname aan de onderscheiden organisaties.

<i>Tabel 10.19 OVERZICHT VAN DE SAMENHANG TUSSEN FACTOREN EN DEELNAME-ASPECTEN</i>		
FACTOREN	Significant aantal	Gemiddelde sterkte van de verbanden
DEMOGRAFISCHE KENMERKEN		
Geslacht	4	•
Leeftijd	2	••
Opleiding	2	•
Sociale positie	2	••
SAMENHANGEND MET VISUS BEPERKINGEN		
Ernst	4	••••
Leeftijd ontstaan	4	••••
Hoe (waardoor) ontstaan	4	••••

Voor iedere factor bekeken we de drie verbanden met de deelname aan de organisaties en de deelname-index. Dat leverde voor iedere factor telkens vier verbanden op, die hier op één regel samengevat worden. In de eerste kolom (met kopje 'significant aantal') is vermeld hoeveel van de vier verbanden significant waren.

De indicatie van de sterkte verkregen we door ieder afzonderlijk verband afhankelijk van het niveau van significantie (g)een of meer bolletjes toe te kennen; a) niet significant: geen enkel bolletje b) significant op 0,05 niveau 1 bolletje c) significant op 0,01 niveau 2 bolletjes d) significant op 0,005 niveau 3 bolletjes en d) significant op 0,001 niveau 4 bolletjes. Die bolletjes van de vier verbanden per factor werden bij elkaar opgeteld en vervolgens door vier gedeeld hetgeen leidde tot het hier per factor weergegeven gemiddeld aantal bolletjes. Dat levert een ruwe indicator van de sterkte van de verbanden op.

Laten we dan nu eens nader naar de gevonden verbanden kijken.

Mate en aard van beperking

Uit de tabel wordt duidelijk dat deelname aan de verschillende organisaties verreweg het sterkst samenhangt met de visuskenmerken. Vooral de ernst van de beperking is in belangrijke mate bepalend voor het al dan niet deelnemen aan de organisaties, zoals bleek uit tabel 10.13. De leeftijd waarop die is ontstaan en de oorzaken zijn dat eveneens, maar in mindere mate. Daarbij is in aanmerking te nemen dat onstaansleeftijd en oorzaak niet los van elkaar staan, maar verband met elkaar houden.

De uitkomsten laten zich in één zin samenvatten: **hoe ernstiger de gezichtsbeperking en hoe vroeger deze in het leven van respondenten ontstond, hoe sterker de deelname aan de onderscheiden vormen van zowel dienstverlening als belangenbehartiging.**

Daarentegen is er geen verband gevonden tussen deelname en de aanwezigheid van andere lichamelijke beperkingen. De grotere behoefte aan diensten bij de meervoudig gehandicapten vinden kennelijk geen uitweg naar de speciale organisaties voor slechtzienden en blinden, maar naar algemene organisaties voor dienstverlening of naar organisaties voor anderszins gehandicapten. De open interviews in de laatste fase van het onderzoek zullen nader moeten uitwijzen in hoeverre deze algemene trend nuancering behoeft op het niveau van de individuele persoon.

Demografische kenmerken

Over het geheel genomen vertonen de demografische kenmerken geen sterke samenhang met de onderscheiden vormen van deelname. Ten dele zijn de gevonden verbanden zwak tot matig sterk, ten dele zijn ze niet significant. De significante verbanden die we vonden zijn allen intuïtief zeer goed te volgen: bijvoorbeeld het verband tussen opleiding en het gebruik van bibliotheken. Opvallender is eigenlijk dat een aantal verwachte verbanden niet gevonden werd, zoals het vaak veronderstelde verband tussen leeftijd en lidmaatschap van verenigingen.

10.6 Deelname en opinies

In deze paragraaf willen we nagaan in hoeverre er een verband valt te constateren tussen deelname en de opinies van de respondenten over de organisaties. We zullen nu per uitspraak beschrijven wat we gevonden hebben.

Algemene uitspraken

De eerste algemene uitspraak luidde:

- "Het is maar goed dat er speciale instellingen voor slechtziende en blinde mensen zijn, want de gewone instellingen zijn niet goed ingespeeld op hun situatie"

Zoals blijkt uit tabel 10.20 (voor de organisaties afzonderlijk) en tabel 21 (voor de deelname-index) werd deze uitspraak door 87% van de respondenten onderschreven, terwijl 9% er geen mening over had. Slechts een kleine 4% was het er niet mee eens. Een betekenisvol verband was door deze eensgezindheid nauwelijks mogelijk. Eén van de drie verbanden (dat met bibliotheekgebruik) was niet significant. De andere drie verbanden met respectievelijk deelname aan regionale instellingen, deelname aan belangenorganisaties en de deelname-index waren dat wel. Het belangrijkste verschil, dat in de tabel niet te zien is, was dat naar verhouding veel niet-deelnemers geen mening hadden. Dit is een logisch verband, omdat degenen zonder ervaring minder geneigd zullen zijn zich uit te spreken.

Tabel 10.20 INSTEMMING MET ALGEMENE UITSPRAKEN * DEELNAME AAN DRIE TYPEN ORGANISATIES IN % *

ALGEMENE UITSPRAKEN	TYPEN ORGANISATIES	DEELNAME		Totaal	Significant X ²
		Wel	Niet		
Het is maar goed dat er speciale instellingen zijn	Bibliotheek	89,2	85,7	86,8	nee; p>0.05
	Regionale instelling	90,8	84,6	86,8	ja; p<0.005
	Belangenvereniging	91,3	85,0	86,8	ja; p<0.005
Men moet eerst diensten bij gewone instellingen proberen	Bibliotheek	47,3	51,6	50,2	nee; p>0.05
	Regionale instelling	39,5	56,2	50,2	ja; p=0.001
	Belangenvereniging	42,0	53,6	50,2	ja; p<0,01
Aantallen waarop percentages zijn gebaseerd**	Bibliotheek	167	349	516	..
	Regionale instelling	185	331	516	..
	Belangenvereniging	150	366	516	..

*In de tabel zijn alleen de percentages voor de instemmers met een uitspraak vermeld. Door deze percentages van honderd af te trekken vindt men de percentages 'niet-mee eens' + 'geen mening'. Zonodig wordt in de tekst over het onderscheid 'niet mee eens' 'geen mening' een enkel detail weergegeven, dat in de tabel niet is te zien.

**De kolomsubtotalen van de drie organisaties zijn verschillend, omdat het aantal gebruikers, cliënten en leden niet gelijk was. Vandaar de aparte vermelding.

De tweede algemene uitspraak luidde:

- "Slechtziende en blinde mensen moeten eerst proberen of ze geen diensten en hulp bij gewone instellingen kunnen krijgen voor ze zich tot speciale instellingen wenden."

Met deze uitspraak was 50% het eens en 42% niet. De overige 8% had geen mening. Het verband met bibliotheekgebruik was niet significant. Bij de overige verbanden bleek dat (ex)cliënten van regionale instellingen, leden van de verenigingen en degenen met een hoge deelname-index het minder met de uitspraak eens waren dan de respondenten zonder of met een lage deelname. Dit antwoordpatroon is dus consistent met hun gedrag: zij hebben zich reeds tot een speciale organisatie gewend en zijn ook meer van mening dat men het niet eerst bij gewone instelling hoeft te proberen.

Tabel 10.21 INSTEMMING MET ALGEMENE UITSPRAKEN * DEELNAME-INDEX % *

ALGEMENE UITSPRAKEN	AANTAL ORGANISATIES WAARAAN MEN DEELNEEMT				Totaal	Significant X ²
	0	1	2	3		
Het is maar goed dat er speciale instellingen zijn	84,3	84,8	92,8	91,1	86,8	ja; p<0.005
Men moet eerst diensten bij gewone instellingen proberen	53,7	59,6	39,8	38,0	50,2	ja; p<0,01
Aantallen waarop percentages zijn gebaseerd	225	99	83	79	516	--

*In de tabel zijn alleen de percentages voor de instemmers met een uitspraak vermeld. Door deze percentages van honderd af te trekken vindt men de percentages 'niet-mee eens' + 'geen mening'. Zonodig wordt in de tekst over het onderscheid 'niet mee eens' 'geen mening' een enkel detail weergegeven, dat in de tabel niet is te zien..

Uitspraken die betrekking hadden op de bibliotheken

Deze twee uitspraken zijn alleen voorgelegd aan de 454 respondenten, die op de hoogte waren van het bestaan van de bibliotheken.

De eerste positief gestelde uitspraak luidde:

- "De blindenbibliotheken hebben voor alle mensen met gezichtsbeperkingen die van lezen houden wel iets te bieden."

Verreweg de meeste respondenten (zie tabel 10.22) waren het met deze uitspraak eens (80%). De gebruikers van de bibliotheken waren daarover vrijwel unaniem. Van de niet-gebruikers had een kwart hierover geen mening, waardoor bij hen het percentage instemmers lager uitvalt.

De tweede negatief geformuleerde uitspraak luidde:

- "Speciale bibliotheken voor slechtziende en blinde mensen werken in de hand dat mensen met gezichtsbeperkingen als een aparte groep worden beschouwd."

Met deze uitspraak was maar 32% van de ondervraagden het eens. Onder niet-gebruikers waren relatief wel meer mensen die vonden dat de speciale bibliotheken aparte beeldvorming in de hand werken.

Tabel 10.22 INSTEMMING MET UITSPRAKEN OVER DE BIBLIOTHEKEN * GEBRUIK VAN DE BIBLIOTHEKEN IN % *

UITSPRAKEN OVER DE BIBLIOTHEKEN	GEBRUIK BIBLIOTHEKEN		Totaal	Significant X ²
	Wel	Niet		
Blindenbibliotheken hebben voor allen iets te bieden	97,0	69,7	79,7	ja; p<0.001
Speciale bibliotheken werken aparte beeldvorming in de hand	24,0	36,9	32,2	ja; p=0.001
Aantallen waarop percentages zijn gebaseerd	167	287	454 **	--

*In de tabel zijn alleen de percentages voor de instemmers met een uitspraak vermeld. Door deze percentages van honderd af te trekken vindt men de percentages 'niet-mee eens' + 'geen mening'. Zonodig wordt in de tekst over het onderscheid 'niet mee eens' 'geen mening' een enkel detail weergegeven, dat in de tabel niet is te zien.

**Alleen gevraagd aan de respondenten die op de hoogte waren van het bestaan van de bibliotheken (N=454).

Uitspraken die betrekking hadden op de regionale instellingen

Deze uitspraken zijn alleen voorgelegd aan de 324 respondenten, die op de hoogte waren van bestaan van de regionale instellingen.

Dan nu de eerste uitspraak.

- "De regionale instellingen van Bartiméus, Theofaan en Visio zijn er vooral voor mensen met ernstige problemen."

De reacties op deze uitspraak houden elkaar ongeveer in evenwicht: 43% was het ermee eens en 40% oneens. De cliënten en niet-clieënten van de regionale instellingen verschilden nauwelijks in hun mate van bijval. Wat niet in de tabel te zien is, is dat degenen die geen mening hadden vooral te vinden waren bij de niet-clinten. Het percentage van hen dat zich oneens met de stelling verklaarde werd daardoor lager, hetgeen verklaart waarom hier toch sprake is van een sterk statistisch verband.

De tweede uitspraak was:

- "Het is aan te raden dat iedereen met een gezichtsbeperking af en toe eens contact heeft met een regionale instelling van Bartiméus, Theofaan of Visio om te bezien of deze toch niet iets voor hen zou kunnen doen."

Deze uitspraak vond bijval bij 81% van de respondenten, maar zoals te verwachten meer bij de cliënten dan bij de niet cliënten. Hier waren (niet te zien in de tabel) het aantal respondenten dat geen mening had of het met de stelling oneens was, hoger onder de niet-clieënt dan onder de cliënten.

Tabel 10.23 INSTEMMING MET UITSPRAKEN OVER DE REGIONALE INSTELLINGEN * CLIËNT VAN DE REGIONALE INSTELLINGEN IN % *

UITSPRAKEN OVER DE REGIONALE INSTELLINGEN	CLIËNT VAN DE REGIONALE INSTELLINGEN		Totaal	Significant χ^2
	Nu en vroeger	Nooit		
Regionale instellingen zijn er voor ernstige problemen	41,6	45,3	43,2	ja; $p < 0.001$
Iedereen af en toe contact met een regionale instelling	87,6	71,9	80,9	ja; $p < 0.005$
Aantallen waarop percentages zijn gebaseerd	185	139	324 **	--

*In de tabel zijn alleen de percentages voor de instemmers met een uitspraak vermeld. Door deze percentages van honderd af te trekken vindt men de percentages 'niet-mee eens' + 'geen mening'. Zonodig wordt in de tekst over het onderscheid 'niet mee eens' 'geen mening' een enkel detail weergegeven, dat in de tabel niet is te zien.

**Alleen gevraagd aan de respondenten die op de hoogte waren van het bestaan van de regionale instellingen (N=324).

Uitspraken betreffende de belangenverenigingen

De cijfers over de vier uitspraken over de belangenverenigingen zijn weergegeven in tabel 10.24. De vier uitspraken over de belangenverenigingen zijn alleen voorgelegd aan de respondenten die spontaan de belangenverenigingen wisten te noemen (112). Als gevolg van de grote onbekendheid met de belangenverenigingen hebben maar erg weinig niet-leden (19) deze uitspraken voorgelegd gekregen. Dit verklaart waarom het verband met slechts één van de vier uitspraken significant was. Dat betreft de uitspraak:

- "Jongeren voelen zich weinig aangetrokken tot deze verenigingen, omdat ze die zien als bezadigde clubs voor de oudere garde."

Dit verschil is grotendeels toe te schrijven aan het hogere percentage niet-leden dat geen mening had. Daarnaast waren zij het iets minder eens met de stelling.

Ook bij de andere drie uitspraken was er de tendens (zoals gezegd niet significant) dat meer niet-leden geen mening hadden. Wat betreft de mate van instemming bestond er nauwelijks verschil tussen leden en niet-leden in hun reactie op de uitspraak "de verenigingen zouden meer als een consumentenbond moeten werken", en slechts weinig verschil op de uitspraak "de verenigingen zijn vooral interessant voor actievelingen die graag op de voorgrond treden". De uitspraak "eigenlijk zouden alle mensen met beperkingen in hun gezichtsvermogen lid moeten zijn van een vereniging van slechtzienden en blinden" vond iets meer bijval bij de leden.

Tabel 10.24 INSTEMMING MET UITSPRAKEN OVER DE BELANGENVERENIGINGEN * LIDMAATSCHAP VAN VERENIGINGEN IN % *

UITSPRAKEN OVER DE BELANGENVERENIGINGEN	LID VAN VERENIGING		Totaal	Significant χ^2
	Wel	Niet		
Verenigingen moeten meer werken als een consumentenbond	68,8	68,4	68,8	nee; $p > 0.05$
Verenigingen vooral interessant voor actievelingen	22,6	15,8	21,4	nee; $p > 0.05$
Eigenlijk zou iedereen lid moeten zijn	75,3	57,9	72,3	nee; $p > 0.05$
Jongeren voelen zich weinig aangetrokken	66,7	57,9	65,2	ja; $p < 0.05$
Aantallen waarop percentages zijn gebaseerd	93	19	112 **	--

*In de tabel zijn alleen de percentages voor de instemmers met een uitspraak vermeld. Door deze percentages van honderd af te trekken vindt men de percentages 'niet-mee eens' + 'geen mening'. Zonodig wordt in de tekst over het onderscheid 'niet mee eens' 'geen mening' een enkel detail weergegeven, dat in de tabel niet is te zien.

**Alleen gevraagd aan de respondenten die op de hoogte waren van het bestaan van de verenigingen (N=112).

Het verband tussen deelname en de uitspraken over de organisaties over geheel bezien

Wanneer we alle verschillen tussen deelnemers en niet-deelnemers in hun reacties op de uitspraken overzien, kan geconcludeerd worden dat, voorzover de verbanden significant waren, deze allemaal de intuïtief voorspelbare richting hebben. Positieve aspecten van een organisatie worden vooral door de deelnemers onderschreven, terwijl negatieve eerder op instemming van niet-deelnemers kunnen rekenen. Ook is het logisch dat de laatsten meer geen mening over een onderwerp hebben.

11 SLOTBESCHOUWING EN CONCLUSIES

11.1 Inleiding

In dit laatste hoofdstuk willen we enkele belangrijke bevindingen van dit onderzoek naar voren halen en zien welke de betekenis daarvan is voor de centrale vraagstelling van dit onderzoek:

Waarom wenden sommige blinden en slechtzienden zich tot de gespecialiseerde dienstverlening of sluiten zich aan bij een belangenvereniging en gaan anderen daar niet toe over?

Daartoe beginnen we met een aantal bevindingen die van belang kunnen zijn voor de neiging om van dienstverlening gebruik te maken en zich bij een belangenorganisatie aan te sluiten, of juist daarvan af te zien.

11.2 Graad van gezichtsbeperking en ervaren belemmeringen

Het is op het eerste gezicht merkwaardig, dat mensen met een ernstige gezichtsbeperking vaak meer belemmeringen in het dagelijks leven ondervinden en daar ook meer problemen mee hebben dan zij die helemaal niets zien. Toch, zo vonden we, is deze bevinding niet zo vreemd. In de groep blinden bevinden zich relatief veel mensen bij wie deze beperking heel vroeg in hun leven al aanwezig was (vaak al bij hun geboorte), terwijl bij de ernstig gezichtsbeperkten veel meer personen voorkomen die de beperking op latere leeftijd kregen en die daardoor vaak ook wat ouder zijn. Enkele met dit verschil in ontstaansgeschiedenis samenhangende aspecten verklaren mogelijk waarom de volledig blinden minder door hun beperking gehinderd worden, hoewel hun beperking objectief ernstiger is.

- Men heeft in op gunstige leeftijd met de beperking leren omgaan. Op jonge leeftijd leert men veel makkelijker allerlei vaardigheden aan. Feitelijk leerde men van meet af aan om zich te redden en allerlei zaken te doen zonder te kunnen zien, waardoor men alternatieven voor gezichtsvermogen als het ware met de paplepel heeft ingegoten gekregen. Wanneer iemand echter op latere leeftijd geleidelijk aan blind wordt, moet die afleren om dingen met behulp van het gezichtsvermogen te doen en leren die te vervangen door alternatieven, hetgeen ongetwijfeld een veel moeilijker proces is.
- Er is geen vergelijking met vroeger mogelijk. Als men van jongs af aan niets kan zien, heeft men geen herinnering hoe het was om te kunnen zien. Men ervaart geen contrast met vroeger en alle gevoelens van verlies die dat kan geven.
- Tenslotte bleek dat degenen die niets zien maar weinig andere beperkingen hadden. Het lijkt aannemelijk dat juist door (de combinatie met) andere beperkingen het gevoel van belemmerd zijn en daarmee problemen hebben wordt versterkt.

De vraag in hoeverre ervaren belemmeringen leiden tot een vraag naar hulp of diensten is een onderwerp voor de derde fase.

11.3 De behoeften aan diensten en hulpverlening

Slechtzienden en blinden schakelen voor hulp en assistentie vooral huisgenoten in, en ook geregeld familie en vrienden. Het professionele netwerk komt in omvang ver daarna. De hulp en assistentie die men ontvangt blijkt vervolgens in belangrijke mate in de behoefte daaraan te voorzien. Het percentage respondenten met onvervulde behoeften

is veel lager dan dat met vervulde behoeften. Dat is vooral zo bij de specifieke behoeften waarin gespecialiseerde organisaties voorzien, zoals behoefte aan leeshulp, speciale aanpassingen, vormen van training etc. De onvervulde behoefte aan deze vormen van dienstverlening vinden we bij minder dan 7% van de ondervraagde respondenten. Op andere gebieden echter had 10 tot 15% van de respondenten onvervulde behoeften. Dat betreft hulp en advies ten aanzien van uitkeringen en bij financiële problemen, assistentie bij onderhoudswerkzaamheden, en aangepaste recreatie en vakantie.

Bij de laatstgenoemde gebieden kunnen de volgende opmerkingen gemaakt worden. Onvervulde behoeften aan *hulp bij het verkrijgen van uitkeringen en bij het oplossen van financiële problemen* kunnen uiteraard ontstaan zijn doordat de daartoe aangewezen hulpverleningsinstanties en de betrokken hulpbehoevende elkaar niet hebben gevonden. Voor dit soort hulp zijn er in Nederland vele instanties beschikbaar. Voor slechtzienden en blinden kunnen de regionale instellingen via hun maatschappelijk werk diensten een belangrijke taak vervullen. Maar daarnaast zijn er o.a. nog het algemeen maatschappelijk werk, de GSD en de Volkskredietbank. Behalve de mogelijkheid dat deze diensten op dit punt tekort schieten, moet opgemerkt dat hulpverleningsinstanties soms niet in staat zijn om de perikelen van mensen rond uitkeringen en financiën zo op te lossen dat de cliënt geheel vrede met de oplossingen heeft, omdat men regelmatig oploopt tegen de limieten die door het sociale verzekeringssysteem en de eigen financiële hulpbronnen van de mensen gesteld worden (Melief & Plomp, 1988). Het betreft hier overigens een problematiek die maar zeer ten dele specifiek voor slechtzienden en blinden is.

Dat laatste geldt eveneens voor de onvervulde behoeften aan *hulp bij onderhoudswerkzaamheden*, een behoefte die slechtzienden en blinden gemeen hebben met mensen met andere lichamelijke beperkingen. In tegenstelling tot het vorige punt, is bij behoefte aan hulp bij onderhoudswerkzaamheden eerder te denken aan oplossingen in de eigen informele omgeving. Maar uit diverse uitlatingen van respondenten in dit onderzoek bleek dat men daar al snel met limieten te maken heeft. Een slechtziende moet voor veel onderhoudstaken de hulp van anderen inroepen en doet dat niet altijd gemakkelijk. "Je wilt niet voor alles een ander lastig vallen" hoor je dan. En overal een beroepskracht voor laten komen gaat veelal boven de financiële draagkracht uit. Hier ligt aldus een verbinding met het voorgaande punt.

Wat betreft de *behoefte aan recreatiemogelijkheden en vakantie* lijken ons diverse mogelijke oorzaken aan te wijzen. Ten eerste kan het zijn dat de voorlichting over beschikbare faciliteiten de doelgroep onvoldoende bereikt. Dat zal bijvoorbeeld zeker het geval zijn bij recreatieve mogelijkheden die de verenigingen bieden, gezien de onbekendheid van vele respondenten met het bestaan van de verenigingen en hetgeen die te bieden hebben. Daarnaast is het mogelijk dat er te weinig faciliteiten zijn om in de behoefte te voorzien. Tenslotte is het denkbaar dat sommige van de wel beschikbare mogelijkheden door hun stijl, wijze van organisatie en benadering niet aantrekkelijk zijn voor een deel van de visueel gehandicapten. Uitlatingen van jongeren over de in hun ogen stoffige aard van de verenigingen ("clubs voor bejaarden") wijzen in die richting.

Al met al lijkt op basis van het beeld over vervulde en onvervulde behoeften de conclusie gerechtvaardigd dat er in belangrijke mate in de behoefte aan hulp en diensten van de slechtzienden en blinden wordt voorzien en dat die hulp en dienstverlening voor een belangrijk deel afkomstig is van de eigen informele omgeving van de mensen met visuele beperkingen. Er is maar in beperkte mate sprake van onvervulde behoefte ten aanzien van het pakket hulp en diensten van de drie kernorganisaties. Die belooft op enkele uitzonderingen na slechts enkele procenten van de populatie. Maar aangezien die populatie een behoorlijke omvang heeft, gaat het in totaal toch nog om een behoorlijk

aantal mensen.

De behoeften van een wat grotere omvang passeerden zojuist de revue, waarbij twee zaken bleken. Met uitzondering van de behoefte aan recreatieve/vakantiemogelijkheden, gaat het hier om behoefte aan diensten die maar zeer ten dele specifiek voor slechtzienden en blinden zijn. Voor het invullen van tekorten zou dan ook samenwerking met algemene dienstverleningsorganisaties gezocht kunnen worden. Verder betreft het maar ten dele diensten die op het terrein van de kernorganisaties liggen. Voor de hulp bij onderhoudswerkzaamheden is een oplossing denkbaar door algemene vrijwilligersorganisaties op plaatselijk niveau te stimuleren.

Conclusie: Op grond van de uitkomsten over vervulde en vervulde behoeften van de respondenten lijkt er niet meer dan een bescheiden ruimte voor uitbreiding van de diensten van de kernorganisaties te bestaan. Bij bepaalde soorten hulpvragen is samenwerking met algemene organisaties wenselijk.

Bij de onderzoeksbevindingen willen we nog een kanttekening plaatsen. Wellicht is de behoefte aan hulp en dienstverlening groter dan hier is aangegeven op grond van de onderzoeksuitkomsten. Op diverse plaatsen in het onderzoek bleek dat veel mensen met een beperkt gezichtsvermogen er (nog) niet aan toe zijn zichzelf of de buitenwereld toe te geven dat ze visueel gehandicapt zijn, omdat ze niet bij "die ('een beetje zielige') groep mensen" willen horen. Deze personen zullen wellicht ook niet vermelden dat ze een behoefte aan hulp en diensten hebben in verband met de visusbeperking, hoewel ze die goed zouden kunnen gebruiken. En dan is er nog een tweede factor die tot een onderschatting van de onvervulde behoeften kan hebben geleid. In het algemeen geldt dat een vraag naar voorzieningen pas manifest wordt als men een idee heeft van het aanbod. Om het met een analogie uit te drukken: Toen we nog niet beschikten over gemakkelijke manieren om water warm te maken, had niemand behoefte aan een warme douche. Aldus kan het voorkomen dat respondenten geen behoeften kenbaar gemaakt hebben omdat ze onbekend waren met mogelijkheden van hulp- en dienstverlening op het betreffende gebied.

11.4 Bekendheid met en kennis over voorzieningen

Bekendheid met bestaan organisaties/voorzieningen

Om van voorzieningen voor hulp- en dienstverlening gebruik te kunnen maken moet men allereerst weten welke organisaties die voorzieningen verstrekken.

1. Spontane bekendheid

We vonden in het deel van de onderzoeksgroep waarvan de samenstelling overeenkomt met die van de populatie slechtzienden en blinden in Nederland (de bevolkingssteekproef) dat slechts 1/3 van de respondenten spontaan één of meer specifieke organisaties en voorzieningen voor visueel gehandicapten wist te noemen. Opvallend is daarbij dat ook van de zeer ernstig visueel gehandicapten velen niet goed geïnformeerd zijn.

2. Bekendheid met organisaties en voorzieningen, geholpen door de interviewer

Toen we vroegen of de met name genoemde organisaties bekend waren bij de respondenten, bleken alleen de bibliotheken bij bijna iedereen bekend (87%); regionale instellingen slechts bij ongeveer de helft (48%) en de verenigingen maar bij ruim een kwart (27%). Deze gerapporteerde bekendheid met is vermoedelijk nog gunstig beïnvloed

door het feit dat mensen niet onwetend willen lijken. Daarnaast heeft de naamsbekendheid van de oude instellingen Bartiméus en Theofaan waarschijnlijk meegespeeld.

Een mogelijke verklaring voor de onbekendheid is dat velen zich niet tot de groep visueel gehandicapten rekenen of er niet toe willen behoren, waardoor men niet op zoek gaat naar de gespecialiseerde voorzieningen en organisaties. Hierbij is op te merken dat dit slechts een deel van de verklaring kan zijn, aangezien ook veel ernstig visueel gehandicapten niet op de hoogte bleken te zijn. Hoe dit precies zit, is mede een onderwerp voor fase 3.

Kennis over diensten

Behalve dat men op de hoogte is van het bestaan van organisaties en voorzieningen is het voor een vruchtbaar gebruik noodzakelijk dat men enige idee heeft over hetgeen die organisaties en voorzieningen concreet te bieden hebben.

1. Spontane kennis over concrete diensten/activiteiten

Slechts ongeveer de helft van degenen die de organisaties en voorzieningen kenden, wist van die organisaties een concrete vorm van service/hulp of activiteit te noemen. Bij de verenigingen lag dit nog lager.

Ook hier speelt behalve de tekorten in de voorlichting wellicht dat men (nog) niet tot de doelgroep wil horen en daarom niet gaat zoeken naar gespecialiseerde vormen van assistentie en hulp, hoewel men die misschien goed zou kunnen gebruiken.

2. Waardering voor concrete diensten/activiteiten

Nadat de diensten en activiteiten van de organisaties door de interviewer aan de respondenten waren voorgelegd, werd daar door de respondenten die er niet van wisten of geen gebruik van maakten wel positief op gereageerd. Velen zouden die diensten in de toekomst wellicht willen gebruiken, dan wel aan de activiteiten deelnemen.

Deze bevindingen leiden tot de volgende conclusies en aanbevelingen:

Er is sprake van een gebrekkige kennis over de organisaties en mogelijkheden daarvan. Zeker een deel van het ongebruikt laten van diensten door slechtzienden en blinden heeft te maken met het feit dat ze er domweg niet van op de hoogte zijn.

Hier ligt een taak voor de organisaties op het gebied van voorlichting en informatie aan de potentiële gebruiker (het potentiële lid). De kans op belangstelling ligt redelijk goed, omdat men zich in principe wel geïnteresseerd toonde in die voorzieningen waar men niet van wist.

Daarbij kunnen die organisaties de hulp van voorlichtingsdeskundigen goed gebruiken, met name om met het juiste image in te spelen op de mogelijke weerstanden en gevoeligheden van de potentiële gebruikers.

11.5 Gebruik

De algemene bevinding in dit onderzoek ten aanzien van gebruik c.q. lidmaatschap is: *Hoe ernstiger de beperking van het gezichtsvermogen en hoe eerder die in het leven is*

ontstaan, des te meer is men geneigd diensten van de organisaties af te nemen en lid te worden van een vereniging.

Dus het kenmerk dat maakt dat iemand hoort tot de doelgroep van de organisaties voor en van slechtzienden en blinden, een beperking in het gezichtsvermogen, is ook tevens de allerbelangrijkste factor die het afnemen van de diensten en deelnemen aan activiteiten van die organisaties verklaart. De sterke samenhang tussen gebruik/lidmaatschap en ernst van de gezichtsbeperking betekent echter niet dat de visus allesbepalend is. Op alle niveaus van beperking komt zowel deelname als niet-deelname voor. Anders gezegd, van de zeer ernstig beperkten zijn lang niet allen gebruiker/lid en onder de licht beperkten bevindt zich toch ook nog een aanzienlijk aantal gebruikers/leden. De afname van diensten van de bibliotheken wordt het sterkst bepaald door de graad van beperking: 82% van de respondenten die niets ziet was gebruiker. Maar van de diensten van de regionale instellingen maakte slechts ruim de helft (58%) van de respondenten op dit ernstigste niveau van beperking ooit gebruik. Het lidmaatschap van de verenigingen zit daar met 72% tussenin.

Waarom maken mensen die vanwege hun beperkte gezichtsvermogen baat bij de diensten van de gespecialiseerde organisaties zouden kunnen hebben hier toch geen gebruik van? Voorlopig kunnen we slechts veronderstellenderwijs enkele mogelijke factoren aanreiken. De derde fase van het onderzoek zullen deze veronderstellingen nader verkend worden.

- Er zou sprake kunnen zijn van *psychologische weerstanden* bij slechtzienden en blinden die niet tot die groep willen horen. Men wil om die reden ook niet met de specifieke organisaties voor slechtzienden en blinden te maken hebben.
- Er kan sprake zijn van een *laag informatieniveau door gebrek aan goede en goed toegesneden informatie*. We zagen hiervoor al dat de bekendheid over de organisaties en de kennis over de diensten daarvan bij de respondenten te wensen overlaat. De zojuist genoemde psychologische weerstand kan er verder natuurlijk toe leiden dat men niet op zoek gaat naar informatie of zich er zelfs van afsluit. De informatie die er wel is, bereikt de betrokken personen dan niet. Het is mogelijk dat de informatie niet de juiste vorm heeft om de weerstanden te overbruggen die de slechtzienden en blinden ervaren.
- Wellicht voorziet in veel gevallen het *persoonlijke netwerk* voldoende in de hulpbehoeften. De vraaggesprekken wezen op een grote rol van de persoonlijke omgeving. Daarbij is echter niet onderzocht in hoeverre dit een bevredigende situatie is. Uit onderzoek is bekend dat "mantelhulp" soms een aanzienlijke belasting betekent, zowel voor de hulpontvanger als voor de hulpgever.
- Misschien geven velen de *voorkeur aan andere vormen van professionele dienstverlening*, niet specifiek voor slechtzienden en blinden. De rol van die instellingen lijkt echter beperkt. Het onderzoek gaf geen indicatie van hulpverlening op grote schaal door bijvoorbeeld thuiszorg, maatschappelijk werk of de geestelijke gezondheidszorg.
- Men heeft wellicht *minder goede ervaringen met de organisaties*. Daarvan vonden we echter nauwelijks indicaties. De hoeveelheid klachten en aanmerkingen over de organisaties was gering, terwijl deze dan ook vaak nog betrekking hadden op kleinigheden en incidenten.
- Misschien heeft men *geen hoge verwachtingen* van dienstverlening. Daartegen pleit echter de positieve reactie op de stellingen over het nut van de dienstverlening.
- Men kan een *negatieve houding ten aanzien van het verenigingswezen* hebben. Daarvan vonden we in de open antwoorden enige indicatie. Sommige respondenten

vermeldden dat dat eigenlijk niets voor hen was.

- Mogelijk is de *ervaren behoefte aan hulp niet zo erg groot*. Zoals hierboven al beschreven, is de omvang van de onvervulde behoeften veel geringer dan die van de vervulde.

Conclusies ten aanzien van gebruik

Er is een zekere mate van ondergebruik is tengevolge van onbekendheid met organisaties, voorzieningen en concrete activiteiten. Daarnaast spelen psychologische weerstanden wellicht een rol. Aan

nieuwe vormen van dienstverlening is weinig behoefte en er zijn relatief weinig negatieve geluiden over de feitelijk geboden dienstverlening, zodat het feitelijke aanbod waarschijnlijk minder de oorzaak is van het geringe gebruik.

De bovenstaande conclusies zijn van voorlopige aard. Met de uitkomsten van de derde fase zal een nadere invulling gegeven worden.

d1713044.con/wm/kg/wl

031097